

ΕΞ υπαρχής

Μηνιαίο βήμα ανάλυσης,
κριτικής και διαλόγου

Ιούλιος 2001 Τεύχος 25ο Τιμή: £3.00

30/6/01

**Ιδιωτικοποιήσεις
στην ημερήσια
διάταξη**

**ΚΙΣΟΣ: Δύσκολες
ημέρες**

**Μετεκλογικά:
Τώρα αρχίζει η
μάχη για την
εξουσία**

**Βρετανία:
Εκλογές χωρίς
εκπλήξεις**

**Από τη Νέα
Ιερουσαλήμ...
στο Νέο Άουσβιτς**

**Σαπφώ και
Αφροδίτη:
το ερωτικό πάθος
σε θρησκευτικό
πλαίσιο**

ΑΝΑΝΕΩΣΤΕ
ΤΙΣ ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ
ΤΟΥ ΕΞ ΥΠΑΡΧΗΣ

εξ υπαρχής

Δελτίο εγγραφής συνδρομητών

Όνοματεπώνυμο.....

Διεύθυνση: .....

Οδός - αριθμός..... Πόλη - Τ.Τ.....

Επαρχία.....

Τηλ. Οικίας..... Φαξ Οικίας.....

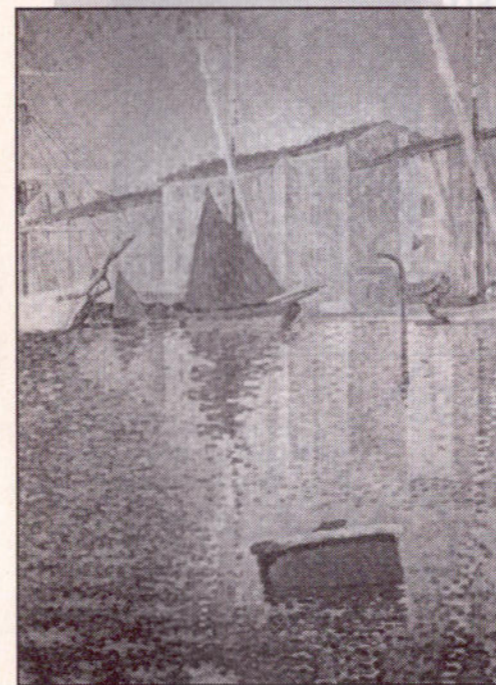
Τηλ. Εργασίας..... Φαξ Εργασίας.....

Επάγγελμα.....

Σπουδές.....

Τιμή συνδρομής: Εσωτερικού ετήσια £25.00. Ελλάδα £25.00. Υπόλοιπες χώρες Ευρώπης £30.00. ΗΠΑ £32.00. Αυστραλία £41.00

Επιταγές στο όνομα: Επικοινωνία Πολιτών Γέφυρα Λτδ

Πολ Σινιάκ
«Κόκκινη σημαδούρα», 1895,
Μουσείο Ορσέ, Παρίσι

Φτάσαμε αισίως στην 27η επέτειο του πραξικοπήματος και της εισβολής, χωρίς ακόμα να έχει επέλθει η... των τοιούτων παθημάτων κάθαρσις...

Το *Εξ υπαρχής*, έχοντας συμπληρώσει πάνω από δυο χρόνια ζωής, εισέρχεται στο μήνα των θερινών διακοπών και δεν θα βρίσκεται στα χέρια σας τον Αύγουστο. Από το Σεπτέμβριο αρχίζει μια νέα περίοδος προβληματισμού, αγώνα και αγωνίας, για τα συμβαίνοντα στον τόπο μας και στον κόσμο. Θα επανέλθουμε με την ελπίδα και η δική σας ανταπόκριση να είναι πιο ζωντανή και άμεση, ικανή να τροφοδοτήσει τη φιλοδοξία όλων μας να μην σιγήσει αυτή η φωνή.

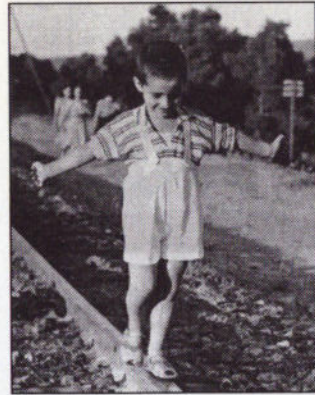
Μπαίνουμε σε περίοδο οριστικών εξελίξεων για την Κύπρο, αφού η ενταξιακή μας πορεία βαίνει προς την ολοκλήρωσή της και νέες απόπειρες λύσης του Κυπριακού με διάλογο θα καλύψουν την απόσταση ως τη μεγάλη ώρα του ΝΑΙ ή του ΟΧΙ, για να γίνουμε πλήρες μέλος της Ενωμένης Ευρώπης.

Εμείς δαμαί... ελιές τζιαι τερατσιές το ρότσο μας... θα συνεχίσουμε, κριτικοί, αναλυτικοί και με προτάσεις να δίνουμε τη μάχη για να μην εκπέσει και πάλιν ο τόπος μας στις συμπληγάδες του εθνικισμού και των ελληνοτουρκικών αντιπαραθέσεων. Για να κατοχυρώσουμε το δικαίωμα κάθε Κύπριου να ζήσει ελεύθερα και ειρηνικά στον τόπο του και να συμμετάσχει στο παγκόσμιο γίγνεσθαι του 21ου αιώνα.

Μ' αυτή την υπόσχεση, με το ίδιο θάρρος και την ίδια θέληση κρατάμε τη γραφίδα μας παρά πόδας, για ένα μήνα διακοπών και θα επανέλθουμε χωρίς φόβο, αλλά με πάθος στην αποστολή μας. ΚΑΛΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ.

Λ.Η.

ΕΞ ΥΠΑΡΧΗΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΙΣΟΣ:
Δύσκολες
ημέρες

σελ. 12

Μετεκλογικά:
Τώρα αρχίζει
η μάχη για
την εξουσία

σελ. 14

Βρετανία:
Εκλογές
χωρίς
εκπλήξεις

σελ. 27

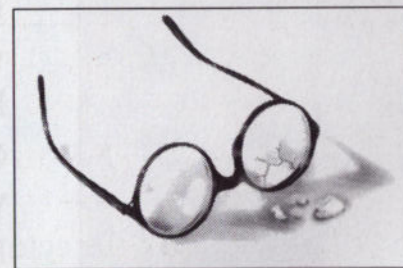
**Από τη Νέα
Ιερουσαλήμ...**
στο Νέο
Άουσβιτς

σελ. 31

Ψυχανάλυση:
Μια
πρόκληση στη
φιλοσοφία

σελ. 58

**Το πολιτικό τοπίο
μετά τις εκλογές** σελ. 17

ΕΞ ΥΠΑΡΧΗΣ

Δελτίο εγγραφής συνδρομητών

Όνοματεπώνυμο.....

Διεύθυνση: .....

Οδός - αριθμός..... Πόλη - Τ.Τ.....

Επαρχία.....

Τηλ. Οικίας..... Φαξ Οικίας.....

Τηλ. Εργασίας..... Φαξ Εργασίας.....

Επάγγελμα.....

Σπουδές.....

Τιμή συνδρομής: Εσωτερικού ετήσια £25.00. Ελλάδα £25.00. Υπόλοιπες χώρες Ευρώπης £30.00. ΗΠΑ £32.00. Αυστραλία £41.00

Επιταγές στο όνομα: Επικοινωνία Πολιτών Γέφυρα Ατδ

Περιοδικό «εξ υπαρχής»
Μηνιαίο βήμα ανάλυσης
κριτικής και διαλόγου

Ιούλιος 2001 - Τεύχος 25ο

Διεύθυνση:

Αρχ. Μακαρίου Γ' 127,

Καϊμακλί, Λευκωσία 1021

Τηλ. 346061 - 346160

Φαξ: 346162

e-mail:

yparhis@spidernet.com.cy

Υπεύθυνος για τον Νόμο:

Δώρας Κακουλλής

Εκδίδεται από την
Επικοινωνία Πολιτών
Γέφυρα Ατδ

Για την σύνταξη
του τεύχους εργάστηκαν οι:

Ανθούλα Παπαδοπούλου,

Ιωσήφ Παγιάτας,

Λούης Ηγουμενίδη,

Σταύρος Τομπάζος,

Κωστής Αχνιώτης,

Ζήνωνας Ποφαΐδης,

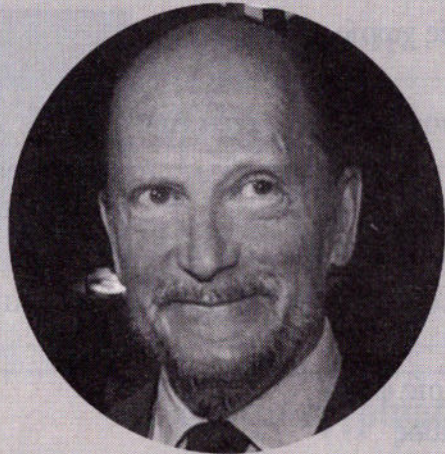
• για τα υπογραμμένα κείμενα
ευθύνονται οι συγγραφείς τους

• παραγωγή έκδοσης
τεχνική επιμέλεια:
Dogographics Ltd
τηλ. 665116

• εκτύπωση:
Τυπογραφεία ΕΡΜΗΣ
τηλ. 482361

- 4 Επισημάνσεις.....Λούη Ηγουμενίδη
- 6 Επισημάνσεις.....Ιωσήφ Παγιάτας
- 8 Επισημάνσεις.....Τάκη Κονή
- 10 Οι ιδιωτικοποιήσεις στην ημερήσια διάταξη.....Ζήνωνας Ποφαΐδης
- 12 ΚΙΣΟΣ: Δύσκολες ημέρες.....Σώτου Κτωρή
- 14 Μετεκλογικά: Τώρα αρχίζει η μάχη για την εξουσία.....Λούη Ηγουμενίδη
- 17 Το πολιτικό τοπίο μετά τις εκλογές.....
- 18 Η κυπριακή Αριστερά βγαίνει διστακτικά από την Κατάψυξη ή το μετέωρο Βήμα της κυπριακής Κοινωνίας προς τον Έκσυγχρονισμό.....Κωστή Αχνιώτη
- 20 Οι βουλευτικές Εκλογές της 27ης Μαΐου και η ελληνοκυπριακή πολιτική: Απολογισμός και Προοπτικές.....Καίσαρα Β. Μαυράτσα
- 27 Βρετανία: Εκλογές χωρίς εκπλήξεις.....Ιωσήφ Παγιάτας
- 31 Από τη Νέα Ιερουσαλήμ... στο Νέο Άουσβιτς.....Χρίστου Βλάχου
- 37 Ιστορία δύο κατσίκων.....Murat Erdal
- 40 Μια ομόσπονδη Κύπρος: Προβλήματα και προοπτικές.....Νιαζί Κιζιλγιουρέκ
- 45 Ενιαίο Λύκειο χωρίς φόβο Απόψεις χωρίς πάθος.....Χριστίνας Δ. Καρατζιά
- 47 Σαπφώ και Αφροδίτη: το ερωτικό πάθος σε θρησκευτικό πλαίσιο.....Κατερίνας Ευσταθίου - Σελάχα Ευγενίας Νικηφόρου
- 55 Βιβλιοπαρουσίαση: «Η άνοδος του Ντενκτάς στην κορυφή», του Αρίφ Χασάν Ταχσίν.....Λούη Ηγουμενίδη
- 57 Εντός των τειχών.....
- 58 Ψυχανάλυση: Μια πρόκληση στη φιλοσοφία.....Αριστείδη Μπαλάτ

ΣΤΟΝ ΚΑΤΗΦΟΡΟ ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΑΤΟΣ...

Όλα τα περιμέναμε να συμβούν στις χώρες του πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού, αλλά να επιστρέφουν και πρώην μονάρχες και εστεμμένοι ως νικητές εκλογών, που τους αναδεικνύουν σε πολιτικούς ηγέτες της χώρας, πέφτει κομμάτι δύσκολο να το χωνέψουμε. Και θα σώσουν, λένε, τη χώρα από τη διαφθορά, την οικονομική κατάρρευση και την αμυντική αδυναμία, αφού θα την εντάξουν στο ΝΑΤΟ.

Κάποτε μας έλεγαν ότι η χώρα του Δημητρώφ, με τον τελευταίο ηγέτη της, τον Τόντορ Ζίφκωφ, όδευε με σταθερά βή-

ματα προς τον κομμουνισμό, χέρι με χέρι με τη μεγάλη χώρα του σοσιαλισμού, τη Σοβιετική Ένωση. Μας έλεγαν ότι η Βουλγαρία ήταν ο πιο πιστός και σταθερός σύμμαχος της χώρας του Λένιν και θάταν η τελευταία που θα κλωνιζόταν, στο δρόμο της προόδου και της ευτυχίας που θα ακολουθούσε. Και πράγματι ήταν η τελευταία, όμως στον κατήφορο έπιασε πάτο!

Δεν θα μιλήσω για τη διαφθορά, αφού αυτή φαινόταν και στην εποχή του Ζίφκωφ, ούτε θα ενδιατρίψω στο πρόβλημα της οικονομικής δυσπραγίας, που μαστίζει τη χώρα. Για όλα τούτα φταίνε και οι μετασοσιαλιστικές κυβερνήσεις των κομμουνιστών, κατά την πρώτη τετραετία και των νεοφιλελεύθερων δεξιών κατά τη δεύτερη.

Εμένα το πρόβλημά μου είναι η επιστροφή του Συμεώνος του Β' και η λαμπρή νίκη που κατήγαγε στις βουλευτικές εκλογές του περασμένου μήνα. Τόσο πολύ νοστάλησαν οι Βούλ-

γαροι το προσοσιαλιστικό καθεστώς της μοναρχίας, που την επαναφέρουν από το παράθυρο, μιας και καταργήθηκε δια δημοψηφίσματος. Αυτά τα αισθήματα μπόρεσε να καλλιεργήσει στο βουλγάρικο λαό ο πενήντα ετών σοσιαλισμός και το μήνυμά του ηγέτη της Τρίτης Διεθνούς Γκεόργκυ Δημητρώφ; Η φτώχεια, η πορνεία, η μαφία, οι κομπίνες και η κάθε μορφής διαφθορά φτάνουν, δηλαδή, στις μέρες μας χωρίς συνέχεια; Είχαν διακοπεί για 50 χρόνια και επαναλαμβάνονται, ή μήπως θέριψαν στα θερμοκήπια της κομματικής νομεγκλατούρας, που ανθούσε, ως φαίνεται και στη φίλη χώρα της Α.Δ. της Βουλγαρίας;

Αναρωτιέμαι πώς δεν έβλεπαν όλα αυτά τα «κακώς έχοντα» και οι επισκέπτες ή σπουδαστές των χωρών αυτών που προέρχονταν από αδελφά κόμματα; Μήπως τους έδειχναν μόνο τη φωτεινή πλευρά του φεγγα-

ριού...και κατάφεραν να παραμείνουν τόσο πιστοί και αδιάφοροι(!!!) στα ιδανικά του τότε υπαρκτού σοσιαλισμού;

Τέλος πάντων. Ας ελπίσουμε, τουλάχιστον, ότι η επιστροφή του Βούλγαρου Βασιλιά, που δεν ευτύχησε στα έξι του χρόνια να απολαύσει το θρόνο, που κατέλαβε με το θάνατο του πατρός του Βόριδος, δεν θα αποτελέσει την απαρχή παλιννόστησης της μοναρχίας και σε άλλες χώρες της Ευρώπης.

Ο «Έλληνας» πρώην μονάρχης Φλύξμπουργκας μην ακονίζει τα δόντια του. Νομίζω ότι ο ελληνικός λαός, που πλήρωσε ακριβά την πίστη του στο σοσιαλισμό, διατηρεί πιο σταθερή την απέχθειά του για κείνους που ευθύνονται για πολλές τραγωδίες του έθνους. Η δημοκρατία θέλει *αρετήν* και ελπίζω να τη διαθέτουν οι υπόλοιποι Ευρωπαίοι.

Μια ιερή αγελάδα λιγότερο...

νο», στην περίπτωση που θα εκλεγόταν ο υποψήφιος της Αριστεράς.

Σήμερα η επίκληση αυτού του κινδύνου μάλλον ηχεί σαν ξεκούρδιστο βιολί και ο Δημήτρης Χριστόφιας πηγαίνει στο γραφείο του στη Βουλή, όπως πήγαιναν όλοι οι προκάτοχοί του, χωρίς να μας πλακώνει η μια συμφορά μετά την άλλη. Προφανώς επισυνέβη και στη δική μας περίπτωση ο «ιστορικός συμβιβασμός», όπως πριν πέντε χρόνια στην Ιταλία, όταν οι κομμουνιστές βρέθηκαν για πρώτη φορά στην Κυβέρνηση, ή όταν, αρκετά χρόνια προηγουμένως κέρδιζε για πρώτη φορά την Προεδρία της Γαλλίας ο σοσιαλιστής François Mitterand.

Αν πριν μερικά χρόνια τολμούσε κάποιος να εκφράσει την άποψη ότι επί κεφαλής της Δημοκρατίας, έστω και σε ρόλο αναπληρωτή, θα βρισκόταν «κομμουνιστής», στην καλύτερη περίπτωση θα μπορούσε να εκληφθεί ως κακόγουστο αστείο. Άλλωστε δεν είναι πολύ μακριά οι προηγούμενες προεδρικές εκλογές, όταν στους τοίχους γράφονταν ακόμα συνθήματα για τον «κομμουνιστικό κίνδυ-

Κυκλοφόρησε, τότε, την επομένη των εκλογών η έγκυρη γαλλική εφημερίδα Le Monde, με ένα σκίτσο που παρουσίαζε τον πύργο του Άιφελ με τη λεζάντα: «Un gouvernement socialist et le Tour Eiffel est toujours la?». Έχουμε σοσιαλιστική κυβέρνηση και δεν κατέρρευσε ακόμα ο Πύργος του Άιφελ;

Είναι πολλές φορές που τα αδιανόητα σφηνώνονται στο μυαλό των ανθρώπων, χωρίς καθόλου να στηρίζονται στον ορθολογισμό. Κτίζονται μέσα από το δικό τους συντηρητισμό και κυρίως τις προκαταλήψεις, αμφισβητώντας ατόμων ή καταστάσεων την αποδοχή, συνδέοντάς τα ταυτόχρονα με φαντασιακούς κινδύνους. Και ενώ ορισμένες αντικρίσεις έχουν τις ρίζες τους στην προκατάληψη, κάποιες άλλες εξυπηρετούν απλώς σκοπιμότητες.

Έτσι κάποιος απέδιδε πρόσφατα τη μη εκλογή της Καίτης Κληρίδου στο

βουλευτικό αξίωμα στο ό-τι υπεστήριξε την αλλαγή της νομοθεσίας, ώστε να μπορούν να παντρεύονται Ελληνοκύπριοι με Τουρκοκύπριους, κάτι που τώρα δεν μπορεί να γίνει. Να γίνει, δηλαδή δυνατό να παντρεύονται μεταξύ τους οι πολίτες μιας χώρας, τη στιγμή που μπορούν να παντρεύονται με τους πολίτες οποιασδήποτε άλλης, συμπεριλαμβανομένης και της Τουρκίας! Την υποκατάσταση, δηλαδή, του αδιανόητου με το αυτονόητο. Κι όμως γι' αυτό τον κύριο το αδιανόητο είναι να παντρευτεί Ελληνοκύπριος με Τουρκοκύπρια, αφού εν έτει 2001, δε μπορεί να ξεπεράσει τη μικρόνοιά του.

Ωστόσο ήταν θέμα σκοπιμότητας και όχι μικρόνοιας, όταν, μετά τις τελευταίες εκλογές, ο Νίκος Αναστασιάδης υποδείκνυε τους «κινδύνους» από την ενδεχόμενη ανάληψη της Προεδρίας της Βουλής από τον Δημήτρη Χριστόφια. Στην πράξη εκείνο που ενοχλούσε ήταν η σύμπλευση και η ενδεχόμενη σφυρηλάτηση της συνεργασίας των κομμάτων ΑΚΕΛ-ΔΗΚΟ-ΚΙΣΟΣ, εν όψει των δημοτικών και κυρίως των προεδρικών εκλογών, παρά η

Ευρώπη. Πράγματι η Ευρώπη έχει δώσει δείγματα των ευαισθησιών της και τι είναι δυνατό να την ενοχλεί.

Ως γνωστόν, το μπλοκ της Ενωμένης Αριστεράς, του οποίου ηγείται ο François Wurtz είναι το τρίτο μεγαλύτερο στο Ευρωκοινοβούλιο και δεν αντιμετωπίζει πρόβλημα αποδοχής. Όσο για τη συμμετοχή των κομμουνιστών στην Ιταλική Κυβέρνηση, την πενταετία που διέρρευσε, καθόλου δεν προκάλεσε αντιδράσεις στην Ευρώπη. Αντίθετα, αντιδράσεις προκάλεσε η συμμετοχή στην αυστριακή κυβέρνηση του F.P.Ö του Jörg Haider, η προ ετών αύξηση της δύναμης του Εθνικού Μετώπου του Jean Marie Lepain στη Γαλλία και η σχετικά πρόσφατη δράση των Ρεπουμπλικάνων στη Γερμανία, όλων ακροδεξιών καταστάσεων. Την Ευρώπη σαφώς σήμερα φαίνεται να ανησυχεί και απασχολεί - στο βαθμό που την απασχολεί - η ακροδεξιά παρά η ακροαριστερά, που συμμετέχει στο πολιτικό παιχνίδι ακριβώς όπως και οι άλλες παρατάξεις. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα πέντε χρόνια της κεντροδεξιάς διακυβέρνησης στην Ιτα-

λία καθόλου δεν προκάλεσαν τριγμούς στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ τόσο η προσωπικότητα και τα επαγγελματικά συμφέροντα του Berlusconi, όσο και η συμμαχία του με τους Fini της Εθνικής Συμμαχίας και Bossi της Λέγκα του Βορρά έχουν εμβάλει τους Ευρωπαίους σε κάποιες ανησυχίες.

Ευκαιριακά παρατηρείται ότι, όταν το βράδυ των πρόσφατων εκλογών στην Κύπρο μεταδίδοντο από το Euronews τα πρώτα αποτελέσματα, αναφερόταν ότι «πρώτο κόμμα αναδεικνύεται το φιλοευρωπαϊκό κομμουνιστικό κόμμα της Κύπρου».

Το βασικό «πρόβλημα», για τη Δεξιά από την ανάληψη της προεδρίας της Βουλής από το Δημήτρη Χριστόφια, είναι ότι τείνουν να κατακρημνισθούν και τα τελευταία απομεινάρια της «κομμουνιστικής φοβίας» και ταυτόχρονα ενισχύεται η εικόνα του ΑΚΕΛ ως ενός

σοβαρού κόμματος, που, ενόσω τουλάχιστον διαρκεί η κατοχή της χώρας, τοποθετεί τις προτεραιότητές του στη λύση του Κυπριακού μέσω της ένταξης στην Ε.Ε., παρά τον κοινωνικό μετασχηματισμό στα πλαίσια μιας αριστερής θεωρήσης.

Ακόμα ότι, εκεί που δεν διεκδικούσε η Αριστερά όλα αυτά τα χρόνια την εξουσία, φαίνεται να υιοθετεί μια αλλαγή πλεύσης, έχοντας αρχίσει με την εξασφάλιση του δεύτερου σημαντικότερου πόστου στη Δημοκρατία. Ωστόσο είναι η άποψή μου ότι στο άμεσο μέλλον δεν πρόκειται να δοκιμάσει να επιδιώξει την Προεδρία της Δημοκρατίας με καθαρόαιμο ακελικό υποψήφιο.

Το γεγονός παραμένει ότι μια από τις «ιερές αγελάδες», εκείνη που υποβάλλει ότι δεν είναι νοητό το ύπατο αξίωμα της Δημοκρατίας να διεκδικηθεί από αριστερό, βαίνει βαθμιαία προς κατάρρευση. Είναι ακριβώς αυτές οι αλλαγές που λογικά ενοχλούν τη Δεξιά, παρά οι αντιδράσεις της Δύσης, που άλλωστε δεν έχουν εκδηλωθεί μέχρι στιγμής και ούτε πρόκειται, κατά την άποψη μου, να εκδηλωθούν...

ΓΙΑ ΤΗΝ ΉΤΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ

σούμενα κατέχουν περίπου τα 2/3 των βουλευτικών εδρών και επομένως των πολιτικών κομματικών δυνάμεων που λειτουργούν στην Κυπριακή Δημοκρατία. Μια τέτοια συντριπτική εκλογική ήττα των προοδευτικών δυνάμεων, που θεωρητικά πρέπει να αποτελούν πάνω από το 50% της σύγχρονης κυπριακής κοινωνίας, δεν αποζημιώνεται με την πρωτιά του ΑΚΕΛ, όσο και αν σωστά αυτή πανηγυρίζεται.

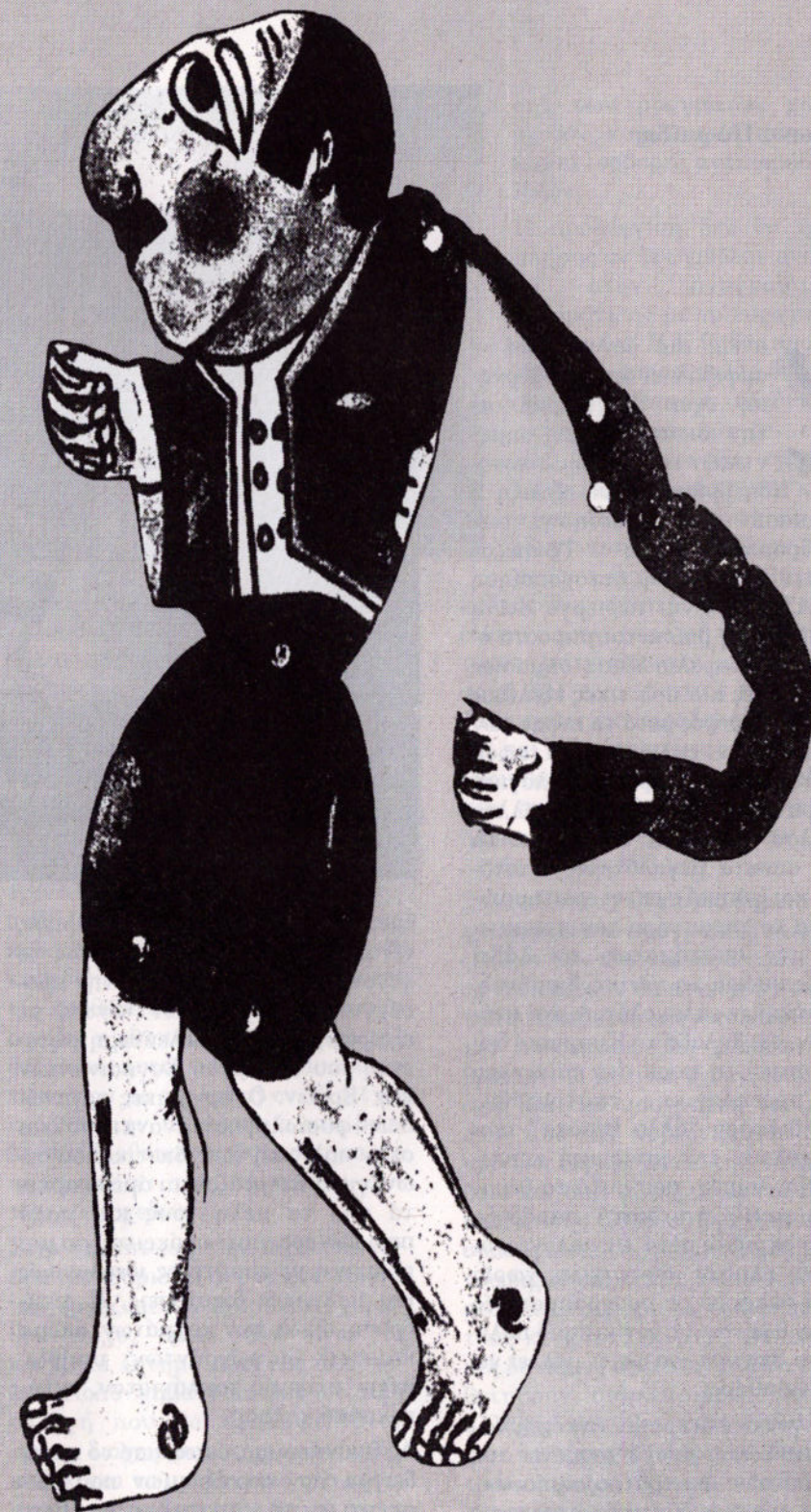
Αγανακτισμένος ο συνήθης αναγνώστης μου - μελετηρός, πολιτικοποιημένος, φιλοσοφημένος, προβληματισμένος, αναλυτικός, εκσυγχρονισμένος - θα παρατηρήσει πως αυτή είναι η πιο απλοϊκή ανάλυση του εκλογικού αποτελέσματος που έχει διαβάσει. Ακατάχωντα! Πρέπει όμως να παραδεχτεί ο φίλος αναγνώστης ότι η αποφυγή της χρησιμοποίησης των όρων "δεξιά" και "αριστερά" σ' αυτό το συμπυκνωμένο σχόλιο του εκλογικού α-

ποτελέσματος είναι μελετημένη και τον καλεί σε αναλυτική σκέψη και σύγχρονο προβληματισμό. Οι πνευματικοί άνθρωποι στες ευρωπαϊκές κοινωνίες προβληματίζονται σήμερα εναγωνίως για την ιδεολογική στασιμότητα, δεν τους προκαλούν αλλεργία τα πολιτικά επίθετα δεξιός και αριστερός, αναζητούν τρίτους και τέταρτους δρόμους για να προσδιορίσουν την ταυτότητα της προόδου μπροστά στην αδήριτη αντιπαράθεση μεταξύ των δυνάμεων που επείγονται για την πραγμάτωση του σοσιαλιστικού ιδεώδους και των δυνάμεων της συντήρησης, των προνομίων του κεφαλαίου και της παντοδυναμίας των "νόμων" της αγοράς. Οι συγκλονιστικές, σε στυλ "ιντιφάτα", εικόνες των διαδηλώσεων του Γκέτεμποργκ (στη χώρα που προβάλλεται σαν προπύργιο της σύγχρονης, υπερ-πολιτισμένης ευρωπαϊκής κοινωνικής και πολιτικής δράσης) τονίζουν εμφαντικά και με τρόπο που καταλαβαίνει ο καθένας μας - σύγχρονοι και παραδοσιακοί - την ωμή πραγματικότητα της πιο πάνω αντιπαράθεσης.

Δεν ξέρω αν θα γίνει κάποια προσπάθεια από τις οργανωμένες προοδευτικές πολιτικές δυνάμεις να εξηγηθεί το αποτέλεσμα των εκλογών, όπως διατυπώνεται στο "απλοϊκό" σχόλιο μου. Όμως αξίζει να προβληματίσει όλους μας το γεγονός ότι έχουμε στην Κύπρο πληθώρα κομμάτων μόνο της δεξιάς τα οποία περισυλλέγουν (και "πολυσυλλέγουν";) τις ψή-

φους των ανένταχτων, διαμαρτυρομένων, προβληματισμένων πολιτών που ο νόμος τους υποχρεώνει να ψηφίζουν. Μπορεί να αναζητηθεί μια κάποια εξήγηση στην κατάρρευση του "υπαρκτού σοσιαλισμού", γιατί πράγματι η αποτυχημένη προσπάθεια πραγμάτωσης του σοσιαλιστικού ιδεώδους αντανακλά καταστροφικά πάνω στο ίδιο το ιδεώδες. Και δυστυχώς χειροτερεύει την κατάσταση, στη δική μας χώρα, το γεγονός ότι η πολιτική μας ηγεσία (ίσως σκόπιμα) αλλά και οι πολιτικοί μας αναλυτές, δεν ασχολήθηκαν και δεν ασχολούνται με την προσπάθεια αναζήτησης άλλων δρόμων και άλλων μεθοδεύσεων πραγμάτωσης των σοσιαλιστικών επιδιώξεων. Ούτε έγινε ακόμα η απλή προβολή της αυτονόητης λογικής, ότι μια αποτυχία πραγμάτωσης ενός ιδανικού δεν αναιρεί και δεν καταδικάζει το ίδιο το ιδανικό. Αν ήταν έτσι δεν θα υπήρχε και δεν θα ήταν σεβαστό ούτε το ιδανικό της ελευθερίας, γιατί οι αποτυχημένες προσπάθειες και αγώνες για τη απόκτηση αυτού του αγαθού ήταν και είναι πάμπολλες στη μακρά εξέλιξη της ανθρωπίνης κοινωνίας.

Φυσικά η εξήγηση της απουσίας κομματικής ανάπτυξης στον προοδευτικό χώρο δεν είναι μονοδιάστατη και σίγουρα υπάρχουν πολλοί άλλοι παράγοντες και αίτια που πρέπει να μελετηθούν. Εδώ απλώς πρότεινα μια πρώτη και πιο κοινωνιολογική εξήγηση για να ξεκινήσει ελπίζω ο προβληματισμός.

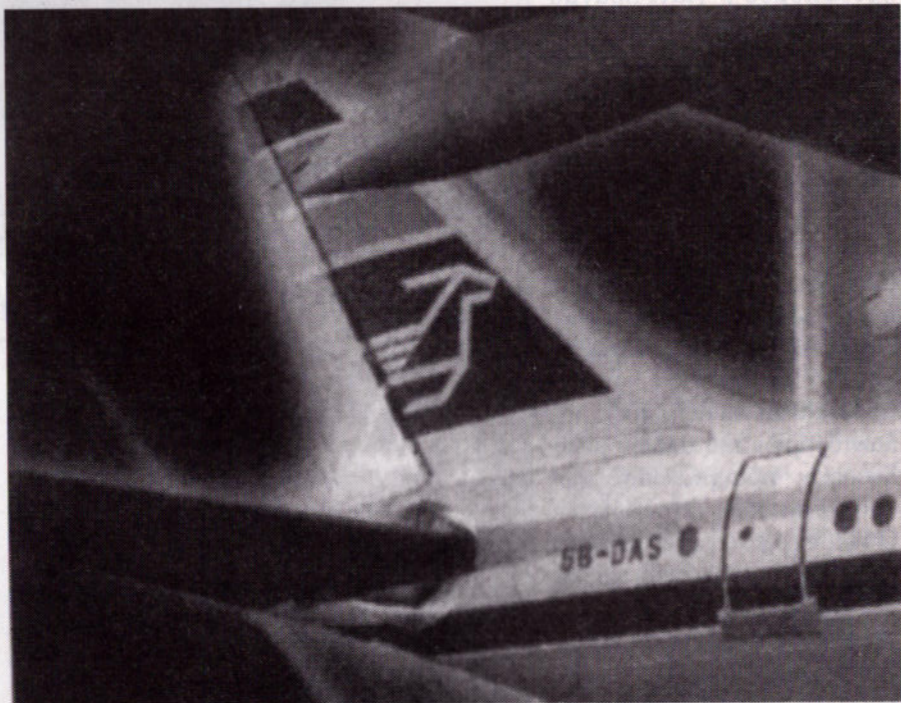

Οι ιδιωτικοποιήσεις στην ημερήσια διάταξη

Ζήνωνα Ποφαΐδη

Κανείς πια δεν μπορεί ν' αμφιβάλλει ότι η κυβέρνηση έχει τροχοδρομήσει την ιδιωτικοποίηση σημαντικών τομέων της οικονομίας. Ήδη βρίσκεται σε εξέλιξη η διαδικασία ιδιωτικοποίησης των αεροδρομίων, της Τράπεζας Αναπτύξεως και η μετοχοποίηση της ΑΤΗΚ. Είναι περίεργο ότι η κοινή γνώμη βρίσκεται μπροστά σ' αυτές τις κεφαλαιώδους σημασίας οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις λίγες μόνο μέρες μετά το πέρας των βουλευτικών εκλογών και αφού διανύθηκε μια μακρά προεκλογική εκστρατεία, που ελάχιστα ή μάλλον καθόλου δεν άγγιξε το ζήτημα. Το θέμα αποκτά μεγαλύτερες διαστάσεις- και φυσικά εγείρει ερωτηματικά για το χαρακτήρα του κομματικού μας συστήματος- αν λάβει κανείς υπόψη τη γενική διαπίστωση έμπειρων εκλογολόγων και αναλυτών, ότι δηλαδή το Κυπριακό δεν ήταν αυτή τη φορά στο επίκεντρο της προεκλογικής εκστρατείας, αλλά διάφορα "άλλα θέματα" που απασχολούν την κυπριακή κοινωνία. Να, λοιπόν, που αυτά τα θέματα εμφανίζονται κατά παράδοξο τρόπο ακριβώς μετά τις εκλογές, οι οποίες έληξαν δυστυχώς χωρίς καμιά αναφορά σε προγραμματικές θέσεις, αφήνοντας τον κύπριο πολίτη στο σκοτάδι για το τι μέλλει να επακολουθήσει.

Είναι γνωστό ότι οι πολιτικές δυνάμεις του τόπου είναι διχασμένες στο ζήτημα των αποκρτικοποιήσεων. Όμως, για ένα ζήτημα τέτοιας σημασίας, το οποίο σε άλλες χώρες

ξεσηκώνει θύελλα διαμαρτυριών, είναι πραγματικά άξιο απορίας το γεγονός ότι όλοι επέλεξαν την προσέγγιση των χαμηλών τόνων, με εξαίρεση τη νεοφιλελεύθερη ρητορική του Υπουργού Συγκοινωνιών και Έργων. Οι εργατικές οργανώσεις φυσιολογικά εναντιώνονται στην πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων, γιατί επηρεάζονται άμεσα αρκετά από τα μέλη τους και πολύ περισσότερο γιατί πρόκειται για μια πολιτική με ευρύτερες ιδεολογικές και πολιτικές διαστάσεις. Η αντίδραση, όμως, των κομμάτων, ακόμα και των διαφωνούντων, υπήρξε, μέχρι στιγμής τουλάχιστον, εντυπωσιακά χαλαρή.

Ας ξεκινήσουμε, όμως, από το παράδειγμα των αεροδρομίων που βρίσκεται στην επικαιρότητα. Έχει επιλεγεί από την κυβέρνηση η

μέθοδος της αυτοχρηματοδότησης, γνωστή διεθνώς ως BOT. Ο στρατηγικός επενδυτής, αφού αναλάβει το κόστος της επένδυσης, θα καρπωθεί τα έσοδα από τη λειτουργία του έργου και θα επιστρέψει τις εγκαταστάσεις στο δημόσιο, στην προκειμένη περίπτωση, σε μισό περίπου αιώνα. Μ' αυτό τον τρόπο το κράτος δεν θα καταβάλει χρήματα, όπως ισχυρίζονται οι υποστηρικτές της πρότασης, πράγμα που θα επιβαρύνει τα δημόσια οικονομικά. Πίσω απ' αυτή τη δήλωση κρύβεται φυσικά μια παραδοχή με βαθύτερο νόημα, ότι δηλαδή το κράτος δεν είναι σε θέση να διαχειριστεί επικερδώς το έργο, γιατί σε μια τέτοια περίπτωση δεν θα γινόταν λόγος για επιβάρυνση των κρατικών ταμείων, αλλά μάλλον για έσοδα που θα κάλυπταν την απόσβεση και

επιπρόσθετα θα απέδιδαν και κάποιο κέρδος.

Πολλά πράγματα φθάνουν στον τόπο μας καθυστερημένα με αποτέλεσμα να μη συζητούνται ποτέ, ίσως γιατί θεωρούμε ότι τη συζήτηση την έχουν ήδη κάνει άλλοι για μας. Ανεξάρτητα, λοιπόν, από τη σοβαρότητα του ζητήματος και το πλαίσιο αναφοράς μέσα στο οποίο έπρεπε να τοποθετείται, θεωρούμε σκόπιμο ν' ακολουθήσουμε αβασάνιστα κάποια από τα πρότυπα που άλλοι υιοθέτησαν, ξεχνώντας ότι αυτά ήταν συχνά προϊόντα έντονων ιδεολογικών αντιπαράθεσεων, πολλές φορές μέσα σε ολότελα διαφορετικές συνθήκες και εν πάση περιπτώσει όχι υπεράνω αμφισβήτησης. Δεν είμαι σε θέση ν' αξιολογήσω την ορθότητα της απόφασης σε σχέση με τη διαχείριση ειδικά των αεροδρομίων, πρώτο γιατί πρόκειται για ζήτημα που έχει την τεχνική του διάσταση, δεύτερο γιατί δεν διαθέτω την αναγκαία πληροφόρηση και τρίτο, που είναι και το σημαντικότερο, δεν έχει προηγηθεί η γενικότερη συζήτηση που αφορά στο υπόβαθρο της πολιτικής των ιδιωτικοποιήσεων.

Πιο συγκεκριμένα, οφείλουμε να απαιτήσουμε από τους κρατούντες να διατυπώσουν με σαφήνεια τις προθέσεις τους για τους διάφορους τομείς οικονομικής δραστηριότητας, που τώρα βρίσκονται κάτω από το άμεσο ή έμμεσο έλεγχο του κράτους. Και να ξεκαθαρίσουν πώς αντιμετωπίζουν τα πράγματα. Όλοι φαίνεται ν' αναγνωρίζουν ότι η κατάσταση στο δημόσιο τομέα δεν είναι υγιής, πρωταρχικά γιατί η λειτουργία του και η αποτελεσμα-

τικότητά του έχουν πληγεί και εξακολουθούν να πλήττονται από την άθλια οθωμανική πρακτική του ρουσφετιού και το πελατειακό σύστημα διακυβέρνησης που έχουμε υιοθετήσει. Και μου φαίνεται περισσότερο εύλογο, πριν προχωρήσουμε σε πολιτικές ιδιωτικοποιήσεων, να καταβάλουμε κάποια προσπάθεια να βελτιώσουμε τα κακώς έχοντα, που δεν είναι απότοκα της ανθρώπινης φύσης αλλά δικά μας κατασκευάσματα και πρακτικές. Η κυβέρνηση οφείλει να διευκρινίσει τις προθέσεις της, όπως πρώτιστα οφείλει η αντιπολίτευση ν' απαιτήσει απαντήσεις, πολύ περισσότερο τώρα που με τη λαϊκή εντολή έχει κερδίσει την πλειοψηφία στη βουλή και διαθέτει τη δυνατότητα να παρεμποδίσει την υλοποίηση αυτών των σχεδίων.

Στην περίπτωση των αεροδρομίων έχει ξεκαθαριστεί ότι τα κερτημένα των εργαζομένων έχουν κατοχυρωθεί. Αυτό, όμως, δεν είναι το κεντρικό ζήτημα που μας απασχολεί. Πολύ σημαντικότερη είναι η αλλαγή που θα προκύψει στον τρόπο διαχείρισης της οικονομίας, καθώς και το μελλοντικό νέο καθεστώς στις εργασιακές σχέσεις. Τέλος, εξίσου σοβαρή είναι η επικράτηση μιας ιδεολογικής θεωρη-

σης των πραγμάτων χωρίς σχεδόν καμιά συζήτηση και καμιά σοβαρή αντιπαράθεση ιδεών.

Η προσέγγιση δεν θα ήταν πλήρης αν δεν γινόταν αναφορά στην αναγκαιότητα εναρμόνισης με το ευρωπαϊκό κεκτημένο. Η Ε.Ε. δεν απαιτεί ιδιωτικοποιήσεις αλλά διασφάλιση συνθηκών ελεύθερου ανταγωνισμού, που δεν είναι κατ' ανάγκη το ίδιο πράγμα. Οι φιλελευθεροποιήσεις καθίστανται ταυτόσημες με τις ιδιωτικοποιήσεις, όταν και εφόσον δεχτεί κανείς ότι το

κράτος δεν είναι δυνατό να είναι εξίσου παραγωγικό με τον ιδιωτικό τομέα, κάτι που σαν οικουμενική αρχή δεν είναι δυνατό να ισχύει, όπως έχουν για παράδειγμα δείξει οι όχι και τόσο επιτυχείς περιπτώσεις ιδιωτικοποίησης των σιδηροδρόμων στην Αγγλία και παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στην Καλιφόρνια των ΗΠΑ.

Συνοψίζοντας τα καιρία σημεία που εγείρονται στο πραγματικά πελώριο ζήτημα των ιδιωτικοποιήσεων, που αν επεκταθούν θα επιφέρουν σαρωτικές μεταβολές στην κοινωνία και την προσωπική ζωή χιλιάδων ανθρώπων, οι πολίτες έχουν το δικαίωμα και την υποχρέωση να ζητήσουν από την κυβέρνηση να διευκρινίσει τις προθέσεις της, όπως βέβαια και από τα κόμματα της αντιπολίτευσης. Η άλλη όψη του νομίσματος είναι τα χρόνια προβλήματα του δημόσιου τομέα, ο οποίος ελάχιστα ικανοποιεί με τις επιδόσεις του τους κύπριους πολίτες. Οι πολιτικές δυνάμεις οφείλουν πια να τοποθετηθούν συγκεκριμένα για τις αλλαγές που θεωρούν αναγκαίες, για να καταστήσουν το δημόσιο τομέα περισσότερο αποτελεσματικό και φιλικό προς τον πολίτη.

Αναμφίβολα το αποτέλεσμα των βουλευτικών εκλογών της 27ης Μαΐου συνιστά για το Κίνημα Σοσιαλδημοκρατών μια σημαντική εκλογική και πολιτική ήττα. Τριάντα δύο χρόνια μετά τη δημιουργία της ΕΔΕΚ, το σοσιαλιστικό κίνημα αφενός βλέπει τα ποσοστά του να συρρικνώνονται συνεχώς, αφετέρου έχει αποτύχει παταγωδώς να διαδραματίσει ρυθμιστικό ρόλο στα πολιτικά πράγματα του τόπου. Η αποτυχία αυτή, κατά την άποψή μου, οφείλεται σε μια σειρά από λόγους, που έχουν να κάνουν με την αδυναμία του κινήματος να συμπορευτεί με το αίτημα της κοινωνίας για ανανέωση, τη στάση του κόμματος σ' όλες τις προεδρικές αναμετρήσεις (1993-1998) και τέλος, τις θέσεις

του κόμματος στο Κυπριακό.

Α. Είναι γεγονός ότι το ιδρυτικό συνέδριο του ΚΙΣΟΣ, το Φεβρουάριο του 2000, αποτέλεσε καμπή για την παραιτέρω πορεία του κινήματος, αφού η άρνηση του Βάσου Λυσσαρίδη να χειραφετήσει το κόμμα, που ο ίδιος ίδρυσε και να δρομολογήσει τις διαδικασίες για την ομαλή διαδοχή του έφερε το κίνημα σε έντονη δυσαρμονία με το κοινωνικό αίτημα για ανανέωση. Το γεγονός αυτό, σε συνάρτηση με την έστω και κατ'επίφαση ανανέωση στην ηγεσία

του ΔΗΚΟ, προκαλούσε έντονα προβλήματα στην προεκλογική εκστρατεία του κινήματος, αφού το ΚΙΣΟΣ παρουσιαζόταν ως το μόνο κόμμα που δεν είχε προβεί σε ανανέωση και αυτό παρά το ότι, σε επίπεδο πολιτικού γραφείου και κεντρικής επιτροπής, είχε υπάρξει μια σημαντική ανανέωση προσώπων.

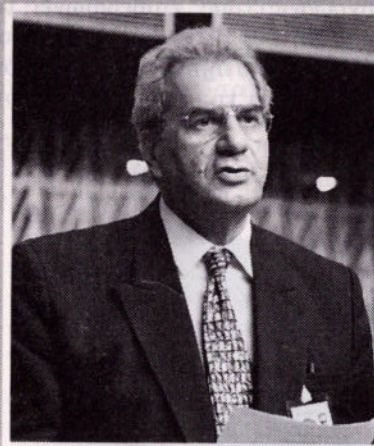
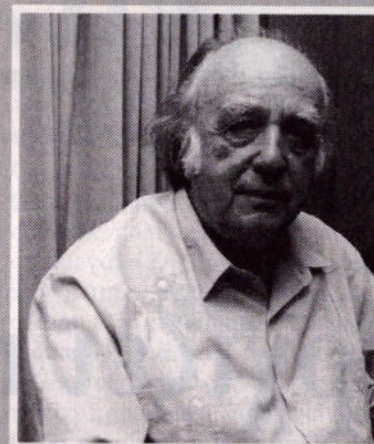
Β. Ένας δεύτερος λόγος που επέδρασε καταλυτικά στη συρρίκνωση των ποσοστών του κόμματος είναι η κατ'εξακολουθηση άρνηση της ηγεσίας του να αξιοποιήσει θετικά το ρυθμιστικό ρόλο, που το εκλογικό σώμα της είχε επανειλημμένως αποδώσει. Την αυτόνομη κάθοδο το 1983 και το 1988, που δεν εξυπηρετούσε τίποτε άλλο παρά την «καθαρότητα» της πολιτικής γραμμής του κόμματος καθώς και τον «κομματικό πατριωτισμό και την αξιοπρέπεια» των μελών του κινήματος, ακολούθησε η άρνηση του

κόμματος να πάρει ξεκάθαρη θέση στις αναμετρήσεις του 1993 και του 1998, αφού η υιοθέτηση της ελεύθερης και κατά συνείδηση ψήφου το μόνο πράγμα που διασφάλιζε ήταν το ότι το Σοσιαλιστικό Κίνημα θα ήταν και πάλι απόν από οποιοδήποτε συνασπισμό εξουσίας.

Γ. Σε συνάρτηση με τα παραπάνω θα πρέπει να προστεθεί και η αυτοαπομόνωση, στην οποία για χρόνια οδηγήθηκε το κόμμα εν σχέσει με τις θέσεις του στο Κυπριακό. Η αντίληψη που κυριάρχησε για μεγάλο χρονικό διάστημα και που θεωρούσε ως μοναδική πατριωτική δύναμη την ΕΔΕΚ, σε συνάρτηση με την απόδοση βαρύτατων χαρακτηρισμών στις υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις του τόπου (π.χ. ενδοτικές), που ήταν έτοιμες να συναινέσουν στην αποδοχή απαράδεκτων λύσεων στο Κυπριακό, κατέστησε το κόμμα απρόσιτο σε μια μεγάλη ομάδα πολιτών. Αυτοί οι πολίτες, ενώ αισθάνονταν σοσιαλιστές, δεν μπορούσαν να ανεχθούν αυτή την πολιτική αλαζονεία, καθώς και την αρνητική μας στάση απέναντι σε ζητήματα, όπως η επαναπροσέγγιση με τους Τ/Κ, η επίλυση του Κυπριακού στα πλαίσια μιας δημοκρατικής-διζωνικής ομοσπονδίας κ.ά.

Ακόμη και σήμερα, μέρος της ηγεσίας του κινήματος όχι μόνο βρίσκεται σε έντονη διάσταση με την πολιτική, που η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ ακολουθεί τόσο στο Κυπριακό, όσο και στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, αλλά εξακολουθεί να προσεγγίζει τα ζητήματα αυτά με πολιτικούς όρους και φρασεολογία της δεκαετίας του '80, μη αντιλαμβανόμενη ότι γύρω μας έχουν συντελεστεί κοσμογονικές εξελίξεις, που επιβάλλουν μια άλλη πορεία.

Η αναφορά στους λόγους, που κατά τη γνώμη μου οδήγησαν το κόμμα στη σημερινή του κατάσταση, δεν γίνεται με στόχο να αποδοθούν ευθύνες στον οποιονδήποτε. Εξάλλου η ανάληψη ευθυνών είναι ζήτημα πολιτικής ευθι-

στιγμή προχωρήσει με τολμηρές επιλογές, καθαρές λύσεις και πάνω απ' όλα με συναίνεση, ούτως ώστε στη μετα-λυσσαριδική εποχή να υπάρξει ουσιαστική αξιοποίηση όλων των δυνάμεων του κινήματος.

Το παραπάνω προϋποθέτει ότι το συνέδριο, που θα πραγματοποιηθεί το αργότερο το πρώτο δεκαήμερο του Ιουλίου, θα προχωρήσει στην εκλογή του νέου προέδρου του κινήματος. Το συνέδριο θα πρέπει, επίσης, να προχωρήσει στην κατάργηση των θέσεων του αναπληρωτή και των αντιπροέδρων και στην υιοθέτηση της εισήγησης για επίπεδη ηγεσία (Πολιτικό Γραφείο), όπου θα συμμετέχουν όλα τα βασικά στελέχη του κινήματος, παλαιά και νέα. Θα πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι οι οποιοδήποτε προσπάθειες ρεβανσιισμού στο συνέδριο το μόνο που θα επιτύχουν είναι να διαιωνίσουν τις εσωκομματικές αντιπαραθέσεις του παρελθόντος, οι οποίες με τη σειρά τους θα οδηγήσουν με ακρίβεια στην οριστική διάσπαση του κόμματος. Είναι γι' αυτό που επιβάλλεται τα δύο σημαντικότερα στελέχη του κινήματος (Ομήρου και Χατζηδημητρίου) να εγγυηθούν την ενότητα και την προοπτική του κινήματος μέσα από μια διαδικασία σύνθεσης όλων των απόψεων, με την αξιοποίηση όλων των στελεχών χωρίς αποκλεισμούς και προκαταλήψεις. Σε αντίθετη περίπτωση, είναι σίγουρο ότι το ΚΙΣΟΣ θα είναι κόμμα με ημερομηνία λήξης και το χώρο της κεντροαριστεράς θα κληθούν να καλύψουν άλλοι, που δείχνουν να προσαρμόζονται πιο γρήγορα στις αλλαγές που συντελούνται γύρω μας.

ξίας, που εναπόκειται στον καθένα να αντιληφθεί πότε πρέπει να αναλαμβάνει, καθώς και πότε η παρουσία του σ' ένα πολιτικό χώρο καθίσταται πλέον αντιπαραγωγική. Το Σοσιαλιστικό Κίνημα, ενδεχομένως, να έχει ακόμα μια ευκαιρία, αν σε αυτή την κρίσιμη

* Ο Σώτος Κτωρής είναι Γ.Γ. της Νεολαίας και μέλος της Κ.Ε. του ΚΙΣΟΣ.

Σώτου Κτωρής*

ΚΙΣΟΣ: δύσκολες ημέρες

Μετεκλογικά:

τώρα αρχίζει η μάχη για την εξουσία

Λούη Ηγουμενίδη

Οι εκλογές της 27ης Μαΐου απλά επιβεβαίωσαν τη διάταξη των κομματικών δυνάμεων, με τις μικρές παρεκκλίσεις που σημειώθηκαν με την είσοδο στη Βουλή των μικρών κομμάτων. Η τριχοτόμηση του εκλογικού σώματος σε Δεξιά-Αριστερά-Κέντρο, με τις διάφορες αποχρώσεις τους, επιβεβαιώνει τη δυναμική των αναγκαίων συνεργασιών, για να στηριχθεί η εξουσία που θ' αποτελέσει τη συνέχεια των υφι-

στάμενων, από της εγκαθίδρυσης της Κυπριακής Δημοκρατίας και εντεύθεν.

Αν, λοιπόν, δεν υπάρξουν δραματικές εξελίξεις, που ν' αφορούν την ίδια την ύπαρξη και φυσιογνωμία του κυπριακού κράτους, οι διεργασίες, που θ' ακολουθήσουν μέχρι τις προεδρικές εκλογές του Φεβρουαρίου του 2003, θα είναι επανάληψη των όσων ελάμβαναν χώραν ως τώρα, κατά την μεταμακαριακή περίοδο. Επί Μακαρίου οι "διεργασίες" ήταν σύνθεση για σόλο βιολί, που το κρατούσε πάντοτε ο κυρίαρχος, τότε, του παιγνιδιού Αρχιεπίσκοπος.

Η Αριστερά, αυξάνοντας ελαφρώς τα εκλογικά της ποσοστά, παραμένει εκφραστής του ενός τρίτου των πολιτών της Δημοκρατίας, όπως κι αν αυτοκαθοριστεί ιδεολογικά, με όποιες πολιτικές επιλογές κι αν κατέλθει στον πολιτικό στίβο, όπως κι αν χειριστεί τις υποθέσεις που αφορούν τον τόπο και το λαό. Η Δεξιά, εξίσου ριζωμένη, διατηρεί αλώβητες τις δυνάμεις της, παρόλο που, κατά πλειοψηφία, παραμένει δέσμια των αντιδραστικών πολιτικών του παρελθόντος, τη στιγμή που η ηγεσία της πασχίζει να δώσει την εικόνα του εκσυγχρονιστή -Ευρωπαίου, που αφήνει πίσω του αγκυλώσεις του παρελθόντος.

Το Κέντρο εμφανίστηκε με τις ίδιες διακυμάνσεις του παρελθόντος, συγκεντρώνοντας ψήφους που κυμαίνονται μεταξύ του 20% και 30%. Το ΔΗΚΟ εμψυχωμένο από το ΑΚΕΛ, που δήλωσε ότι επιδιώκει τη συμμαχία μαζί του, για να φύγει η Δεξιά από την εξουσία, έφτασε στα φυσιολογικά του ποσοστά και σφράγισε το ρυθμιστικό του ρόλο, αφού μπορεί μαζί με το ένα από τα μεγάλα κόμματα να δημιουργήσει αξιόπιστη βάση πλειοψηφίας για τις προεδρικές εκλογές. Μ' αυτά τα ποσοστά έπαιξε πάντοτε τον ίδιο ρόλο, αν και κατά την τελευταία αναμέτρηση δεν μπόρεσε να συγκρατήσει τις δυνάμεις του υπέρ του κ. Ιακώβου, που ήταν άλλωστε η επιλογή της τελευταίας στιγμής.

Το ΚΙΣΟΣ εμφανίστηκε ως ο καταλύτης του κεντροαριστερού χώρου με σοσιαλδημοκρατική ιδεολογία, γιατί απορρόφησε όλους τους κραδασμούς που γεννά η αμφιβολία, η αμφισβήτηση, η πολυγωνία και η αβεβαιότητα όλων όσοι αυτοκαθορίζονταν ως φορείς της σύγχρονης αυτής ευρωπαϊκής ιδεολογίας. Η καθήλωση και η μείωση των εκλογικών ποσοστών του ΚΙΣΟΣ, εκτός από τον υποκειμενικό παράγοντα που προσπαθούν να αναστηλώσουν απομακρύνοντας τον Βάσο Λυσσαρίδη από την προεδρία του κόμματος, οφείλεται και στην αδυναμία των Κυπρίων πολιτών να αφομοιώσουν τους όρους που καθορίζουν το πολιτικό προφίλ της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας, αλλά και κυρίως στον εθνικιστικό -απορριπτικό χαρακτήρα, που επέμενε να κρατά για το κίνημα η ως τώρα ηγεσία του με επικεφαλής τον Βάσο Λυσσαρίδη.

Τα τρία μικρότερα κόμματα, ΝΕΟ, ΑΔΗΚ και Κίνημα Οικολόγων, αποτελούν παραφράσεις του φθαρμένου εθνικισμού του κεντρώου χώρου, που προσπαθούν και κατορθώνουν να επιβιώσουν εκλογικά, γιατί προβάλλουν εξιδανικευμένα συνθήματα, τα οποία συγκινούν μερίδα των ψηφοφόρων, που έχει απογοητευθεί από τις συνολικές πολιτικές των μεγάλων κομμάτων. Άλλωστε ως παρυφές των μεγάλων σχηματισμών είναι οι φυσιολογικές τους απολήξεις. Ιδιαίτερα οι ΝΕΟ, που εμφανίστηκαν με ακραίες εθνικιστικές θέσεις και ένα κεντρώο λαϊκι-

σμό, θεωρούνται ένα επικίνδυνο φαινόμενο στην πολιτική μας ζωή, γιατί έχει όλα τα χαρακτηριστικά του πάλαι ποτέ ενδημούντος εθνικοσοσιαλισμού.

Οι ΕΔΗ προκαλούν σκεπτικισμό. Ως κόμμα είναι σχεδόν ανύπαρκτοι, αλλά ως πολιτικές θέσεις, ιδιαίτερα στα μεγάλα ζητήματα που αφορούν την Κύπρο, είναι αξιόλογη και ιδιαίτερα θετική δύναμη. Το αποκαρδιωτικό είναι ότι τις θέσεις των ΕΔΗ στο Κυπριακό και την ευρωπαϊκή προοπτική μας, ενώ τις υιοθετεί η κυβέρνηση Κληρίδη, φαίνεται να τις απολακτίζουν οι άλλες πολιτικές δυνάμεις, παρόλο που για την Αριστερά θα μπορούσαν να είναι οι κύριες επιλογές, για μια ρεαλιστική και αριστερή προοπτική. Αυτό θα το πραγματευθώ λίγο πιο κάτω.

Ιδεολογικά

Αν υπερβούμε, βέβαια, τα κομματικά όρια και προσπαθήσουμε να αναζητήσουμε τους ιδεολογικούς χώρους της κυπριακής κοινωνίας, θα διαπιστώσουμε ένα διαφορετικό σχηματισμό του παζλ. Ούτε σαφώς προσδιορισμένες ιδεολογίες υιοθετούνται από τα κόμματα, ούτε τα μέλη και κυρίως οι οπαδοί των κομμάτων εμφορούνται από την ίδια ιδεολογία. Συχνά μάλιστα, λειτουργούν απόψεις με διαφορετικές ιδεολογικές προσεγγίσεις και οι κομματικές ηγεσίες υιοθετούν, συχνά, πολιτικές θέσεις με αντιφατικό ιδεολογικό υπόβαθρο.

Για παράδειγμα, διερωτάται κανένας, είναι το ΑΚΕΛ μαρξιστικό λεβινιστικό κόμμα και σαν τέτοιο άραγε συμπεριφέρεται με την οικονομική, εργατική, θεσμική και άλλες πολιτικές του; Δεν θα προσαθήσω τώρα ν' αναλύσω τις πολιτικές του ΑΚΕΛ, αλλά σίγουρα διερωτώμαι αν η υιοθέτηση των κεφαλαίων διαπραγματεύσεων με την Ε.Ε. μπορούν ακόμα να του αφήσουν περιθώρια να ισχυρίζεται προς τους εργαζομένους ότι θα υπερασπιστεί μέχρις εσχάτων τα κε-

κτιμένα τους με την προοπτική μιας "δικαιότερης σοσιαλιστικής κοινωνίας". Κι αν ακόμα ρωτήσει κάποιος ένα ακελικό ηγέτη, σε ποιο θα ανήκουν τα μέσα παραγωγής, αν το ΑΚΕΛ φτάσει κάποτε στην εξουσία, τι θα του απαντήσει;

Ανάλογη ιδεολογική σύγχυση συναντάμε και στο χώρο της Δεξιάς. Από τη μια προσπαθεί επικοινωνιακά να παρουσιαστεί ως μια σύγχρονη δημοκρατική δύναμη με ευρωπαϊκές επιλογές και από την άλλη τρέχουν σύσσωμη η ηγεσία της και τα στελέχη στα μνημόσυνα του Σαμψών και των ηγετών του εκκλησιαστικού πραξικοπήματος. Στο χώρο της Δεξιάς λειτουργεί ταυτόχρονα η ιδεολογία της ελευθέρης παγκοσμιοποιημένης αγοράς παρέα με τριτοκοσμικά σύνδρομα ακραίου εθνικισμού και θρησκευτικών προκαταλήψεων. Οι βιομήχανοι, οι χρηματιστές και άλλοι φορείς εκσυγχρονιστικών ιδεών έχουν να καταβάλουν υπεράνθρωπες προσπάθειες για να συγκρατήσουν τις αμφισβητήσεις των "παλαιών εθνικοφρόνων", αλλά και όσων ερωτοτροπούν με δραστηριότητες τριτοκοσμικού χαρακτήρα.

Στο χώρο του Κέντρου τα πράγματα είναι ακόμα πιο ρευστά. Από τη μια κυριαρχεί το ΔΗΚΟ χωρίς ιδεολογία και μ' ένα ιδεολογικό καιροσκοπισμό, που θεωρεί ότι του επιτρέπει να ερωτοτροπεί με όποια πλευρά θέλει και ταυτόχρονα να διατηρεί το ρυθμιστικό πολιτικό του ρόλο. Το θετικό, όσον αφορά στο ΔΗΚΟ, είναι η προοπτική εύκολης απορρόφησης των μελών και οπαδών του σε ιδεολογικούς σχηματισμούς, που θα προκύψουν αναγκαστικά με της είσοδό μας στην Ευρώπη. Δεν έχει παρελθόν που να του δημιουργεί, προς τούτο, σκεπτικισμό.

Οι ιδεολογικές πλατφόρμες του ΚΙΣΟΣ κυμαίνονται μεταξύ του κανταφικού τριτοκοσμικού σοσιαλισμού και της σύγχρονης ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας, όπως την εκφράζει κυρίως σήμερα ο Έλληνας πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης. Το ΚΙΣΟΣ σίγουρα θα αποτελέσει το χώρο -προζύμι για τις μελλοντικές διεργασίες ιδεολογικού εξευρωπαϊσμού. Κοντά του θα λειτουργήσουν και τα άλλα μικρά κόμματα, εκτός του ΑΔΗΚ, που πρόκειται

για προσωποπαγές καιροσκοπικό κατασκεύασμα, δείγμα της ηθικής φθοράς της πολιτικής μας ζωής και βεβαίως των ΝΕΟ, που σίγουρα θα συνενωθούν με τους αθεράπευτους ακροδεξιούς, που μένουν σήμερα προσκολλημένοι στον ΔΗΣΥ, γιατί είναι κόμμα εξουσίας, μ' όλα τα τριτοκοσμικά παρεπόμενα.

Οι ΕΔΗ μπορούν να παίξουν ρόλο και στις ιδεολογικές ανακατατάξεις στα πλαίσια της Ενωμένης Ευρώπης, αρκεί να απογαλακτιστούν από τις προσωπικές μεταπτώσεις του ηγέτη τους.

Πολιτικός χάρτης

Παράλληλα, όμως, προς την κομματική διάταξη του κυπριακού χώρου και το ιδεολογικό αλαλούμ που κυριαρχεί, λειτουργεί και ένας τρίτος παράγοντας που επενεργεί αποφασιστικά στη διαμόρφωση του πολιτικού χάρτη της κυπριακής κοινωνίας σήμερα.

Η μακρόχρονη ύπαρξη του εθνικού μας θέματος, με τις μεγάλες ιστορικές του διακυμάνσεις και η επικείμενη είσοδός μας στην Ευρώπη, με πιθανές εξελίξεις στο θέμα της λύσης του Κυπριακού και της εγκαθίδρυσης ενός κράτους ομοσπονδιακής υφής, διχοτομούν πολιτικά τον κυπριακό λαό, χωρίς η διαχωριστική γραμμή να σέβεται τους κομματικούς και ιδεολογικούς διαχωρισμούς που αναφέραμε πιο πάνω.

Στην πραγματικότητα η κυπριακή κοινωνία χωρίζεται σ' αυτούς που θέλουν να απομακρυνθούν από το παρελθόν και είναι έτοιμοι για ριζοσπαστικά βήματα, που θα τους ενσωματώσουν στην Ευρώπη και θα λύσουν το Κυπριακό με τον έντιμο συμβιβασμό της διζωνικής-δικοινοτικής ομοσπονδίας και σ' εκείνους που παραμένουν δέσμιοι των ιδεοληψιών του παρελθόντος, με έντονες ελληνοκεντρικές προκαταλήψεις και που απορρίπτουν κάθε ιδέα συμβιβασμού με τους Τ/Κ, παρόλο που αντιλαμβάνονται ότι φέρνουν τη διχοτόμηση πλησιέ-

στερα και καθιστούν την ευρωπαϊκή μας προοπτική αμφίβολη.

Αυτές οι σχολές σκέψης εμφιλοχωρούν σ' όλα σχεδόν τα κόμματα και επηρεάζουν οπαδούς όλων των ιδεολογιών. Αυτός δε ο διαχωρισμός προβλέπω ότι στα επόμενα 2-3 χρόνια θα δημιουργήσει νέα διάταξη δυνάμεων και εκεί θα κριθεί η μάχη για την εξουσία, όσο κι αν σήμερα θεωρείται βέβαιη η συμμαχία ΑΚΕΛ-ΔΗΚΟ με υποψήφιο πρόεδρο τον Τάσσο Παπαδόπουλο.

Μια τέτοια εξέλιξη θα σήμαινε προχώρηση του ΑΚΕΛ στο απορριπτικό στρατόπεδο και μάλιστα εκείνο του κ. Δούντα, κάτι που δύσκολα μπορεί ένας πολιτικός αναλυτής να δεχθεί, βλέποντας και αξιολογώντας τις προσδοκίες του ευρωπαϊκού χώρου, ακόμα και της ίδιας της Ελλάδας.

Ενώ, λοιπόν, χαιρέται το ΔΗΚΟ ότι θα εξασφαλίσει την εξουσία με το ρυθμιστικό του ρόλο και με τη βοήθεια και του ΚΙΣΟΣ, το διεθνές περιβάλλον, οι εξελίξεις, που προβλέπονται ραγδαίες, αλλά και ο σκεπτικισμός του άλλου μισού των Κυπρίων, που βλέπουν τους κινδύνους, θα δώσουν, νομίζω, μια νέα μορφή στην πορεία και τη μάχη για την εξουσία.

Η Αριστερά

Κύριος παράγοντας σ' αυτές τις κερπυρόμενες εξελίξεις θα είναι η Αριστερά και κυρίως το ΑΚΕΛ. Παρόλο που θεωρεί σήμερα αυτός ο πολιτικός χώρος σαν αδήριτη αναγκαιότητα την απομάκρυνση της Δεξιάς από την εξουσία, κυρίως για λόγους κοινωνικούς και εσωτερικής διακυβέρνησης, εντούτοις θεωρείται απίθανο να φτάσει ως τις προεδρικές εκλογές με τον Τάσσο Παπαδόπουλο και χωρίς να ενδιαφέρεται για το τι μέλλει γενέσθαι με την Κύπρο και την Ευρώπη. Εκτός, βέβαια, αν κατορθώσει το ΑΚΕΛ, με δέλεαρ την εξουσία, να δεσμεύσει τον ηγέτη του ΔΗΚΟ, βοηθώντας και του διεθνούς παράγοντα, σε μια πολιτική

ανοχής προς τη διζωνική-δικοινοτική ομοσπονδία και την πλήρη υιοθέτηση του ευρωπαϊκού κεκτημένου.

Στο χώρο της Αριστεράς αναμένονται, βέβαια, και πολλές άλλες ουσιαστικές διεργασίες. Εντός Ευρώπης η κυπριακή Αριστερά θα υποχρεωθεί να μπει στο καμίνι της αναζήτησης μιας σύγχρονης ιδεολογικοπολιτικής φυσιογνωμίας που θα λαμβάνει υπόψη τα οράματα του 21ου αιώνα. Σ' αυτή την πορεία το ΑΚΕΛ θα υποχρεωθεί να συναντηθεί, εντός και εκτός Κύπρου, με δυναμείς που σήμερα θεωρεί ότι δεν ανήκουν στο χώρο, του οποίου επιμένει να έχει τη μονοπωλιακή εκπροσώπηση. Μια νέα Αριστερά, ως αυτόνομο πλειοψηφικό ρεύμα, μπορεί να είναι στο μέλλον η επιλογή της Κύπρου, μέσα στα πλαίσια της Ενωμένης Ευρώπης.

Έτσι, οι παράγοντες, που θα καθορίσουν τις εξελίξεις μετεκλογικά και πορευόμενοι προς τις προεδρικές εκλογές, θα είναι πολλοί και κάποιοι απ' αυτούς αστάθμητοι. Όσοι σήμερα νομίζουν ότι το πρόβλημα λύθηκε με το ΑΚΕΛ και το ΔΗΚΟ σε ρυθμιστικό ρόλο, κάνουν απλές μαθηματικές πράξεις, που δεν είναι πάντοτε οι ενδεδειγμένες στην πολιτική.

Στις 12 Ιουνίου το *Εξ Υπαρχής* οργάνωσε συζήτηση με θέματα αποτελέσματα των εκλογών, με ομιλητές τους Καίσαρα Μαυράτσα, ακαδημαϊκό και Κωστή Αχινιώτη, δημοσιογράφο και μέλος της συντακτικής ομάδας του περιοδικού. Συντονιστής ήταν ο Ζήνωνας Ποφαΐδης, επίσης μέλος της συντακτικής ομάδας του *Εξ υπαρχής*.

Στις εισηγήσεις που δημοσιεύουμε πιο κάτω καταβλήθηκε προσπάθεια να επεξηγηθεί η συμπεριφορά του εκλογικού σώματος και να κατανοηθεί καλύτερα η φύση του κομματικού συστήματος στην Κύπρο. Ιδιαίτερη αναφορά έγινε, κατά τη συζήτηση, στο ρόλο της Αριστεράς στον τόπο, καθώς και στις μελλοντικές προοπτικές του ΑΚΕΛ σε σχέση με τις επικείμενες προεδρικές εκλογές, αλλά και την προσπάθεια που καταβάλλει με στόχο τον εκσυγχρονισμό του.

Το πολιτικό τοπίο μετά τις

ΕΚΛΟΓΕΣ

Η κυπριακή Αριστερά βγαίνει διστακτικά από την Κατάφυξη ή Το μετέωρο Βήμα της κυπριακής Κοινωνίας προς τον Εκσυγχρονισμό

Κωστή Αχνιώτη

Παρόλο ότι οι μετακινήσεις ψηφοφόρων ήταν ίσως πιο σημαντικές από προηγούμενες εκλογές και οι μετακινήσεις αυτές μπορούν να οδηγήσουν σε κάποιες ασφαλείς ενδείξεις για τη συμπεριφορά διαφόρων μερίδων του εκλογικού σώματος, η ιδιαίτερη σημασία αυτών των εκλογών ευρίσκεται, κατά τη γνώμη μου, περισσότερο στον προεκλογικό και μετεκλογικό λόγο, καθώς και στις προοπτικές που διανοίγονται.

Σ' αυτό το επίπεδο μπορούμε να πούμε, κατ' αρχήν, ότι ο προεκλογικός λόγος κάλυψε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων. Πολλές φορές ακροθιγώς, κατ' επίφαση ή και παρελκυστικά, αλλά κάλυψε πολλά θέματα. Θάλεγα ότι η θεματολογία του προεκλογικού λόγου έμοιαζε καταπληκτικά με αυτή των τηλεοπτικών δελτίων ειδήσεων, της ιεράρχησης των ειδήσεων συμπεριλαμβανομένης, αλλά και του ήθους που

υπάρχει ή δεν υπάρχει πίσω απ' όλα αυτά. Δεν θάλεγα ότι το Κυπριακό έχασε την πρωτεύουσα θέση του στην πολιτική σκέψη των Κυπρίων, αλλά ότι εντάχθηκε μέσα σε μια πιο συνολική και σύνθετη σκέψη. Δεν θέλω να πω ότι αυτό έγινε συνειδητά. Αντίθετα, οι πολιτικές ηγεσίες προσπάθησαν απλώς και εμπειρικά, υποθέτω, να έλθουν πιο κοντά στα άμεσα ενδιαφέροντα των εκλογέων τηλεθεατών.

Παρόλα αυτά νομίζω ότι θάμαστε πολύ πίσω από την αλήθεια αυτών των εκλογών, αν δεν τονίσουμε τη σημασία των ιστορικών αντιπαράθεσεων του κυπριακού πολιτικού χώρου, οι οποίες έμειναν σε δεύτερο πλάνο ή και τελείως στο παρασκήνιο. Πρόκειται για την αντιπαράθεση πραξικοπηματιών και δημοκρατικών ή αριστερών, ελληνοκεντρικών και κυπροκεντρικών, εθνικιστών και μη εθνικιστών. Αυτά νομίζω ήταν τα καθοριστικά θέματα στις εκστρατείες από πόρτα σε

πόρτα, που στήριξαν τη συντήρηση του ποσοστού του Συναγερμού, από τη μια και τη σχετική συντήρηση του ποσοστού της ΕΔΕΚ, από την άλλη.

Ένα άλλο σημείο, που νομίζω ότι θα πρέπει να σημειώσει κανείς (το οποίο σχετίζεται με τα προηγούμενα, αλλά θάθελα να το αναφέρω και ξεχωριστά), είναι ότι σ' αυτές τις εκλογές είχαμε ένα πιο ελκρινή αντικαθρεπτισμό των εκλογέων στο εκλογικό αποτέλεσμα. Αναφέρω μερικά παραδείγματα: τα τέσσερα μικρά κόμματα στη Βουλή, των καιροσκοπικών και ρουσφετικών σχηματισμών συμπεριλαμβανομένων, η προτίμηση σε βουλευτές χαμηλού πολιτικού επιπέδου, η υπερψήφιση του υιού Σαμψών, ο αποκλεισμός ορισμένων υποψηφίων βουλευτών των Νέων Δυνάμεων.

Σ' αυτές τις εκλογές δεν μπορούμε ασφαλώς να μιλήσουμε για την κατάθεση κάποιας νέας, σημαντικής ή ριζοσπαστικής πρότασης, η οποία κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο κατέκτησε το επίκεντρο των συζητήσεων. Στο ερώτημα δηλαδή, ποια συγκεκριμένη μεγάλη μεταρρύθμιση προέκριναν οι εκλογείς, η

απάντηση είναι καμιά. Αντίθετα, καταβλήθηκε συνειδητή προσπάθεια από τις πολιτικές ηγεσίες να επικρατεί, τουλάχιστον στο δημόσιο λόγο, ένα κλίμα σταθερότητας και συνέχειας στο άμεσο πολιτικό επίπεδο. Το καινούργιο, το οποίο είναι σημαντικό και υπαρκτό σ' αυτές τις εκλογές και είναι διάχυτο, αν και ασαφές (αναφέραμε πιο πάνω μερικά σημεία), αφορά περισσότερο σε ένα αίσθημα εμπέδωσης της δημοκρατίας, σε κάποιο αίσθημα σοβαρότητας, σ' ένα ήθος. Νομίζω ότι αυτό που συμβαίνει είναι ένα είδος «ευρωπαϊκού» των κοινωνιών σε επίπεδο πολιτικής συμπεριφοράς.

Η Ακελική Αριστερά βγαίνει πλέον από τον πάγο και αρχίζει να συμπεριφέρεται σαν κόμμα που επιδιώκει να αναλάβει ευθύνες και να διακυβερνήσει.

Είναι ένα ζητούμενο των τελευταίων χρόνων. Ασφαλώς χρειάστηκε η ηγεσία του κόμματος να κινηθεί, δειλά έστω, προς αυτή την κατεύθυνση, αλλά δέχτηκε κιόλας αρκετή πίεση προς αυτή την κατεύθυνση από τον κόσμο του κόμματος. Βέβαια το ΑΚΕΛ δεν είναι ένα κόμμα, το οποίο επιδιώκει σημαντικές μεταρρυθμίσεις, όμως η συμμετοχή του σε μια λογική εξουσίας δημιουργεί συνθήκες κάποιας διεκδικητικής συμπεριφοράς για τον κόσμο του, ο οποίος είναι διαπαιδαγωγημένος να παραπέμπει τις πολιτικές του επιθυμίες στο μακρινό μέλλον, μετά την «ωρίμανση του καπιταλισμού ή μετά τη λύση του Κυπριακού». Στο κάτω κάτω θα αρχίσουν και οι Ακελικοί να θεωρούν τους εαυτούς τους πολίτες επί ίσοις όροις με όλους τους άλλους. Είναι κι αυτό ένα βήμα για την εμπέδωση της Δημοκρατίας.

Σε συνδυασμό με την παραγωγική, ίσως, κρίση που ενέσκυψε στην ΕΔΕΚ, έχω την άποψη ότι τα επόμενα χρόνια θα βρεθούμε σε ένα πολιτικό τοπίο που θα αφορά στη διαμόρφωση του νέου προσώπου της κυπριακής Αριστεράς και που θα φέρει τη σχετική συζήτηση στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της κοινωνίας.

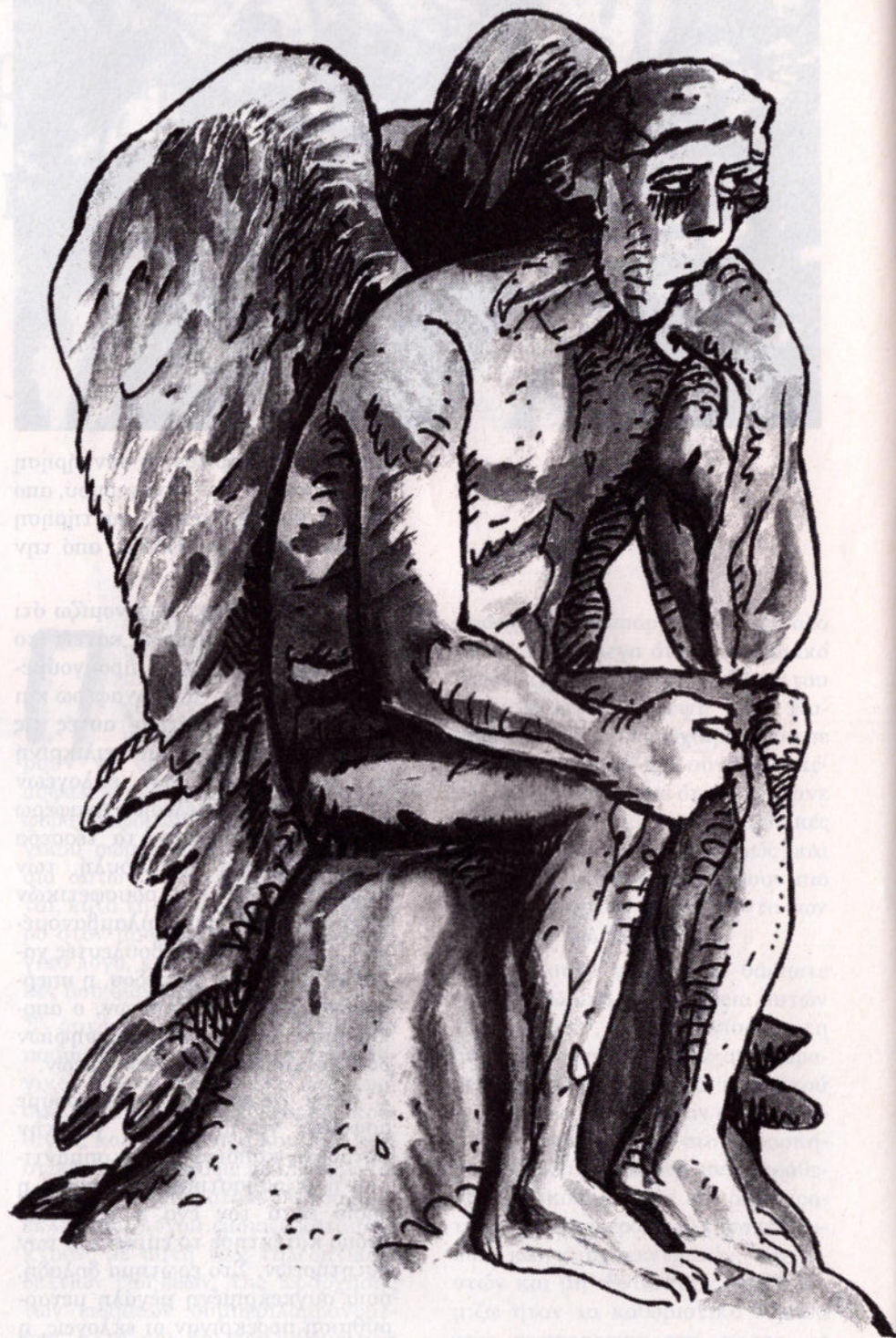
Οι βουλευτικές Εκλογές της 27ης Μαΐου

Απολογισμός

Καίσαρα Β. Μαυράτσα

Στόχος μου σ' αυτό το άρθρο είναι να εξετάσω τα αποτελέσματα των βουλευτικών εκλογών της 27ης Μαΐου 2001, σε σχέση με κάποια γενικότερα χαρακτηριστικά της ελληνοκυπριακής πολιτικής.

Έχω υποστηρίξει σε διάφορα κείμενα (Μαυράτσα 1998α, 1998β, 2001) ότι στο ελληνοκυπριακό πολιτικό σύστημα δεν παρουσιάζονται ρεαλιστικές προοπτικές για ουσιαστικές αλλαγές - αλλαγές που θα επηρέαζαν είτε το κυπριακό πρόβλημα, είτε τις εσωτερικές πολιτικές διεργασίες. Η ελληνοκυπριακή πολιτική χαρακτηρίζεται από ένα συνονθύλευμα στοιχείων -για το οποίο έχω χρησιμοποιήσει τον όρο «πελατειακός κορπορατισμός» που, από τη μία, συντηρούν την υπερπολιτικοποίηση της κοινωνικής ζωής και την παρεπόμενη κυριαρχία των κομμάτων, και από την άλλη, διαιώνίζουν τα προβλήματα που ταλανίζουν τον τόπο - είτε πρόκειται για τη στασιμότητα του Κυπριακού, είτε για την αναξιοκρατία και το ρουσφέτι, είτε για το υπερδιογκωμένο κράτος, είτε, πιο γενικά, για την υπανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών. Από την ελληνοκυπριακή πολιτική απουσιάζει, έτσι, η κατά Βέμπερ ουσιαστική λογική (substantive rationality) και κυριαρχούν ο λαϊκισμός, ο φορμαλισμός και η άνευ ουσιαστικού περιεχομένου συνθηματολογία. Ως αποτέλεσμα, η σχέση ανάμεσα στο κοινωνικό υποκείμενο και την πολιτική ε-

και η ελληνοκυπριακή Πολιτική:

και Προοπτικές

ξουσία είναι κάθετη και αυταρχική, με τους Ελληνοκύπριους να αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους περισσότερο ως υπηκόους παρά ως πολίτες. Το ότι κόμματα και πολιτικοί, που εκφέρουν ουσιαστικά τις ίδιες ιδέες τα τελευταία σαράντα χρόνια, εμφανίζονται τώρα με το προσώπιο του εκουγχρονισμού, ως οι φορείς μιας νέας πολιτικής που θ' ανοίξει ένα καινούριο κεφάλαιο στην ιστορία του νησιού, είναι ενδεκτικό των αδιεξόδων και της στασιμότητας της ελληνοκυπριακής πολιτικής.

Μέσα από τον πελατειακό κορπορατισμό της ελληνοκυπριακής πολιτικής έχει δημιουργηθεί μια διακομματική ελίτ - με διασυνδέσεις με άλλους φορείς εξουσίας (οικονομικούς, συντεχνιακούς και εκκλησιαστικούς) - που, παρόλο που παρουσιάζεται ανίκανη, αν όχι απρόθυμη, να επιλύσει τα συγκεκριμένα προβλήματα που αντιμετωπίζει η κοινωνία, έχει καταφέρει να ελέγχει πλήρως την πολιτική ζωή του τόπου. Η πολιτική αυτή ελίτ δεν έχει αποτελέσει ακόμα αντικείμενο συστηματικής μελέτης, αλλά ένα σημείο για το οποίο δεν υπάρχει καμία αμφιβολία είναι ότι λειτουργεί πάνω σε μια συναινετική ή κορπορατιστική βάση. Όλες οι κομματικές ηγεσίες, για παράδειγμα, αποδεχόμενες τους κανόνες, που στην πράξη καθορίζουν το πολιτικό παιχνίδι, συμφωνούν σε πολύ περισσότερα και πολύ σημαντικότερα, θέματα απ' όσα διαφωνούν. Πάρτε, για παράδειγμα, το ότι ο Σπύρος Κυπριανού αποσύρθηκε πρόσφατα από την ενεργό πολιτική, χειροκροτούμενος για το ήθος και την προσφορά του στον τόπο, χωρίς να βρεθεί ένας πολιτικός ηγέτης που να ασκήσει έστω και υποτυπώδη κριτική απέναντι στο πολιτικό έργο

του κυρίου Κυπριανού και να θίξει το ζήτημα της μεγάλης του ευθύνης, τόσο για την αποτελεσματικότητα του Κυπριακού, όσο και για την αυθαιρεσία της εξουσίας που χαρακτηρίζει τον τόπο. Με ένα έμμεσο τρόπο, το γεγονός αυτό καταδεικνύει τη συναινετική λειτουργία της ελληνοκυπριακής ελίτ, της οποίας τα μέλη - όπως αποδεικνύεται φυσικά και από το γεγονός ότι στην Κύπρο τα περισσότερα οικονομικοπολιτικά σκάνδαλα στο τέλος κουκουλώνονται - καλύπτουν αλλήλους (προφανώς γιατί είναι όλοι ένοχοι ή, τουλάχιστον, γιατί όλοι ήξεραν και κανένας δε μίλησε) και ενδιαφέρονται, πάνω απ' όλα, για τη διατήρηση της δικής τους δύναμης -για τη συντήρηση, δηλαδή, του πολιτικού κατεστημένου και της ελίτ που το διαχειρίζεται. Θα τολμούσα μάλιστα να πω ότι, τις περισσότερες φορές, η συντήρηση της καθιερωμένης πολιτικής (και, εξυπακούεται, των κοινωνικών και οικονομικών συμφραζομένων της) λειτουργεί, πάνω απ' όλα, ως αυτοσκοπός.

Η πολιτική, βέβαια, δεν παρουσιάζεται αποκάλυπτα με το αληθινό της προσώπιο- η πολιτική πρέπει, με άλλα λόγια, να νομιμοποιείται στις συνειδήσεις του κόσμου. Στην ελληνοκυπριακή περίπτωση, η πολιτική παραδοσιακά νομιμοποιείται με αναφορές πρώτιστα στο εθνικό ζήτημα, αλλά και στα κοινωνικοοικονομικά συμφέροντα συγκεκριμένων τάξεων, ή και μικρότερων κοινωνικών ομάδων. Το ΑΚΕΛ, για παράδειγμα, διατείνεται ότι πρώτιστη του μέριμνα είναι η πρόσπιση των συμφερόντων των οικονομικά ασθενέστερων στρωμάτων. Το ΑΔΗΚ, για να χρησιμοποιήσω ένα δεύτερο παράδειγμα, διεξήγαγε την προεκλογική του εκστρατεία ως ο εκφραστής των συμφερόντων των μικρο-επενδυτών που έχασαν τις περιουσίες τους στο ΧΑΚ. Στις τελευταίες εκλογές εμφανίστηκε δυναμικά και ένας καινούριος πόλος πολιτικής νομιμοποίησης, η ευρωπαϊκή προοπτική της Κύπρου. Αυτή θεωρείται μια δυναμική που επηρεάζει τόσο το Κυπριακό, όσο και τη γενικότερη κοινωνική και οικονομική ευημερία του κυπριακού λαού. Παρόλο που η ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης για τον εκουγχρονισμό της ελ-

ληνοκυπριακής κοινωνίας και πολιτικής, αυτό δεν είναι θέμα με το οποίο προτίθεται ν' ασχοληθώ σ' αυτή την εισήγηση. Οφείλω, όμως, να σημειώσω ότι θεωρώ την άποψη - που εκφράστηκε κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου απ' όλα σχεδόν τα κόμματα και κυρίως από τον ΔΗΣΥ - ότι η Κύπρος μπορεί να μπει στην Ευρωπαϊκή Ένωση προτού λυθεί το Κυπριακό τουλάχιστον αφελή. Θεωρώ, επίσης, ότι η αμφισβήτηση των ευρωπαϊκών προδιαγραφών του ΑΚΕΛ από τον ΔΗΣΥ ήταν ένα από τα πολύ λίγα ζητήματα ουσίας που τέθηκαν στην προεκλογική εκστρατεία. Εκείνο που επίσης έπρεπε να θεθεί, αλλά δεν τέθηκε, ήταν το ευρύτερο ζήτημα του ευρωπαϊκού χαρακτήρα όλων των ελληνοκυπριακών κομμάτων, του ΔΗΣΥ, φυσικά, μη εξαιρουμένου. Η πολιτική κουλτούρα του τόπου απέχει πολύ από εκείνη των αναπτυγμένων ευρωπαϊκών χωρών, και αυτό επηρεάζει το χαρακτήρα όλων των κομμάτων, που σε πάρα πολλά θέματα υποστηρίζουν απόψεις, που κρινόμενες με τα κριτήρια που καθορίζουν την πολιτική και ιδεολογική ορθοδοξία στις αναπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες, είναι αναχρονιστικές και παρωχημένες. Τέτοιες απόψεις αφορούν, ανάμεσα σε άλλα, την αντίληψη για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, τη σχέση κράτους και εκκλησίας, τις αντιλήψεις περί έθνους και θρησκείας, τα δικαιώματα των αλλοδαπών ή των ομοφυλοφύλων, και την έννοια της ελευθερίας του λόγου ή της ακαδημαϊκής ελευθερίας.

Ο αναλυτής οφείλει πάντα να είναι δύσπιστος απέναντι στην πολιτική ρητορεία. Τότε μόνο μπορεί να διακρίνει ότι πολύ συχνά οι πολιτικές αντιπαραθέσεις αφορούν σε υπερτιμημένες κοινωνικές ανισότητες ή υπερδιογκωμένα κοινωνικά προβλήματα (όπως, για παράδειγμα, το πρόβλημα των ναρκωτικών). Συχνά, πίσω από τη ρητορεία γύρω από αυτά τα θέματα δε βρίσκεται τίποτ' άλλο εκτός από τον αγώνα για την απόκτηση ή τη διατήρηση της εξουσίας, με στόχο την εξυπηρέτηση της κομματικής πελατείας.

Ας δούμε τα ζητήματα που προκύπτουν από τη σχέση ανάμεσα στην πολιτική πράξη και τον πολιτικό λόγο μ' ένα πιο αναλυτικό μάτι. Η νομιμοποίηση της πολιτικής πράξης αφορά διαδικασίες που λαμβά-

νουν χώρα στο επίπεδο της ιδεολογίας και, παρόλο που οι ίδιοι οι ιδεολόγοι κόπτονται για τις αγνές τους προθέσεις, η ιδεολογία πολύ συχνά νομιμοποιεί την πολιτική πράξη εκ των υστέρων. Ο αναλυτής της ελληνοκυπριακής πολιτικής, αξίζει να επαναλάβω, οφείλει να τηρεί απέναντι στις ιδεολογικές επεξεργασίες του ενός ή του άλλου κόμματος μια στάση κριτικής δυσπιστίας. Μια τέτοια στάση φέρνει στην επιφάνεια τον κυνισμό και την υποκρισία, που συχνά χαρακτηρίζουν τις συμπεριφορές ή τα λεγόμενα των Ελληνοκυπρίων πολιτικών. Ενώ όλοι ξέρουμε ότι ο ουσιαστικός καυγός είναι για την καρέκλα και τη δύναμη που αυτή παρέχει, όλοι ανεξαιρέτως οι πολιτικοί προσπαθούν να μας πείσουν για την ανιδιοτέλεια και τα αγνά τους ιδανικά - είτε αυτά αφορούν το εθνικό θέμα, είτε την εσωτερική συγκρότηση της κοινωνίας, είτε την ευρωπαϊκή προοπτική του τόπου.

Ας περάσουμε τώρα στις βουλευτικές εκλογές της 27ης Μαΐου. Αυτό που θέλω να υποστηρίξω είναι ότι τα αποτελέσματα των βουλευτικών εκλογών (αλλά και ο τρόπος που διεξήχθη ο προεκλογικός αγώνας, καθώς επίσης και οι μετεκλογικές διεργασίες που ακολούθησαν) επιβεβαιώνουν τις απόψεις μου για το συντηρητικό χαρακτήρα και τη στασιμότητα της ελληνοκυπριακής πολιτικής. Τα αποτελέσματα των εκλογών σίγουρα δεν καταδεικνύουν οποιαδήποτε ουσιαστική αλλαγή στην ελληνοκυπριακή πολιτική - είτε αυτή αφορά στην προσέγγιση του κυπριακού προβλήματος, είτε στην εσωτερική πολιτική. Το σύστημα, βέβαια, ανανέωσε τον εαυτό του σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ότι στο παρελθόν - τόσο με την εισδοχή νέων κομμάτων και περισσότερων γυναικών, όσο και με την εκλογή περισσότερων νέων πολιτικών. Αυτή η ανανέωση, όμως, δεν αφορά σε ουσιαστικά ζητήματα - είναι μάλλον διακοσμητικής φύσεως. Οι πολιτικές ενδείξεις των εκλογών είναι αντιφατικές και δεν νομίζω ότι υπάρχουν σαφή μηνύματα από αυτές - εκτός, βέβαια, από το ότι η ελληνοκυπριακή πολιτική συνεχίζει με την πελατειακή-κορπορατιστική μορφή που ξέρουμε.

Ας δούμε πρώτα λίγο πώς διεξήχθη η προεκλογική αντιπαράθεση. Υπήρξε ουσιαστική συζήτηση για τα

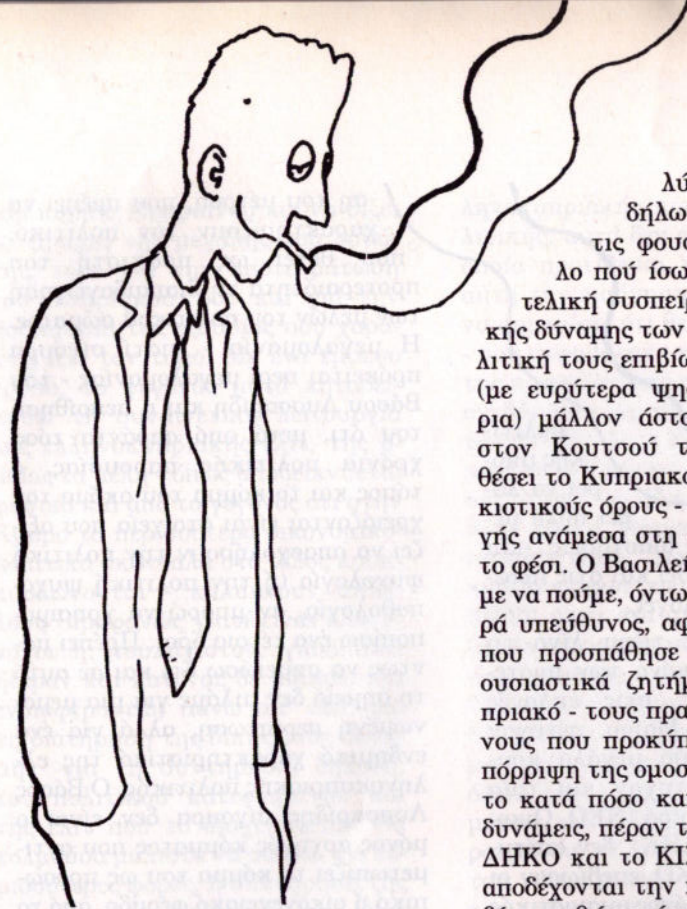
προβλήματα του τόπου; Η απάντηση είναι σίγουρα όχι. Και σε αυτή την προεκλογική εκστρατεία κυριάρχησαν ο στείρος κομματικός πατριωτισμός, η κενή συνθηματολογία και ο φορμαλισμός, με τα κόμματα να έχουν πάντα κατά νου τις πιθανές συνεργασίες για τις επόμενες προεδρικές εκλογές και τους υποψήφιους να ενδιαφέρονται κυρίως για τις προσωπικές τους ψήφους. Δεδομένου ότι, με την εξαίρεση του ΑΔΗΚ, τα αποτελέσματα των εκλογών ήταν λίγο πολύ αναμενόμενα, το ενδιαφέρον κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας λογικά επικεντρώθηκε στη μάχη των προσωπικών σταυρών μέσα στα ίδια τα κόμματα. Ποιοι υποψήφιοι προβλήθηκαν περισσότερο και τελικά εξελέγησαν; Η απάντηση νομίζω είναι ξεκάθαρη: οι υποψήφιοι που τελικά εξελέγησαν ήταν εκείνοι που είχαν τη στήριξη του κομματικού μηχανισμού, και, φυσικά, εκείνοι που διέθεσαν σημαντικά πόσα για την εκστρατεία τους. Ο κομματικός μηχανισμός αποδείχθηκε νομίζω ο καθοριστικότερος παράγοντας - πώς αλλιώς μπορεί να εξηγήσει κάποιος ότι εξελέγη η Αντιγόνη Παπαδοπούλου (μια πολιτικός που εκφράζει το παραδοσιακό κομματικό κατεστημένο και εκφέρει ένα ξύλινο λόγο που θυμίζει εκθέσεις της έκτης δημοτικού) και απέτυχε να εκλεγεί η Άννα Μαραγκού (μια από τις πιο σύγχρονες πολιτικές φωνές, χωρίς ουσιαστικές διασυνδέσεις με τους κομματικούς μηχανισμούς); Το ότι κάποιοι υποψήφιοι (σχετικά λίγοι, οφείλω να σημειώσω) κατάφεραν να εκλεγούν αποκλειστικά εξαιτίας της οικονομικής τους δύναμης και των υπερόγκων ποσών που φάνηκαν διατεθειμένοι να ξοδέψουν στη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας ήταν το μόνο στοιχείο που κατάφερε να ανατρέψει κάποιες εσωκομματικές ισορροπίες. Και μπορούμε, νομίζω, να αναμένουμε ότι στο μέλλον η δυναμική αυτή της προσωπικής πλουτοκρατικής, αν μπορώ να χρησιμοποιήσω τον όρο,

αλλά υποδηλώνει εσωτερικές αδυναμίες του συγκεκριμένου κόμματος - με κυριότερη την εμμονή του Βάσου Λυσσαρίδη να συνεχίσει να ηγείται του κινήματος. Η ματαιοδοξία, όπως εξηγεί ο Βέμπερ (1958) στην περίφημη ομιλία του για την πολιτική ως πάγυγμα, μπορεί να αποδειχθεί η μεγαλύτερη αδυναμία ενός πολιτικού, ακριβώς γιατί υποσκάπτει το αίσημα της ευθύνης και την αίσθη-

πολιτικής μπορεί να λάβει πολύ μεγαλύτερες διαστάσεις - και να επεκταθεί και στις προεδρικές εκλογές. Ας δούμε τώρα λίγο τη γενική εικόνα των αποτελεσμάτων: στις εκλογές της 27ης Μαΐου, πέτυχαν και τα δύο μεγάλα κόμματα, πέτυχαν και τρία από τα μικρά (ΝΕΟ, Οικολόγοι, ΑΔΗΚ), δεν απέτυχε το ΔΗΚΟ, επεβίωσαν οι ΕΔΗ. Ο μόνος ουσιαστικός χαμένος ήταν το ΚΙΣΟΣ. Πιστεύω ότι η αποτυχία του ΚΙΣΟΣ δεν έχει ευρύτερη πολιτική σημασία,

ση του μέτρου, που πρέπει να χαρακτηρίζουν τον πολιτικό, που θέτει ως πρώτιστη του προτεραιότητα τη διαπαιδαγώγηση των μελών του πολιτικού σώματος. Η μεγαλομανία - γιατί σίγουρα πρόκειται περί μεγαλομανίας - του Βάσου Λυσσαρίδη και η πεποίθησή του ότι, μετά από σαράντα τόσα χρόνια πολιτικής παρουσίας, ο τόπος και το κόμμα του ακόμα τον χρειάζονται είναι στοιχεία που αξίζει να απασχολήσουν την πολιτική ψυχολογία (ή την πολιτική ψυχοπαθολογία, αν μπορώ να χρησιμοποιήσω ένα τέτοιο όρο). Πρέπει πάντως να σημειώσω ότι και σε αυτό το σημείο δεν μιλάμε για μια μεμονωμένη περίπτωση, αλλά για ένα ενδημικό χαρακτηριστικό της ελληνοκυπριακής πολιτικής. Ο Βάσος Λυσσαρίδης σίγουρα δεν είναι ο μόνος αρχηγός κόμματος που αντιμετωπίζει το κόμμα του ως προσωπικό ή οικογενειακό φέουδο, από το οποίο θεωρεί ότι μπορεί να αποχωρήσει μόνο όταν ο ίδιος αποφασίσει ότι έφτασε η ώρα. Αυτή η πατερναλιστική αντίληψη της πολιτικής εκφράστηκε με τον καλύτερο τρόπο όταν ο ίδιος ο Λυσσαρίδης αναφέρθηκε στο κόμμα του ως την κόρη του την οποία οφείλει να καλοπαντρεύσει.

Όσον αφορά την προοπτική για τη δημιουργία ενός κλίματος αμοιβαίου συμβιβασμού με τους Τουρκοκυπρίους, το πιο ανησυχητικό στοιχείο των τελευταίων εκλογών είναι η επιβεβαίωση ή η ενδυνάμωση εθνικιστικών τάσεων - στοιχείο, που φαίνεται με την άνοδο των Νέων Οριζόντων, την πτώση των Ενωμένων Δημοκρατών, την αποτυχία εκλογής της Καίτης Κληρίδη και την πανηγυρική εκλογή Σαμψών. Η περίπτωση Καίτης Κληρίδη είναι βέβαια κάπως διαφορετική και νομίζω η αποτυχία της να εκλεγεί ήταν αποτέλεσμα περισσότερο της κόντρας ανάμεσα στο προεδρικό και τον ΔΗΣΥ, παρά των επαναπροσεγγιστικών της θέσεων. Εκτός κι αν θεωρήσουμε ότι, όταν η Καίτη Κληρίδη ερχόταν πρώτη σε σταυρούς προτίμησης, αυτό ήταν αποτέλεσμα των επαναπροσεγγιστικών της θέσεων και της έγκρισής τους από τη βάση του ΔΗΣΥ.

λύ, ως δεδομένη. Η δήλωση Βασιλείου για τις φουστανέλλες (παρόλο που ίσως συνέβαλε στην τελική συσπείρωση της εκλογικής δύναμης των ΕΔΗ και την πολιτική τους επιβίωση) αποδείχτηκε (με ευρύτερα ψηφοθηρικά κριτήρια) μάλλον άστοχη, αφού έδωσε στον Κουτσοῦ την ευκαιρία να θέσει το Κυπριακό με καθαρά εθνικιστικούς όρους - ως ζήτημα επιλογής ανάμεσα στη φουστανέλλα και το φέσι. Ο Βασιλείου, θα μπορούσαμε να πούμε, όντως φάνηκε τολμηρά υπεύθυνος, αφού ήταν ο μόνος που προσπάθησε να θέσει κάποια ουσιαστικά ζητήματα για το Κυπριακό - τους πραγματικούς κινδύνους που προκύπτουν από την απόρριψη της ομοσπονδίας, αλλά και το κατά πόσο και άλλες πολιτικές δυνάμεις, πέραν των ΝΕΟ, όπως το ΔΗΚΟ και το ΚΙΣΟΣ, πραγματικά αποδέχονται την ιδέα της ομοσπονδίας, καθώς επίσης και την αναπόφευκτη διασύνδεση ανάμεσα στην ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την επίλυση του Κυπριακού. Όπως, όμως, φαίνεται και από τη μείωση της δύναμης των ΕΔΗ, η τολμηρή υπευθυνότητα δεν είναι στοιχείο που επιβραβεύεται από τον Κύπριο ψηφοφόρο. Οι ΕΔΗ εκφράζουν μια πιο σύγχρονη, δηλαδή ορθολογική, αντίληψη της πολιτικής, αλλά η κυπριακή κοινωνία δε φαίνεται ακόμα έτοιμη να προσδώσει σ' ένα τέτοιου είδους κόμμα ένα πιο ουσιαστικό ρόλο.

Δεδομένης της ιδεολογικής κυριαρχίας του ελληνοκυπριακού εθνικισμού, στο δίλημμα που έθεσε ο Κουτσοῦ, ο καλός Έλληνας Κύπριος δεν μπορεί παρά να επιλέξει τη φουστανέλλα - ο Γιώργος Βασιλείου, φυσικά, ως ο κατεξοχήν εκπρόσωπος της εθνικής μειοδοσίας, περιγέλα τις φουστανέλλες και επιλέγει τα φέσια. Για το ότι το δίλημμα, όπως ετέθη από τον Κουτσοῦ, είναι άνευ ουσιαστικού περιεχομένου, δεν πρέπει να υπάρχει καμία αμφιβολία - όπως επίσης και για το ότι η φρασεολογία και το ύφος του εκφράζουν την μισαλλοδοξία, που παραδοσιακά χαρακτηρίζει τον ελληνοκυπριακό εθνικισμό. Παρά τις όποιες διακηρύξεις του Νίκου Κουτσοῦ περί εκσυγχρονισμού και μιας επιστημονικής-ορθολογικής αντίληψης της πολιτικής, ο ακραίος εθνικισμός των Νέων Οριζόντων, ο

συγκρουσιακός τους προανατολισμός, το ότι δεν αντιλαμβάνονται ότι πολλές φορές στο παρελθόν πολιτικές σαν τη δική τους επέφεραν μεγάλες εθνικές καταστροφές, και η επιμονή τους να πολιτεύονται για το Κυπριακό με τη λογική ότι οι Τουρκοκύπριοι δεν έχουν - ή δεν πρέπει να έχουν - θέση στα πολιτικά πράγματα του τόπου, είναι στοιχεία που ο κάθε αντικειμενικός αναλυτής μπορεί να εντοπίσει. Το πρόβλημα (που παραπέμπει βέβαια στον κορπορατιστικό χαρακτήρα της ελληνοκυπριακής πολιτικής) είναι ότι στην ελληνοκυπριακή πολιτική σπάνια λέγονται τα πράγματα με τ' όνομα τους - τα άλλα κόμματα, έτσι, σπάνια τολμούν ευθέως και ευθαρσώς να ασκήσουν κριτική στις πολιτικές θέσεις των Νέων Οριζόντων και σπάνια τις χαρακτηρίζουν εθνικιστικές. Σε αυτό το κλίμα, δεν πρέπει να εκπλήσσει κανένας ότι όταν, μετά τις εκλογές, ο Τάκης Χατζηδημητρίου αναφέρθηκε στον εθνικισμό των Νέων Οριζόντων, ο Νίκος Κουτσοῦ θεώρησε ότι ο Χατζηδημητρίου τον εξύβρισε!

Ας επιστρέψουμε για λίγο στους Νέους Οριζόντες. Το γεγονός είναι ότι ο Κουτσοῦ θα συμμετέχει στο Εθνικό Συμβούλιο. Το ενδεχόμενο νέων ομόφωνων αποφάσεων του Εθνικού Συμβουλίου για το Κυπριακό είναι πλέον τελείως απομακρυσμένο. Εκ πρώτης όψεως, λοιπόν, η ακραία εθνικιστική παράταξη εμφανίζεται ενισχυμένη.

Από μια άλλη σκοπιά, όμως, η είσοδος των ΝΕΟ στη Βουλή επενεργεί θετικά ως προς τον από-εθνικισμό και γενικότερα τον εκσυγχρονισμό του ΔΗΣΥ, αλλά και άλλων κομμάτων. Οι ΝΕΟ στεγάζουν τώρα πολλά (όχι, βέβαια, όλα) ακραία εθνικιστικά στοιχεία, που παλιότερα ανήκαν κυρίως στη Δεξιά Παράταξη. Με τους ΝΕΟ στο προσκήνιο, ο ΔΗΣΥ αποποιείται σε κάποιο βαθμό το ρόλο του εκφραστή ακραίων εθνικιστικών τάσεων και μπορεί πιο εύκολα να εμφανίζεται με το προσωπείο του σύγχρονου, ευρωπαϊκού, φιλελεύθερου κόμματος.

Με εξαίρεση την κόντρα ΝΕΟ - ΕΔΗ, το Κυπριακό έμεινε ως επί το πλείστον έξω από την προεκλογική αντιπαράθεση. Το ότι η προεκλογική συζήτηση για το Κυπριακό περιορίστηκε στην αντιπαράθεση ανάμεσα σε δύο μικρά κόμματα είναι,

βέβαια, ενδεικτικό του ότι το σημαντικότερο πρόβλημα του τόπου έχει τεθεί πλέον σε δεύτερη μοίρα ως παράγοντας πολιτικής αντιπαράθεσης. Αυτό, βέβαια, είχε γίνει ξεκάθαρο από τις περασμένες προεδρικές εκλογές, με τη συμμαχία ΑΚΕΛ - ΔΗΚΟ, δύο κομμάτων με ουσιαστικές διαφωνίες πάνω στο Κυπριακό. Παρόλο που κάποιοι μπορεί να ισχυριστούν ότι στις εκλογές της 27ης Μαΐου ορθά το Κυπριακό έμεινε έξω από κομματικές σκοπιμότητες, το γεγονός είναι ότι, για ακόμα μια φορά, οι Ελληνοκύπριοι διεξήγαγαν εκλογές χωρίς ουσιαστική συζήτηση για το σημαντικότερο πρόβλημα του τόπου και χωρίς σχεδόν καθόλου αναφορές στους Τουρκοκύπριους. Οι Τουρκοκύπριοι συνεχίζουν να απουσιάζουν εντελώς από την πολιτική συνείδηση των Ελληνοκυπρίων και σ' αυτό το σημείο οι ΝΕΟ δεν αποτελούν την εξαίρεση αλλά τον κανόνα.

Ας εξετάσουμε τώρα την εκλογική επιτυχία του ΑΔΗΚ. Για τον πολιτικό κοινωνιολόγο, εδώ βρίσκεται το πιο ενδιαφέρον στοιχείο των τελευταίων εκλογών - και αυτό γιατί η συγκεκριμένη περίπτωση λειτουργήσει ως ξεκάθαρο και χωρίς προηγουμένως ιδεολογική επεξεργασία τεστ για την ισχύ των πελατειακών σχέσεων. Το ότι ο Ντίνος Μιχαηλίδης, χωρίς κανένα καινούριο ιδεολογικό ή πολιτικό μήνυμα, μάζεψε σχεδόν εννιά χιλιάδες ψήφους και κατάφερε να εκλεγεί στη Βουλή αποδεικνύει πέραν πάσης αμφιβολίας τον πελατειακό χαρακτήρα της ελληνοκυπριακής πολιτικής. Το συμπέρασμα ήταν ξεκάθαρο και, κατά την ταπεινή μου γνώμη, καθ' όλα αναμενόμενο: ο λαός δεν τιμωρεί αυτούς που βασίζονται στις πελατειακές σχέσεις, αντίθετα τους επιβραβεύει. Εκείνο για το οποίο υπήρχαν κάποιες αμφιβολίες (με δεδομένες φυσικά και τις διάφορες δημοσκοπήσεις που - κυρίως λόγω της ιδιόμορφης συγκέντρωσης των οπαδών του ΑΔΗΚ στη Λεμεσό - υποτίμησαν την εκλογική του δύναμη) ήταν το μέγεθος της πελατείας του κυρίου Μιχαηλίδη.

Το γεγονός είναι ότι οι σχέσεις που ο Ντίνος Μιχαηλίδης δημιούργησε ως υπουργός εσωτερικών σε δύο κυβερνήσεις λειτούργησαν ως ο πυρήνας της πελατείας του κόμματός του - και ότι αυτή η πελατεία αποδείχτηκε ικανή να τον εκλέξει στη

Βουλή. Οι εξυπηρετηθέντες - για πολλούς και διάφορους λόγους και με τον ένα ή τον άλλο τρόπο - από τον κύριο Μιχαηλίδη, το θεώρησαν χρέος τους να το ψηφίσουν. Αν προτιμάμε, δεν μπορούσαν παρά να τον ψηφίσουν, γιατί είναι και ζήτημα φιλότιμου... ο Ελληνοκύπριος δεν ξεχνά αυτούς που τον βοήθησαν. Είναι πολύ σημαντικό να τονίσω εδώ ότι ουδόλως υπαινίσσομαι ότι ο Ντίνος Μιχαηλίδης είναι ο μόνος υπουργός ή πολιτικός που έκαμε εξυπηρετήσεις και δημιούργησε μια σχεδόν προσωπική πελατεία. Το αντίθετο μάλιστα - θεωρώ ότι ο Ντίνος Μιχαηλίδης είναι ο πρωτοτυπικός Ελληνοκύπριος πολιτικός, ο κανόνας και όχι η εξαίρεση.

Ο Ντίνος Μιχαηλίδης έθιξε κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας το ζήτημα της αχαριστίας κάποιων συγκεκριμένων πολιτικών ή κομμάτων, προσφεύγοντας έτσι, έμμεσα, στο φιλότιμο και εκείνων που χρωστούν στον Μιχαηλίδη και δεν θα έπρεπε να φανούν αχάριστοι απέναντί του. Ο λαός μίλησε, και στην περίπτωση τουλάχιστον του Μιχαηλίδη, σίγουρα δεν ήταν αχάριστος. Όπως ο Μιχαηλίδης έχει ήδη δηλώσει, το ποσοστό του ΑΔΗΚ πιθανόν να είναι καθοριστικό στις επόμενες προεδρικές εκλογές - πράγμα που σημαίνει ότι δεν αποκλείεται ο Μιχαηλίδης να φαντάζεται ήδη την επιστροφή του στο υπουργείο εσωτερικών - απ' όπου, βέβαια, θα μπορεί να συνεχίσει (ακριβώς γιατί και ο ίδιος έχει φιλότιμο ... και δεν είναι αχάριστος...) να εξυπηρετεί και να επεκτείνει την πελατεία του.

Στο ΑΔΗΚ αποκρυσταλλώνεται, σε καθαρή μορφή και χωρίς ιδεολογικές επεξεργασίες, η πεμπτουσία, της ελληνοκυπριακής πολιτικής - δηλαδή η ισχύς των πελατειακών σχέσεων. Θέλω να επαναλάβω εδώ ότι ο Ντίνος Μιχαηλίδης δεν αποτελεί εξαίρεση στα πολιτικά πράγματα του τόπου, και αυτό είναι κάτι που συχνά διαφεύγει της προσοχής πολλών πολιτικών αναλυτών. Ας μην εθελουφλούμε. Οι πελατειακές σχέσεις αποδείχτηκαν το κύριο όπλο όχι μόνο του Μιχαηλίδη (ή μεμονωμένων άλλων πολιτικών, όπως, για παράδειγμα, του Πιττοκοπίτη), αλλά και των περισσότερων

βουλευτών που τελικά εξελέγησαν. Με αυτό το δεδομένο, η όποια κριτική στο φαινόμενο Μιχαηλίδη θα μπορούσε ν' ασκηθεί από τα άλλα κόμματα στερείται αξιοπιστίας και σοβαρότητας. Και γι' αυτό, υποθέτω, δεν ασκείται, δημόσια τουλάχιστον, τέτοια κριτική. Πώς, για παράδειγμα, μπορεί το ΑΚΕΛ να ασκήσει κριτική στον Μιχαηλίδη, υποστηρίζοντας ότι το κόμμα του στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά στην πελατεία που δημιούργησε ως υπουργός εσωτερικών τη στιγμή που το ίδιο το ΑΚΕΛ εξέλεξε στις προηγούμενες εκλογές ένα άλλο πρώην υπουργό εσωτερικών τον Χριστόδουλο Βενιαμίν, που επίσης είχε δημιουργήσει μια προσωπική πελατεία; Εκτός, βέβαια, και αν μας πείσει το ΑΚΕΛ ότι προώθησε τον Βενιαμίν για τις πολιτικές του θέσεις ή τις ιδεολογικές του συμπάθειες...

Θέλω να τελειώσω την εισήγησή μου με μια αναφορά σε αυτό, που όλα τα αντιπολιτευόμενα κόμματα, και κυρίως το ΑΚΕΛ, αποκαλούν

κρίση θεσμών και αξιών και για το οποίο θεωρούν ότι κύριος υπεύθυνος είναι η διακυβέρνηση Κληρίδη. Με αυτό τον όρο γίνεται αναφορά σε ζητήματα που αφορούν την αναξιοκρατία και το ρουσφέτι - που αφορούν, για να το θέσω πιο γενικά, την αυθαιρεσία της εξουσίας.

Κατά την άποψη μου, η όλη φιλολογία περί κρίσεως θεσμών και αξιών είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα της έλλειψης ουσίας στην ελληνοκυπριακή πολιτική. Η έννοια της κρίσης προϋποθέτει ένα προηγούμενο στάδιο ομαλότητας και υγείας. Μία περίοδο, δηλαδή, στην οποία δεν υπήρχε αναξιοκρατία και η εξουσία δεν είχε αυθαίρετο χαρακτήρα. Η λογική κατάληξη του συλλογισμού που επιχειρώ ελπίζω να είναι τώρα εμφανής. Πότε υπήρξε μια τέτοια περίοδος στην ιστορική εξέλιξη της ελληνοκυπριακής πολιτικής μετά την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας; Πότε η εξουσία δεν είχε αυθαίρετο χαρακτήρα; Επί Μακαρίου, ή επί Κυπριανού; Ή μήπως επί Βασιλείου; Τα πράγματα, βέβαια, άλλαξαν κάπως επί διακυβέρνησης Βασιλείου, αλλά είναι σημαντικό να μην εξιδανικεύουμε εκείνη την περίοδο. Αυτό που ουσιαστικά έγινε τότε δεν ήταν παρά η αντικατάσταση της αυθαιρεσίας του ενός ατόμου, του προέδρου, από την αυθαιρεσία του προέδρου και των κοινοβουλευτικών κομμάτων. Στη δική μου κρίση, είναι επί διακυβέρνησης Βασιλείου που εμποδίστηκαν η κομματικοκρατία και ο κορπορατισμός της ελληνοκυπριακής πολιτικής, αντικαθιστώντας το πιο προσωπικό στυλ της διακυβέρνησης Μακαρίου ή Κυπριανού. Συνιστά αυτή η μετεξέλιξη (από το πιο προσωπικό στο πιο συλλογικό-κορπορατιστικό) πρόοδο και εκσυγχρονισμό; Σ' ένα επίπεδο, σίγουρα, αλλά το να θεωρούμε ότι επί διακυβέρνησης Βασιλείου οι αξίες είχαν νόημα και οι θεσμοί λειτουργούσαν υγιώς, δηλαδή αξιοκρατικά, θα ήταν, το λιγότερο, αφελές. Εκτός, βέβαια, και αν θεωρήσουμε ότι οι κομματικές λίστες και παρεμβάσεις, όταν γίνονται από όλα τα κόμματα αναλόγως του εκλογικού τους ποσοστού, αποτελούν ένδειξη υγιούς δημοκρατίας. Δεδομένης της υπανάπτυξης της έννοιας του φιλελεύθερου ατομισμού στην Κύπρο, δεν πρέπει να εκπλήσσει κανέναν ότι

για πολλούς Κύπριους, και κυρίως αυτούς που είναι άμεσα αναμεμειγμένοι στις κομματικές διεργασίες, η διακυβέρνηση Βασιλείου μπορεί όντως να φαντάζει ως μια τέτοια περίοδος υγιούς δημοκρατίας. Αυτό βέβαια συνιστά ακόμα μια ένδειξη της υπανάπτυξης της ελληνοκυπριακής κοινωνίας των πολιτών.

Η ιδέα, λοιπόν, ότι στην ελληνοκυπριακή πολιτική παρουσιάζεται μια κρίση θεσμών και αξιών για την οποία ευθύνεται η κυβέρνηση Κληρίδη είναι άνευ ουσιαστικού περιεχομένου. Ειδικότερα, μάλιστα, τη στιγμή που το ίδιο το ΑΚΕΛ (και πολύ περισσότερο, βέβαια, το ΔΗΚΟ) έχει συμπράξει στη διακυβέρνηση του τόπου και σίγουρα δεν είναι αμέτοχο σε πολιτικές αποφάσεις και πρακτικές που δε διαφέρουν ουσιαστικά από εκείνες της παρούσας διακυβέρνησης, την οποία, το ΑΚΕΛ θεωρεί υπεύθυνη για την υποτιθέμενη κρίση των θεσμών και των αξιών. Η κρίση θεσμών και αξιών είναι, λοιπόν, εγγενές και ενδημικό στοιχείο της κυπριακής πολιτικής, για το οποίο ευθύνεται ολόκληρη η πολιτική ηγεσία του τόπου.

Εν κατακλείδι, οι βουλευτικές εκλογές της 27ης Μαΐου ποσώς αλλάζουν το πολιτικό σκηνικό. Στην Κύπρο, βέβαια, η καθοριστική μάχη δεν είναι οι βουλευτικές εκλογές, αλλά οι προεδρικές. Μπορούμε, όμως, να είμαστε σίγουροι ότι οι συμμαχίες θα γίνουν (αν δεν έχουν ήδη γίνει) και πάλι στη βάση μικροπολιτικών σκοπιμοτήτων, χωρίς κριτήρια πολιτικής σύγκλισης, ούτε πάνω στο Κυπριακό, αλλά ούτε και σε ζητήματα εσωτερικής διακυβέρνησης. Το καταθλιπτικό σενάριο της υποψηφιότητας του Τάσσο Παπαδόπουλου με τη στήριξη του ΑΚΕΛ είναι τώρα το πιο πιθανό σενάριο. Από τη στιγμή που η πολιτική καριέρα του Παπαδόπουλου έχει ταυτιστεί με την αποτυχία της ελληνοκυπριακής πολιτικής τα τελευταία σαράντα χρόνια, η αξιοπιστία του επιχειρηματός του ότι εκπροσωπεί το νέο και το σύγχρονο, που είναι ριζικά διαφορετικό από το παραδοσιακό, είναι ουσιαστικά ανύπαρκτη. Με δεδομένες τις θέσεις του στο Κυπριακό, το ότι το ΑΚΕΛ σκέφτεται σοβαρά την περίπτωση Παπαδόπουλου δε μπορεί παρά να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι η πολιτική συμπεριφορά του ΑΚΕΛ έχει

ως βασικό κίνητρο την εξουσία ως αυτοσκοπό - την εξυπηρέτηση, δηλαδή, μικρο-μικροπολιτικών και πελατειακών συμφερόντων. Η άμεση εμπλοκή και του ΑΚΕΛ στο πελατειακό-κορπορατιστικό σύστημα της ελληνοκυπριακής πολιτικής, καθώς επίσης και η άρνησή του να προβεί σε ουσιαστική αναθεώρηση της ορθόδοξης κομμουνιστικής κοσμοθεώρησης, αλλά και των σταλινικών επιδράσεων στο χαρακτήρα του κόμματος, καθιστούν το κόμμα αυτό μια συντηρητική δύναμη που δεν μπορεί να έχει καμία σχέση με οποιαδήποτε σύγχρονη αντίληψη της προοδευτικής Αριστεράς. Έχοντας αυτά υπ' όψιν, το γεγονός ότι το ΑΚΕΛ σκέφτεται σοβαρά να υποστηρίξει τον Τάσσο Παπαδόπουλο για την προεδρία της Δημοκρατίας δεν πρέπει να εκπλήσσει κανένα.

Για να χρησιμοποιήσω τα λόγια του Βέμπερ: «...Αυτό που βρίσκεται μπροστά μας δεν είναι η άνηση του καλοκαιριού, αλλά μάλλον μια πολιτική νύκτα παγερού σκότους...» (Weber 1958:128).

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Μαυράτσας, Κάϊσαρ. *Όψεις του Ελληνικού Εθνικισμού στην Κύπρο: Ιδεολογικές Αντιπαραθέσεις και η Κοινωνική Κατασκευή της Ελληνοκυπριακής Ταυτότητας 1974-1996*. Αθήνα: Κατάρτι, 1998.

_____, «Greek-Cypriot Economic and Political Culture: The Effects of 1974», στο *Cyprus and its People. Nation, Identity and Experience in an Unimaginable Community 1955-1997*, επιμ. Vangelis Calotychos, σ.285-299. Boulder: Westview Press, 1998.

_____, «Πελατειακός Κορπορατισμός», *Εξ Υπαρχής* 23, σ. 48-57.

Weber, Max. «Politics as a Vocation», στο *From Max Weber: Essays in Sociology*, επιμ. H. H. Gerth και C. Wright Mills, σ. 77-128. New York: Oxford University Press, 1958.

Βρετανία: Εκλογές χωρίς εκπλήξεις

Ιωσήφ Παγιάτα

δ
ι
ε
θ
ν
η

Πριν τις βουλευτικές εκλογές στη Βρετανία τον περασμένο μήνα, κανείς δεν ασχολείτο με το ποιος θα τις κέρδιζε, αφού ήταν γνωστό ότι επρόκειτο για υπόθεση των Εργατικών. Απλά το ερώτημα ήταν πόσο μεγάλη θα ήταν η διαφορά από τους δευτέρους Συντηρητικούς, αφού οι Φιλελεύθεροι Δημοκράτες δεν εδειχναν ότι μπορούσαν να ξεφύγουν από την τρίτη θέση.

Πράγματι τελικά ο Tony Blair εξασφάλισε μια άνετη νίκη, τόσο άνετη που ανάγκασε το βασικό του αντίπαλο William Hague να παραιτηθεί από την ηγεσία του Συντηρητικού Κόμματος. Το τελευταίο αναζητεί τώρα το καινούργιο πρόσωπο που θα του δώσει τις δυνατότητες για μια αξιοπιστη και πάλιν παρουσία στην αγγλική πολιτική σκηνή, αφού οι δυο τελευταίες εκλογικές μάχες με τους Εργατικούς δεν ήταν τίποτε λιγότερο από καταστροφικές.

Σε αντίθεση με τους πανηγυρίζο-

ντες συνεργάτες και οπαδούς του κόμματός του και σε αντίθεση με τους ενθουσιώδεις εορτασμούς του '97 στο Royal Festival Hall, αυτή τη φορά ο Tony Blair κράτησε χαμηλούς τόνους. Κι αυτό γιατί θέλησε να δώσει το μήνυμά ότι δεν είναι καιρός για πανηγυρισμούς, αλλά συνέχιση της δουλειάς που ξεκίνησε με την πρώτη του θητεία. Βέβαια ήξερε από πριν τις εκλογές ότι, παρά το διαφανόμενο ευνοϊκό αποτέλεσμα, υπήρχε ανάμεσα στον λαό πολύς συσσωρευμένος θυμός για τις ανεπάρκειες στα σχολεία και τα νοσοκομεία και ευρύτερα τις ελλείψεις στη δημόσια υπηρεσία. Χαρακτηριστικά, δικαιολογώντας την απουσία των πανηγυρισμών για τη νίκη, επατήρησε, κάποιος από τους αξιωματούχους του κόμματος ότι «όταν λες στον πολίτη δώσε μας μια ευκαιρία ακόμα για να συμπληρώσουμε το έργο μας, δε μιλάς για θριάμβους...»

Βέβαια υπήρξαν και κάποιοι άλλοι αξιωματούχοι, που κάπως κυνικά

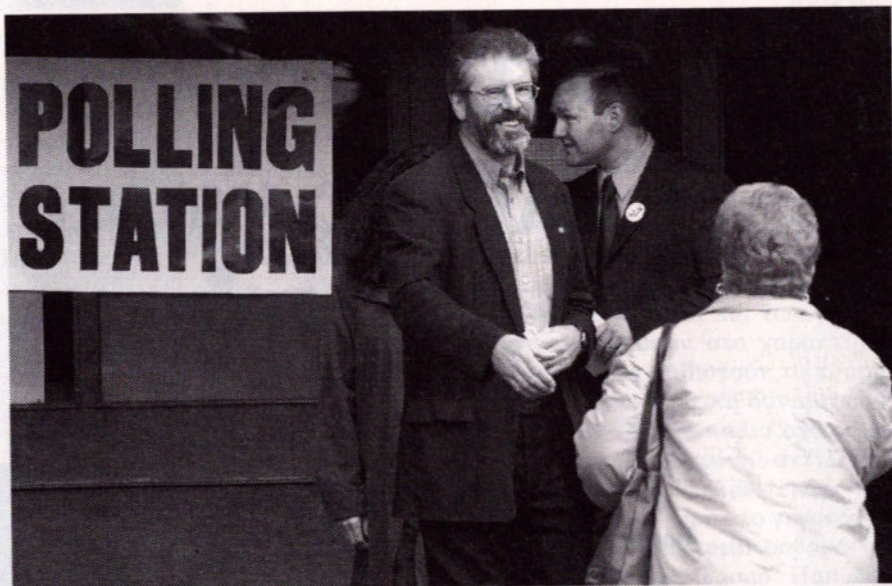
παρατήρησαν ότι η επιτυχία της στρατηγικής που υιοθέτησαν οι εργατικοί έγκειται στον αριθμό των εδρών που εξασφάλισαν και το ότι ο Tony Blair είναι και πάλιν στην Ντάουνινγκ Στρίτ, την ίδια στιγμή που οι Συντηρητικοί αναζητούν το διάδοχο του William Hague!

Στην έλλειψη πανηγυρισμών συνέβαλε και το χαμηλό επίπεδο συμμετοχής στις εκλογές - 59,3% έναντι 71,4% στις προηγούμενες εκλογές - που ήταν το χαμηλότερο από το 1918! Αξίζει ίσως να σημειωθεί ότι η προσέλευση των ψηφοφόρων ήταν ιδιαίτερα χαμηλή στα προπύργια των Εργατικών και ανάμεσα στην εργατική τάξη και τις γυναίκες, των οποίων κάποια επιδόματα έχουν περικοπεί. Τα κόμματα φαίνεται να έχουν παρατήρησει την εργατική τάξη και με τη σειρά της τα παράτησε κι αυτή, παρατήρησε κάποιος δημοσιογράφος. Ακόμα, η αυξημένη αποχή αποδόθηκε στην αδιαφορία των νέων, των οποίων άλλα είναι σήμερα τα ενδιαφέροντα. Τέλος υπήρξε και ο ισχυρισμός ότι η προσέλευση ήταν χαμηλή, γιατί όλοι ήξεραν ότι θα κέρδιζαν οι Εργατικοί, κάτι στο οποίο υπάρχει κάποια δόση αλήθειας.

Τι οδήγησε τα πράγματα εκεί που οδηγήθηκαν

Αξιωματούχοι του εργατικού κόμματος ισχυρίστηκαν ότι η χειρότερη στιγμή της εκλογικής εκστρατείας για τους Εργατικούς, ήταν όταν ο αντιπρόεδρος του κόμματος John Prescott εμπάτισε κάποιο ψηφοφόρο που τον είχε γιουχαίσει. Αντίθετα, το ότι καλύτερο μπορούσε να συμβεί στους Εργατικούς ήταν η εμφάνιση στο πλευρό του Hague της Margaret Thatcher, κάτι που τους έδωσε την ευκαιρία να υπενθυμίσουν ότι οι άνθρωποι θάπρεπε να βλέπουν μπροστά και όχι πίσω...

Στην πραγματικότητα ο Tony Blair οφείλει τη νίκη του στη μεσαία τάξη, αφού δεν υπάρχουν πια τα συνδικάτα των ανθρακωρύχων, του χάλυβα, των ναυπηγείων. Οι

Συντηρητικοί πιο πολύ σήμερα παίρνουν τη δύναμή τους από την ύπαιθρο. Ακόμα, δεν κατάφεραν να πείσουν, ότι δίηθεν το Νέο Εργατικό Κόμμα αναζητά την ευκαιρία για να επανέλθει στις θέσεις του παλιού, αφού είναι σε όλους φανερό ότι η ρήξη με τις παραδοσιακές αξίες των Εργατικών από πλευράς Blair είναι πλήρης και βίβραση. Πράγματι θα προσπαθήσει ο Blair να συνεχίσει την πορεία των ιδιωτικοποιήσεων, δεν θα επιδιώξει την ισότητα και αναδιανομή του εισοδήματος και δεν πρόκειται να δοκιμάσει να ανατρέψει τους αντισυνδικαλιστικούς νόμους της δεκαετίας του '80. Ακόμα, διάχυτη είναι η αίσθηση ότι στο κόμμα επικρατεί σήμερα η νεοφιλελεύθερη ιδεολογία, εξού και η χαμηλή προσέλευση στα παραδοσιακά οχυρά των Εργατικών. Αξίζει, ίσως, να σημειωθεί ότι, ο κατεξοχήν νεοφιλελεύθερος Economist, προέτρεψε τους αναγνώστες του να ψηφίσουν τον Blair, με το δικαιολογητικό ότι είναι ο καλύτερος... Συντηρητικός...

Γράφοντας στο New Statesman, παρατηρεί ο Nick Cohen ότι το πρόβλημα με το Νέο Εργατικό Κόμμα είναι ότι απορρίπτει την ισότητα και λίγο χρόνο ή και καθόλου αφιερώνει για την ελευθερία ή την αδελφότητα, σπρώχνοντας τη Βρετανία σ' ένα είδος αμερικανικού μέλλοντος, όπου ψηφίζουν οι μισοί, δυο εκατομμύρια άνθρωποι βρίσκονται στη φυλακή, όπου το χάσμα ανάμεσα στους πλουσίους και τους φτωχούς ζαλίζει και όπου

η μόρφωση και η υγεία εξαρτώνται από το πόσο μπορεί κάποιος να πληρώνει...

Σημαντική συνεισφορά στη νίκη των Εργατικών έκανε προφανώς και ο βρετανικός τύπος, που στη μεγάλη του πλειοψηφία, στην προεκλογική περίοδο, υποστήριξε τον Tony Blair. Πιο πολύ για τις αρετές που επέδειξαν οι Εργατικοί κατά μερικούς, παρά από την έλλειψη υπαλλακτικής λύσης. Με εξαίρεση τη Daily Telegraph, Sunday Telegraph, Spectator, Daily Mail και Mail on Sunday, όλες οι άλλες εφημερίδες υποστήριξαν τους Εργατικούς.

Η αναπάντεχη αλλαγή

Και ενώ κατά τα άλλα οι εκλογές ξεελίχθηκαν όπως αναμενόταν, μεγάλη νίκη των Εργατικών / χαμηλή προσέλευση, ήρθε η μη αναμενόμενη μετακίνηση του Robin Cook, που προκάλεσε ένα σωρό ερωτηματικά. Πράγματι, στο πιο εκτεταμένο ανασχηματισμό αφότου ο Tony Blair ανέβηκε στην εξουσία, το κυριότερο «θύμα» ήταν ο Robin Cook, που μετακινήθηκε από το Υπουργείο Εξωτερικών στη θέση του αρχηγού στο Κοινοβούλιο. Το Υπουργείο Εξωτερικών ανατέθηκε στο Jack Straw, πρώην Υπουργό Εσωτερικών. Κάτι που από πρώτη άποψη δημιουργεί μια αίσθηση εξασθένησης της φιλοευρωπαϊκής πτε-

ργιας της Κυβέρνησης. Παρατηρείται ότι ο Cook ήταν από τους θιασώτες της σύντομης εισόδου στο ευρώ, σε αντίθεση με τον Gordon Brown, που διατήρησε τη θέση του στο Υπουργείο Οικονομικών, που διακατέχεται από σκεπτικισμό για το κοινό νόμισμα και με τον οποίο επανειλημμένα συγκρούστηκε στο παρελθόν.

Τη θέση του Jack Straw στο Υπουργείο Εσωτερικών πήρε ο David Blunkett, πρώην Υπουργός Παιδείας, ένας εκ των ανερχομένων αστέρων της Κυβέρνησης. Τον διαδέχτηκε η Estelle Morris που δημιούργησε την εντύπωση ότι είναι ένα από τα πρόσωπα «που βγάζουν δουλειά». Ανάμεσα στις πάμπολλες μετακινήσεις θα μπορούσε να αναφερθεί και η ανάληψη του Υπουργείου Εμπορίου και Βιομηχανίας από τη Patricia Hewitt, που αναλαμβάνει επίσης και ως Υπουργός για τις Γυναίκες. Κάτι ιδιαίτερα σημαντικό, αν αναλογισθεί κανείς ότι στο Βρετανικό Κοινοβούλιο υπάρχουν σήμερα 115 γυναίκες, από τις οποίες οι 95 ανήκουν στους Εργατικούς.

Γενικά ο Tony Blair θέλησε να προωθήσει υπουργούς που θα μπορού-

σαν να θεωρηθούν ως «μπλαριστές» αλλά ακόμα πρόσωπα που, στη διάρκεια της πρώτης του θητείας, διακρίθηκαν για την αποτελεσματικότητα και τις επιδόσεις τους.

Επανερχόμενος στην αντικατάσταση Cook με τον Straw, παρατηρώ ότι για κάποιους η κίνηση αυτή στοχεύει να δημιουργήσει από μέρους του Blair την εντύπωση ότι δεν προγραμματίζει κάποια βεβιασμένη κίνηση, όσον αφορά το ευρώ, ούτε να επιβάλει την καταφυγή σε δημοψήφισμα. Πράγματι ο Straw είναι γνωστός για την ουδέτερη στάση που τηρεί, αν όχι τον σκεπτικισμό του, έναντι του κοινού νομίσματος. Ταυτόχρονα, προσπαθεί ο Blair να διασκεδάσει τις εντυπώσεις από τη μετάθεση Cook, τονίζοντας ότι ο ρόλος του θα είναι σημαντικός, αφού από τη νέα του θέση θα μπορεί να επισπεύσει το νομοθετικό έργο της Κυβέρνησης. Βέβαια ο ίδιος ο Blair, λίγο χρόνο αφιέρωσε στο Κοινοβούλιο, το οποίο εθεωρούσε ανιαρό!

Αλλά γιατί αυτή η μετακίνηση; «Θέμα πεποιθήσεων και προσωπικότητας», αποφαίνονται κάποιοι. Σ' αυτό το στάδιο ο Blair προτιμά για το Υπουργείο Εξωτερικών κάποιον επιφυλακτικό για τις ευρωπαϊκές υποθέσεις, παρά κάποιον αποδεδειγμένο ευρωλάτρη. «Θέμα τακτικής» δηλώνουν άλλοι, αφού στις συζητήσεις που θα ακολουθήσουν για το ευρώ και αναμένεται να είναι τρικυμώδεις, αυτή η επιλογή δίνει άφεση αμαρτιών εκ προοιμίου στον Blair, που δε θα μπορεί, έτσι, να κατηγορηθεί για μεροληψία. Είναι προφανές ότι ο Blair δεν θέλει να αποξενωθεί από τους Βρετανούς που δεν είναι διατεθειμένοι να εγκαταλείψουν τη στερλίνα... Ένας άλλος λόγος είναι ότι ο Cook δεν απέφυγε ν' αφήσει να γίνουν γνωστές οι διαφορές του με τον Υπουργό Οικονομικών Gordon Brown, γνωστό επιφυλακτικό όσον αφορά τις ευρωπαϊκές υποθέσεις. Και ο Tony Blair ήθελε οπωσδήποτε να αποφευχθούν οι όποιες αψιμαχίες. Σ' αυτά θα πρέπει να προστεθεί ότι ο Straw, ανάμεσα στους «μπλαριστές», είναι από τους πιο νομιμόφρονες και από το '94 διηύθυνε την καμπάνια του Blair στην

προσπάθεια διαδοχής του τότε αρχηγού των Εργατικών, που είχε πεθάνει από καρδιακή προσβολή. Τέλος, από το Jack Straw δεν λείπουν οι ευρωπαϊκές εμπειρίες, αφού είχε εμπλακεί σε θέματα ασφάλειας, μετανάστευσης και δικαιοσύνης.

Επισημαίνεται, ακόμα, ότι πριν ένα περίπου χρόνο ο ίδιος ο Cook άφησε να νοηθεί ότι σε κάποιο διάστημα θα ήθελε να αποσυρθεί, διακοπή που δεν επιθυμούσε ο Blair ενόσω θα διαρκούσε η μάχη για το ευρώ. Εν πάσει περιπτώσει, δεν απέκρυψε ο Cook ότι θα τον ενδιέφερε η θέση του Βρετανού Επιτρόπου στην Ε.Ε., κάτι που ωστόσο δημιουργεί κάποιο πρόβλημα, αφού ενδιαφέρει και τον επίσης ευρωλάτρη Peter Mandelson. Ως γνωστόν, μετά την απόφαση της Νίκαιας, όλες οι χώρες μέλη της Ε.Ε. θα έχουν ένα μόνο επίτροπο.

Ο πραγματικός κερδισμένος

Και ενώ μιλούμε για τη νίκη των Εργατικών, εκείνοι που εξαργύρωσαν την οποιαδήποτε απογοήτευση έναντι του Tony Blair είναι οι Φιλελεύθεροι Δημοκράτες του Charles Kennedy, που αύξησαν τις έδρες τους κατά 5, φτάνοντας τις 52. Έτσι από τον ηγέτη των Φιλελευθέρων αναμένεται τώρα να ασκήσει αποτελεσματική αντιπολίτευση αναφορικά προς τα σχολεία, τα νοσοκομεία και τις μεταφορές, να σπρώξει για ένα δικαιότερο φορολογικό σύστημα και να κρατήσει τολμηρή στάση έναντι του ευρώ. Επισημαίνεται ότι, στη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας, ο Kennedy επικεντρώθηκε στην «εντιμότητα», υποβάλλοντας ότι ο μόνος τρόπος σωστής χρηματοδότησης των δημοσίων υπηρεσιών είναι με φορολογικές αυξήσεις.

Το Φιλελεύθερο Κόμμα έχει σαφώς τοποθετηθεί αριστερά των Εργατικών, αφού μιλά για ψηλότερη φορολογία, μεγαλύτερες δαπάνες από μέρους του κράτους και υπερασπίζεται τα «κεκτημένα», όπως εκείνα των δασκάλων. Το ότι οι Φιλελεύθεροι κέρδισαν την πρώην έ-

δρα του Tony Benn στο Chesterfield, είναι καθαρή ένδειξη ότι έχουν μαζέψει ψήφους από τους δυσαρεστημένους του παλιού Εργατικού Κόμματος. Χαρακτηριστικά κάποιος αναλυτής επατήρησε ότι δεν μετακινήθηκαν οι Φιλελεύθεροι προς τα αριστερά αλλά έμειναν ακίνητοι, τη στιγμή που τα άλλα κόμματα εκινούντο προς τα δεξιά. Κατά τα άλλα η ηγετική θέση του Kennedy στα πλαίσια του κόμματος των Φιλελευθέρων, ως αποτέλεσμα της πετυχημένης εκλογικής καμπάνιας, αναβαθμίστηκε σημαντικά.

Όσον αφορά το Σκωτικό εθνικιστικό Κόμμα, S.N.P. απόλεσε μια έδρα, ενώ το Ουαλλικό, Plaid Cymru, παρέμεινε στα ίδια επίπεδα. Σχετικά αναφέρεται ότι μετά τις τελευταίες εκλογές η κατάσταση στο Βρετανικό Κοινοβούλιο έχει ως εξής:

Κόμμα	Έδρες	%
Εργατικοί	413	42,0
Συντηρητικοί	166	32,7
Φιλελεύθεροι	52	18,8
S.N.P.	5	1,7
Plaid Cymru	4	0,8
Ενωτικοί του Άλστερ	11	4,0
Εθνικιστές του Άλστερ	7	
Άλλος	1	
Σύνολο	659	100

Ανησυχία για τη Βόρεια Ιρλανδία

Στα πλαίσια των βρετανικών εκλογών, δεν μπορούν να περάσουν απαρατήρητα τα αποτελέσματα αναφορικά με τη Βόρεια Ιρλαν-

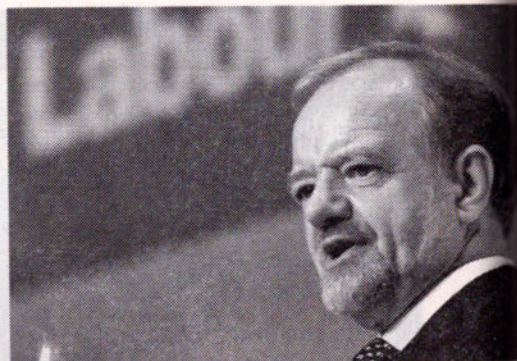
δία, η οποία εκπροσωπείται στο Westminster με 18 έδρες, όπου υπήρξαν σημαντικές μετατοπίσεις. Πράγματι, ύστερα από τα κέρδη του προτεσταντή σκληροπυρηνικού αρχηγού του D.U.P. Ian Paisley, αλλά και του Sinn Fein του καθολικού Gerry Adams, τόσο η ειρηνευτική διαδικασία όσο και ο επικεφαλής της τοπικής εξουσίας, μετριοπαθής David Trimble του Ullster Union, φαίνεται να δοκιμάζονται.

Γενικά τα αποτελέσματα μαρτυρούν μια σημαντική υποχώρηση των προτεσταντών ψηφοφόρων που τάχθηκαν υπέρ της Συμφωνίας της Μεγάλης Παρασκευής και μιας μετατόπισης στα άκρα, τόσο προς την πλευρά των Ενωτικών, όσο και των Εθνικιστών.

Οι νέες εξελίξεις θα δυσκολέψουν ακόμα περισσότερο τον αποπλισμό και την αναμόρφωση της αστυνομίας στο προσεχές μέλλον. Το ανησυχητικό είναι ότι το D.U.P του Ian Paisley, που θέλει να ανατρέψει τις συμφωνίες και αρνείται να συνομιλήσει με το Sinn Fein, υπάρπασε τρεις έδρες από το κόμμα του David Trimble, φτάνοντας τις 5 έναντι 6 των Ενωτικών του Άλστερ. Χαρακτηριστικά ένας εκ των νικητών του D.U.P εδήλωσε ότι «πρόκειται για μια γροθιά στο πρόσωπο του κ. Trimble και για νίκη αυτών που δεν θέλουν να μοιράζονται την εξουσία με πιστολάδες»!

Αλλά και το Sinn Fein αύξησε τις έδρες του κατά δύο φτάνοντας τις 4, καταφέροντας ηχηρό ράπισμα στο πιο μετριοπαθές Εθνικιστικό Κόμμα του John Hume, (SDLP), που μόλις συγκράτησε τρεις από τις έδρες του. Όσο για τον Gerry Adams, αρκέστηκε να παρατηρήσει ότι το αποτέλεσμα δεν ήταν παρά η κραυγαλέα επιβράβευση της στρατηγικής που ακολουθεί το Sinn Fein...

Γενικά, παρά τη συμφωνία της Μεγάλης Παρασκευής, τα προβλήματα στη Βόρεια Ιρλανδία δεν λεν να τελειώσουν και τα αποτελέσματα των εκλογών, που αύξησαν τη δύναμη στα άκρα σε βάρος των μετριοπαθών, δεν προοιωνίζουν κάτι καλό για την ταλαιπωρημένη αυτή περιοχή του κόσμου.

Συμπερασματικά, παρά τη συντριπτική του νίκη, ο Tony Blair δε θα μπορεί να αποφύγει τις ανησυχίες για το μέλλον. Πράγματι έχοντας δώσει τη δική τους ερμηνεία στη χαμηλή προσέλευση των ψηφοφόρων, ετοιμάζονται οι συντεχνίες να αντιδράσουν στις οποιεσδήποτε νέες απόπειρες ιδιωτικοποίησης δημόσιων υπηρεσιών, έτσι που η εργατική κυβέρνηση να νιώθει μουδιασμένη σε σχέση με προηγούμενες εξαγγελίες της για νέες ιδιωτικοποιήσεις. Χαρακτηριστικά, στέλεχος της Συντεχνίας των Δημοσίων Υπαλλήλων εδήλωσε ότι: «Αν οι Εργατικοί ενδιαφέρονται να κερδίσουν μια τρίτη θητεία θα πρέπει να προσφέρουν αναβαθμισμένες υπηρεσίες από το Δημόσιο. Δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι με το να παραχωρούνται υπηρεσίες στον ιδιωτικό τομέα τις κάνει πιο αποτελεσματικές και είναι αυτό που έχει σημασία».

Ο Tony Blair θα πρέπει να ανησυχεί και για τις επιτυχίες του Charles Kennedy, του κόμματος του οποίου οι αριστερότερες πλατφόρμες με το πιο ανθρώπινο πρόσωπο είναι πιθανόν να προσελκύσουν ακόμα περισσότερους ψηφοφόρους.

Πονοκέφαλος για το Tony Blair θα πρέπει να είναι επίσης η νέα ισορροπία δυνάμεων στη Βόρεια Ιρλανδία, που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη συμφωνία της Μεγάλης Παρασκευής, κάτι για το οποίο ο Blair ξόδεψε χρόνο και έκανε πολύ κόπο.

Εν ολίγοις, παρά τη μεγάλη του νίκη, έχει αρκετούς λόγους ο Tony Blair, να ανησυχεί για το τι μπορεί να φέρει το μέλλον, μέχρι να δώσει τη σκυτάλη στο διάδοχό του, αφού άφησε να νοηθεί ότι δεν θα ενδιαφερθεί για μια τρίτη θητεία.

Από τη Νέα Ιερουσαλήμ... στο Νέο Άουσβιτς

Χρήστου Βλάχου

Τον 19^ο αιώνα, κύματα κατατρεγμένων Εβραίων μεταναστών εγκατέλειπαν μαζικά τη Γηραιά Ήπειρο (ιδιαίτερα την Ανατολική Ευρώπη), αναζητώντας μια νέα ζωή στον πολλά υποσχόμενο Νέο Κόσμο, χωρίς πογκρόμ και ρατσιστικούς κατατρεγμούς. Οι Εβραίοι μετανάστες, που εγκαταστάθηκαν μαζικά στις ΗΠΑ, ίδρυσαν κοινότητες στις οποίες, συχνά, έδιναν ονόματα όχι από τις χώρες από τις οποίες έφυγαν (π.χ. Πολωνία ή Ρωσία), από τις οποίες εξάλλου κάθε άλλο παρά ευχάριστες αναμνήσεις είχαν, αλλά βιβλικά ονόματα, όπως «Νέα Ιερουσαλήμ», σαν ανάμνηση ή προσδοκία της Γης της Επαγγελίας.

Το ναζιστικό Ολοκαύτωμα των Εβραίων, τα εξήμισυ εκατομμύρια νεκρών, το Άουσβιτς, το Μαουτχάουζεν, η Τρεμπλίνκα και τόσα άλλα συνώνυμα της πιο απύθμενης βαρβαρότητας -γενοκτονίας, που γνώρισε ποτέ η ανθρωπότητα, δημιούργησαν ένα βαθύτατο μεταπολεμικό σοκ στους ευρωπαϊκούς κυρίως λαούς και τις κυβερνήσεις τους, αφού το τέρας του ναζισμού γεννήθηκε μέσα από τα σπλάχνα της Γηραιάς Ηπείρου. Το βαθύτατο αίσθημα συλλογικής ενοχής της «πολιτισμένης» ανθρωπότητας, που σύμφωνα με τον Μπρεχτ γέννησε το «απάνθρωπο κτήνος», οδήγησε το 1948 (μέσα από τις διαδικασίες του νεοσύστατου, τότε, ΟΗΕ), στην ίδρυση του κράτους του Ισραήλ, σαν πράξη συλλογικής εξιλέωσης προς το εβραϊκό ολοκαύτωμα. Η ίδρυση του κράτους αυτού στηρίχτηκε στη διχοτόμηση του ιστορικού χώρου της Παλαιστίνης, όπου οι Εβραίοι αποτελούσαν μέχρι τότε μειοψηφία¹ και δεν έγινε δυνατή παρά μόνο χάριν στη μαζική μετανάστευση-εποικισμό από τους Εβραίους, που επέζησαν του ναζιστικού ολοκαυτώματος και στη βάση του εκτοπισμού των γηγενών Αράβων Παλαιστίνιων.

Για να «διευκολύνουν» τη φυγή (διάβαζε τον εκτοπισμό) των γηγενών Αράβων Παλαιστίνιων, σιωνιστικές τρομοκρατικές ομάδες (τα διαβόητα «Special Night Squads») προέβαιναν συστηματικά σ' εκστρατείες τρομοκρατίας των Παλαιστίνιων, ενίοτε δε και σε μαζικές δολοφονίες αμάχων, ήδη πριν από την έναρξη του Β' Παγκόσμιου

Πόλεμου (κάτι τέτοιο σήμερα θ' αποκαλείτο «εθνικό ξεκαθάρισμα»). Μεταξύ άλλων, ο μετέπειτα πρωθυπουργός του Ισραήλ, Μεναχέμ Μπεγκίν, βαρύνεται με τη δολοφονία 200 περίπου γυναικόπαιδων, όταν η ομάδα, της οποίας ηγείτο, επέδραμε σε παλαιστινιακό χωριό, παραμονές της ανακήρυξης του κράτους του Ισραήλ. Πέραν όμως από τον Μεναχέμ Μπεγκίν, ο σημερινός πρωθυπουργός του Ισραήλ, Αριέλ Σιaron, έκτισε κι αυτός από νωρίς τον τίτλο του «χασάπη», όταν το 1953 η στρατιωτική μονάδα, την οποία διοικούσε, ανατίναξε τα σπι-

τια μαζί με τους κατοίκους τους στο χωριό Κίμπα της δυτικής όχθης του Ιορδάνη, προκαλώντας εβδομήντα νεκρούς. Συνέχισε, στις αρχές της δεκαετίας του '70, με τις συνοπτικές εκτελέσεις εκατοντάδων «καταζητούμενων προσώπων» στη Γάζα και μετά, με την εισβολή στο Λίβανο (1982), με τις σφαγές εκατοντάδων αμάχων στη Σιάμπρα και τη Σιατίλα.

Μπορεί, λοιπόν, κάποιος εύλογα να ισχυριστεί ότι οι πρώτοι διδάξαντες την τρομοκρατία στην Παλαιστίνη, χρησιμοποιώντας την μέθοδο των «τυφλών κτυπημάτων» με θύματα

γυναικόπαιδα και αμάχους, δεν ήταν οι φενταγίν της Αλ Φάταχ και της μετέπειτα ΟΑΠ, αλλά οι εξτρεμιστές Σιωνιστές, που στη συνέχεια ανέλαβαν τις τύχες του εβραϊκού κράτους.

Η τρομοκρατία των εξτρεμιστικών σιωνιστικών οργανώσεων ήταν ο πρωταρχικός λόγος της αρχικής μαζικής φυγής των Αράβων Παλαιστίνιων. Στη συνέχεια, η ήττα των μισο-φουδαρχικών γειτονικών αραβικών κρατών (Α' αραβο-ισραηλινός πόλεμος του 1948), που για δικούς τους επεκτατικούς λόγους θέλησαν να καταβροχθίσουν το νεοσύστατο Ισραηλινοί κράτος, επέτειναν το μαζικό κύμα φυγής των γηγενών Αράβων Παλαιστίνιων και οδήγησαν και στην κατάληψη του «άλλου μισού» της (αραβικής) Παλαιστίνης διαμορφώνοντας τα σύνορα του ισραηλινού κράτους, όπως τα γνωρίζαμε μέχρι το 1967.

Η ίδρυση του κράτους του Ισραήλ το 1948 πραγματοποιείται ταυτόχρονα με την προσφυγοποίηση του αραβικού παλαιστινιακού πληθυσμού και σηματοδοτεί την απαρχή της «Συμφοράς» (όπως είναι καταγεγραμμένος στη συλλογική μνήμη του παλαιστινιακού λαού ο ξεριζωμός) και δημιουργεί αυτό που σήμερα ονομάζουμε παλαιστινιακό πρόβλημα. Το κράτος του Ισραήλ, ιδιαίτερα μετά την κεραυνοβόλα νίκη του στον «πόλεμο των έξι ημερών», επιδόθηκε συστηματικά στην καταπάτηση των δικαιωμάτων του παλαιστινιακού λαού, στην περιθωριοποίησή του, αν όχι στη λουμπενοποίησή του, μέσα από την πρακτική των εκτεταμένων, συστηματικών κατασχέσεων γης παλαιστινιακής ιδιοκτησίας για σκοπούς ανέγερσης οικισμών για εβραίους έποικους.

Η συστηματική αφαίρεση ζωτικών πόρων από τους Παλαιστίνιους, που να τους εξασφαλίζουν την ελάχιστη αξιοπρέπεια ύπαρξης και επιβίωσης, στόχευε και στοχεύει στην εξουθένωση, ψυχική και σωματική, ενός ολόκληρου λαού, ο οποίος μέσα από την εξαθλίωση δεν θα μπορεί να φέρει κανενός είδους αντίσταση. Όσοι είχαν την τραυματική εμπειρία να επισκεφθούν τα τελευταία χρόνια την πόλη της Γάζας στα σημερινά αυτόνομα Παλαιστινιακά εδάφη², να δουν από κοντά τις καθημερινές εικόνες της έν-

δειας, της εξαθλίωσης και του υποβιβασμού ενός ολόκληρου λαού σε στάτους λούμπεν, πολύ δύσκολα θα μπορούσαν ν' αποφύγουν το χαρακτηρισμό των παλαιστινιακών αυτόνομων περιοχών ως ένα τεράστιο στρατόπεδο συγκέντρωσης.

Η κύρια διαφορά ενός τέτοιου στρατόπεδο συγκέντρωσης από το Άουσβιτς είναι, βέβαια, η μη ύπαρξη των θαλάμων αερίων και των κρεματορίων της ναζιστικής θηριωδίας, κύριος σκοπός, όμως, παραμένει ο ίδιος: η «τελική λύση» του παλαιστινιακού προβλήματος μέσα από διεργασίες στεγανοποιημένες και εξαρτημένες απομόνωσης παλαιστινιακών θυλάκων απύθμενης μιζέριας και ένδειας, στο πρότυπο των Νοτιοαφρικανικών «Μπαντουστάν» του Απαρτχάιντ³, εντελώς απογυμνωμένων από την οποιαδήποτε ικανότητα αντίδρασης, δηλαδή, σε τελευταία ανάλυση, ο «εκμηδενισμός» του παλαιστινιακού λαού και η εξόντωση της κάθε ικανότητας οργανωμένης ή αυθόρμητης αντίστασης.

Το όνειρο της Νέας Ιερουσαλήμ των κατατρεγμένων Εβραίων μεταναστών του 19^{ου} αιώνα μετατράπηκε, στην πορεία της διαχείρισης της τύχης του εβραϊκού λαού από το σιωνιστικό - εθνικιστικό κίνημα, στον επιάλτη του Νέου Άουσβιτς, όπου θύματα είναι πλέον οι Παλαιστίνιοι και θύτες οι επιζήσαντες της απύθμενης βαρβαρότητας του ναζιστικού Άουσβιτς. Ίσως ο παραλληλισμός να φαντάζει υπερβολικός, για κάποιους ίσως και βέβηλος, είναι, όμως, -πιστευω- νομιμοποιημένος, προκειμένου να καταγραφεί η συστηματική προσπάθεια υποδούλωσης και εκμηδενισμού ενός ολόκληρου λαού (δίκημ μιας άλλης «τελικής λύσης»), στον οποίο δεν αναγνωρίζεται κανένα δικαίωμα, πέραν αυτού της πλήρους υποταγής στα σχέδια του Ισραήλ.

Στις αρχές της 10ετίας του 1960, δημιουργήθηκε η Οργάνωση Απελευθέρωσης της Παλαιστίνης (ΟΑΠ), η οποία συνάσπισε κάτω από μια κοινή στέγη όλες τις παλαιστινιακές οργανώσεις, μεγαλύτερη των οποίων ήταν και είναι η Αλ Φάταχ, της οποίας ηγείται ο Γιάσερ Αραφάτ. Στην αρχή της δράσης της η ΟΑΠ επιδόθηκε σε «θεαματικές» πράξεις τρομοκρατίας (αεροπειρατείες, ανατινάξεις αεροπλάνων),

που επέσυραν την προσοχή της διεθνούς κοινής γνώμης στην ύπαρξη του παλαιστινιακού προβλήματος. Το παλαιστινιακό κίνημα, όμως, δεν απέφυγε ούτε αυτό το γλιόστρημα στη βαρβαρότητα της τυφλής τρομοκρατίας εναντίον αμάχων⁴.

Η ΟΑΠ, θεωρώντας ότι ολόκληρο το έδαφος της ιστορικής Παλαιστίνης περικλείεται μέσα στα σύνορα του κράτους του Ισραήλ, δεν αναγνώριζε την ύπαρξη του κράτους αυτού, αφού θεωρούσε ολόκληρο το παλαιστινιακό έδαφος σαν χώρο υπό κατοχή. Το 1993, μέσα από διαδικασίες μυστικής διπλωματίας και απευθείας συνομιλιών Ισραηλινών-Παλαιστίνιων (συμφωνίες του Όσλο), η ΟΑΠ αναγνωρίζει το δικαίωμα ύπαρξης του Ισραήλ και συμβιβάζεται στην ιδέα ενός «μίνι» παλαιστινιακού κράτους⁵ στα εδάφη που το Ισραήλ κάτεχε στον πόλεμο του 1967 (Λωρίδα της Γάζας, Δυτική Όχθη του Ιορδάνη⁶). Το έδαφος του παλαιστινιακού κράτους προβλέπεται να καταλαμβάνει μόνο το 22% της ιστορικής Παλαιστίνης. Ο οδοντρότατος αυτός ιστορικός συμβιβασμός έγινε στη βάση της αμοιβαίας αναγνώρισης κρατικής ύπαρξης μεταξύ Παλαιστίνιων και Ισραηλινών, από πλευράς δε των πρώτων έγινε στη βάση της προσμονής της δημιουργίας ενός βιώσιμου παλαιστινιακού κράτους.

Η δολοφονία του Γιτζάκ Ραμπίν, το ανοικτό σαμποτάρισμα των όσων συμφωνήθηκαν στο Όσλο από τον Νετανιάχου, η διγλωσσία του Εχούντ Μπαράκ⁷ απέδειξαν ότι, από πλευράς Ισραήλ, η κίνηση ιστορικού συμβιβασμού των Παλαιστίνιων, μέσα από τις συμφωνίες του Όσλο, μάλλον εκλήφθηκε ως δήλωση πλήρους υποταγής των Παλαιστίνιων, παρά ως αναγνώριση δικαιώματος ύπαρξης ενός κουτσουρεμένου μεν, βιώσιμου δε, παλαιστινιακού κράτους. Ο ιστορικός συμβιβασμός των Παλαιστίνιων (πράξη εσχάτης εθνικής προδοσίας για μερίδα του παλαιστινιακού κινήματος) υπήρξε, σε τελική ανάλυση, μονομερής παραχώρηση που δεν βρήκε ουσιαστική ανταπόκριση από πλευράς Ισραήλ.

Το σχέδιο του σημερινού πρωθυπουργού Σaron απαρνεύεται ανοικτά τη δημιουργία ενός βιώσιμου παλαιστινιακού κράτους δίπλα στο

κράτος του Ισραήλ. Ο Σαρόν δεν είναι διατεθειμένος να δώσει στους Παλαιστίνιους παρά περίπου το 40% των προβλεπόμενων από την συμφωνία του Όσλο, δηλαδή νησίδες απομονωμένες ή μια από την άλλη, που θα συνδέονται μεταξύ τους με υπόγειες σήραγγες. Τα παλαιστινιακά εδάφη θα τέμνονται από αυτοκινητόδρομους (με ισραηλινή φυσική κυριαρχία) που θα ενώνουν του διάσπαρτους οικισμούς των εποίκων, κατατεμαχίζοντας και στην ουσία περικυκλώνοντας τα παλαιστινιακά εδάφη⁸. Το Ισραήλ θα διατηρήσει τον έλεγχο της Ιερουσαλήμ και της κοιλάδας του Ιορδάνη, εκεί όπου το μελλοντικό παλαιστινιακό κράτος θα μπορούσε να απορροφήσει ένα μεγάλο αριθμό προσφύγων, ενώ ο έλεγχος των εξωτερικών συνόρων θα παραμείνει στα χέρια των Ισραηλινών⁹. Η τακτική της καμένης γης (απογύμνωση των παλαιστινιακών εδαφών από οποιοσδήποτε οικονομικούς πόρους), που ο Σιαρόν ακολουθεί, σκοπό έχει να φέρει την Παλαιστινιακή Αρχή στα πρόθυρα της κατάρρευσης, ώστε να επιβάλει στον Αραφάτ ή στο διάδοχό του τη συμφωνία μακράς διάρκειας την οποία ονειρεύεται.

Αρκετοί μέμφονται τον Γ. Αραφάτ για το «λάθος του» που αρνήθηκε τις «γενναιόδωρες προτάσεις» του Μπαράκ, στο Κάμπ Ντέιβιντ, το καλοκαίρι του 2000. Μια έστω επιπόλαιη ανάγνωση των προτάσεων αυτών αποκαλύπτει ότι τα παλαιστινιακά εδάφη, που το Ισραήλ θα παραχωρούσε, θα ήταν σημαντικά λιγότερα απ' ό,τι η συμφωνία του Όσλο προνοούσε και ότι θ' αποτελούνταν από αποκομμένες παλαιστινιακές εδαφικές «νησίδες», περικυκλωμένες από οικισμούς Εβραίων εποίκων και τεμνόμενες από αυτοκινητόδρομους που θα συνέδεαν αυτούς τους εβραϊκούς οικισμούς, χωρίς ταυτόχρονα να λύεται το ακανθώδες ζήτημα του αραβικού τομέα της Ιερουσαλήμ¹⁰. Με άλλα λόγια το κρατικό μόρφωμα το οποίο ΗΠΑ και Ισραήλ πρότειναν, όσο «γενναιόδωρο» και αν ήταν (πώς μπορείς να είσαι «γενναιόδωρος» δίνοντας πίσω κάτι που δεν σου ανήκει;) σε σχέση με προηγούμενες προτάσεις, απείχε πολύ από τις ελάχιστες προσδοκίες των Παλαιστινίων. Το «γενναιόδωρο» μοντέλο,

που προτάθηκε στους Παλαιστίνιους, στην ουσία ελάχιστα διαφέρει από τα «Μπαντουστάν» του νοτιο-αφρικανικού Απαρτχάιντ (στεγανοποιημένοι μη οικονομικά βιώσιμοι εδαφικοί θύλακοι, πλήρως εξαρτημένοι από το Ισραήλ).

Το αδιέξοδο του Κάμπ Ντέιβιντ, δυσχεραίνει, μακροπρόθεσμα, πρωτίστως τη θέση του Αραφάτ και όχι των Ισραηλινών. Ο Αραφάτ προέβη στον οδονηρό ιστορικό συμβιβασμό του Όσλο, προσιμένοντας ότι η δημιουργία οικονομικά βιώσιμης κρατικής οντότητας θα μπορούσε να του επιτρέψει να προσφέρει ένα αναβαθμισμένο επίπεδο ζωής στους Παλαιστίνιους, για δεκαετίες τώρα απομονωμένων σε μίζερους προσφυγικούς καταυλισμούς. Η αποτυχία ύπαρξης τέτοιων συνθηκών, που ν' αναβαθμίζουν το επίπεδο ζωής¹¹, σε συνδυασμό με την πικρία της μη ισότιμης ανταπόδοσης των χειρονομιών, που οι Παλαιστίνιοι έκαναν (δημιουργία βιώσιμου κράτους σ' αντάλλαγμα της αναγνώρισης του Ισραήλ), οδηγούν ολοένα και βαθύτερα στην εξαθλίωση των παλαιστινιακών μαζών και καθιστούν την όποια πιθανότητα συμφωνίας εξαιρετικά επισφαλής και απομακρυσμένη (εώς ανύπαρκτη), δεδομένης της ισραηλινής ανυποληψίας, όπως τουλάχιστον την εκλαμβάνουν οι Παλαιστίνιοι. Με άλλα λόγια, ο ιστορικός συμβιβασμός του Αραφάτ μένει χωρίς ουσιαστικό αντίκρισμα και ο ίδιος ο Αραφάτ ανεπανόρθωτα εκτεθειμένος στα μάτια του ίδιου του λαού του, αφού παρά τις θυσίες, δεν του πρόσφερε αυτά που του υποσχέθηκε.

Το αδιέξοδο του Κάμπ Ντέιβιντ, που επιτάχθηκε από την προκλητική επίσκεψη του Σιαρόν στο προαύλιο των τζαμιών στην Ιερουσαλήμ (με την άδεια του Μπαράκ), η απόγνωση των Παλαιστίνιων οδηγούν όλο και μαζικότερα στη ριζοσπαστικοποίηση των παλαιστινιακών μαζών, που γίνονται όλο και πιο ανεξέλεγκτες από την Παλαιστινιακή Αρχή¹² της οποίας ηγείται ο Αραφάτ. Οι μορφές της ριζοσπαστικοποίησης, παίρνουν πλέον τη μορφή του ριζοσπαστικού Ισλάμ, αφού οι παραδοσιακές πολιτικές ηγεσίες θεωρούνται ολοένα και περισσότερο ότι έχουν αποτύχει (εξού και οι κατηγορίες για «προδοσία»). Ο εξανα-

γκασμός του Ισραήλ ν' αποχωρήσει από τον κατεχόμενο Νότιο Λίβανο, όπου οι στρατιώτες του πλήρωναν βαρύ φόρο αίματος, προσέδωσε την αίγλη του απελευθερωτή στις ισλαμικές οργανώσεις της Χαμάς και της Τζιχάντ, αποδυναμώνοντας την πολιτική συμβιβασμού του «μαλθακού» Αραφάτ.

Το τραγικό από πλευράς Παλαιστίνιων είναι ότι οι ισλαμικές ριζοσπαστικές οργανώσεις, που απορρίπτουν τον ιστορικό συμβιβασμό με

το Ισραήλ και εκφράζουν ολοένα και μαζικότερα τον παλαιστινιακό πληθυσμό, ακόμα και να μπορούσαν (υποθετικά μιλώντας) ν' απαλλάξουν τους Παλαιστίνιους από την ισραηλινή κατοχή, δεν θα μπορούσαν, μέσα από τη θεοκρατική οργάνωση της κοινωνίας την οποία επαγγέλλονται, ν' απελευθερώσουν την παλαιστινιακή κοινωνία (μαδου ματιές ανατολικότερα είναι αρκετές για να πείσουν για το αδιέξοδο του φονταμενταλιστικού Ισλάμ).

Η έσχατη απόγνωση, στην οποία έχουν πλέον περιέλθει οι Παλαιστίνιοι και η έκφραση της ριζοσπαστικοποίησης τους μέσα από το μαχητικό (αν όχι το φονταμενταλιστικό) Ισλάμ οδηγούν σε αποτρόπαιες πράξεις, όπως οι βομβιστικές επιθέσεις (ακόμα και με ανθρώπινες βόμβες - καμικάζι) εναντίον αμάχων (πιο πρόσφατο επεισόδιο αυτό της μαζικής δολοφονίας νεαρών Ρώσο-Εβραίων έξω από δισκοθήκη στο Τελ-Αβίβ). Όσο αποτρόπαιες και καταδικαστέες και αν είναι αυτές οι

επιθέσεις, θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι αυτές είναι πράξεις απόγνωσης ενός λαού που τον έχουν στήσει στον τοίχο και που του έχουν στερήσει την αξιοπρέπειά του, τα μέσα της ίδιας της ύπαρξής του. Τα πιο πάνω καθόλου δεν αποτελούν προσπάθεια δικαιολογίας των δολοφονιών αμάχων, αλλά προσπάθεια εντοπισμού της γενεσιουργού αιτίας της τρομοκρατίας.

Σε τελευταία ανάλυση, υπεύθυνη για την έξαρση της τρομοκρατίας των ανθρώπινων βομβών είναι η αδιέξοδη πολιτική του Ισραήλ (και των ΗΠΑ που το συνεπικουρούν). Ενόσω αυτή η αδιέξοδη πολιτική που απαρνείται σ' ένα ολόκληρο λαό, ακόμα και μετά τον ιστορικό του συμβιβασμό, τη στοιχειώδη αναγνώριση της αξιοπρέπειάς του με την κρατική του οργάνωση σ' ένα βιώσιμο μόρφωμα, ο κύκλος του αίματος, της βίας, της οδύνης και της εξαθλίωσης θα συνεχίζεται. Ενόσω η Ισραηλινή στρατιωτική υπερδύναμη υπερφίαλα πιστεύει ότι μπορεί να λύσει το παλαιστινιακό πρόβλημα με στρατιωτικά αντί με πολιτικά μέσα, Ισραηλινοί άμαχοι θα πληρώνουν το φόρο αίματος της μυωπικής πολιτικής του εβραϊκού κράτους.

Κατ' εικόνα και ομοίωση των τραγικών Εβραίων, που ξαφνικά κατακρημνίζονται από την κατάρρευση του ορόφου όπου χόρευαν αμέριμνοι σε ξενοδοχείο της Ιερουσαλήμ, το Ισραήλ μοιάζει κι αυτό να κατακρημνίζεται στο βάραθρο της δικής του αδιέξοδης πολιτικής. Και δεν είμαι καν σίγουρος αν υπάρχει διέξοδος, δεδομένης της ανυποληψίας και του Εργατικού Κόμματος, που κι αυτό δεν φαίνεται να δέχεται (όπως ο Μπαράκ απέδειξε), την ύπαρξη ενός έστω κουτσουρεμένου, αλλά βιώσιμου, παλαιστινιακού κράτους, ή όταν ακόμα και ο νομπελίστας Σιμόν Πέρες πρόσφερε τον εαυτό του σαν φύλλο συκής συμμετέχοντας στην κυβέρνηση Σιαρόν.

Το Ισραήλ μπορεί τέλος να επαναπαύεται ότι ποτέ η διεθνής κοινότητα (πολύ δε περισσότερο ο υπερατλαντικός προστάτης) δεν θα το καταδικάσει για την πολιτική του. Όπως διαπιστώνει με απογοήτευση η Σουλαμίτ Αλονί, πρώην υπουργός και πραγματική ειρηνί-

στρια: «Δεν πρόκειται ποτέ να οδηγηθούμε σε ένα διεθνές δικαστήριο γιατί είμαστε Εβραίοι και οι Ευρωπαίοι-χριστιανοί έχουν αισθήματα ενοχής απέναντί μας. Είμαστε τα αμετάκλητα θύματα και έτσι μπορούμε δυστυχώς να επιτρέψουμε στους εαυτούς μας τα πάντα.»¹³

Δεν μπορείς, όμως, επ' άπειρον να στερείς την ελπίδα και την αξιοπρέπεια σ' ένα ολόκληρο λαό. Οι Εβραίοι επιζήσαντες της απύθμενης βαρβαρότητας του Άουσοβιτς θα έπρεπε κανονικά να το γνωρίζουν αυτό καλύτερα απ' οποιονδήποτε άλλον.

1. Την εποχή της δεκαετίας του 1920, όταν η αποικιακή Μ. Βρετανία, που είχε την εντολή διακυβέρνησης της Παλαιστίνης και όταν με τη διακήρυξη του Μπαλφούρ αναγνώριζε στο Παγκόσμιο Σιωνιστικό κίνημα το δικαίωμα ίδρυσης Εβραϊκού κράτους στην Παλαιστίνη, υπολογίζεται ότι οι Εβραίοι αποτελούσαν τότε το 20% περίπου του πληθυσμού της Παλαιστίνης.

2. Το ποσοστό ανεργίας του οικονομικά ενεργού πληθυσμού στην Λωρίδα της Γάζας ξεπερνά το 60%.

3. Δεν είναι ίσως καθόλου τυχαίο το γεγονός ότι το κράτος του Ισραήλ είχε στενότερες σχέσεις με το καθεστώς του Απαρτχάιντ της Νοτίου Αφρικής, σχέση η οποία επέτρεψε (εξακριβωμένα πλέον) στο Ισραήλ να μετατραπεί σε πυρηνική δύναμη, μεταξύ άλλων προμηθευόμενο τις απαραίτητες πρώτες ύλες (ουράνιο) που διαθέτει η Ν. Αφρική.

4. Το πιο συγκλονιστικό τρομοκρατικό κτύπημα εναντίον αμάχων αποτελεί, ίσως, η σφαγή των Ισραηλινών αθλητών στους Ολυμπιακούς αγώνες του Μονάχου το 1973, πράξη βαρβαρότητας που κηλίδωσε ανεξίτηλα το παλαιστινιακό κίνημα.

5. Ο ιστορικός συμβιβασμός του «μίνι» παλαιστινιακού κράτους αντί της απελευθέρωσης ολόκληρης της Παλαιστίνης αποτελούσε θέμα έντονων αντιπαραθέσεων - τις περισσότερες φορές αιματηρών - στους κόλπους της ΟΑΠ, τουλάχιστον 15 χρόνια πριν την συμφωνία του Όσλο.

6. Η Δυτική Όχθη αποτελούσε μέχρι το 1967 έδαφος της Ιορδανίας. Σε συνεννόηση με τις ΗΠΑ και τους άμεσα εμπλεκόμενους, η Ιορδανία μεταβίβα-

σε την κυριότητα της Δυτικής Όχθης στην ΟΑΠ λίγους μήνες πριν την ανακοίνωση της συμφωνίας του Όσλο.

7. Κατά τη διάρκεια της 18μηνιας θητείας του Μπαράκ, η ανέγερση εβραϊκών οικισμών στη Δυτική Όχθη, εντατικοποιήθηκε σε πρωτόγνωρους ρυθμούς, προκαταλαμβάνοντας έτσι το περιεχόμενο της όποιας συμφωνίας με τους Παλαιστίνιους.

8. Το εβδομαδιαίο ένθετο της εφημερίδας Yedioth Aharnoth, αντικατοπτρίζοντας την άποψη μιας μικρής, δυστυχώς, μειοψηφίας, διερωτάται στις 20/04/01: «Δεν καταλαβαίνουμε γιατί πρέπει να υπηρετούμε στα εδάφη (σ.σ. εννοεί τα κατεχόμενα παλαιστινιακά εδάφη) και γιατί θα πρέπει να διακινδυνεύουμε τη ζωή μας. Ποια διεστραμμένη λογική μας οδήγησε να δημιουργήσουμε οικισμούς σε τόσο βάθος μέσα στα παλαιστινιακά εδάφη, ενώ είναι ξεκάθαρο για όλο τον κόσμο ότι αυτά τα εδάφη δεν θα είναι ποτέ τμήμα του κράτους του Ισραήλ».

9. Βλ. «Η αμήχανη ισραηλινή στρατηγική», *Le Monde Diplomatique*, 27 Μαΐου 2001.

10. Βλ. το χάρτη των Ισραηλινών προτάσεων στη *Le Monde Diplomatique*, Δεκέμβριος 2000.

11. Στην ουσία το επίπεδο ζωής των Παλαιστίνιων υποβαθμίστηκε ακόμα περισσότερο απ' ότι πριν τις συμφωνίες του Όσλο, αφού το Ισραήλ εφαρμόζει τακτική «καμένης γης» με ισοπεδώσεις σπιτιών, καταστροφή χωρifiών, ξερίζωμα δέντρων και βέβαια αποκλεισμό των πόλεων και χωριών, κάτι που καθιστά την καθημερινή ζωή αφόρητη. Ταυτόχρονα, οι οικισμοί των εποίκων, αρκετοί από τους οποίους γειτνιάζουν με παλαιστινιακές πόλεις και χωριά, απολαμβάνουν προκλητικά όλα τ' αγαθά (π.χ. πισίνες), ενώ για τους γειτονεύοντες Παλαιστίνιους δεν υπάρχει ούτε καν πόσιμο νερό.

12. Η οποία Παλαιστινιακή Αρχή γίνεται ακόμα περισσότερο ανυπόληπτη στα μάτια των Παλαιστίνιων, λόγω των πολλών σκανδάλων διαφθοράς των αξιωματούχων.

13. Βλ. «Η αμήχανη ισραηλινή στρατηγική», *Le Monde Diplomatique*, 27 Μαΐου 2001.

Ιστορία δύο κατοίκων

Murat Erdal

Η οικονομική κρίση στη βόρεια Κύπρο έχει φτάσει σε σημείο που δεν έχει επιστροφή, στο οποίο οδηγήθηκε λόγω της συνεχιζόμενης υποτίμησης της τουρκικής λίρας και της σοβαρής κρίσης στην Τουρκία, όπως επίσης και εξαιτίας των οικονομικών και κοινωνικών εμπάρκων που έχουν επιβληθεί. Κατά κανόνα, είναι δύσκολο να μιλήσει κανείς για την οικονομία και την κοινωνική και πολιτική κατάσταση στο Βορρά με θετικούς όρους. Βλέποντας, πάντως, τη σημερινή κατάσταση, το παρελθόν μοιάζει με παραδεισένια εικόνα. Στη δημιουργία του σημερινού χάους συνέβαλαν διάφοροι παράγοντες: το διεφθαρμένο πολιτικό και οικονομικό σύστημα, αποκομμένο από τις πραγματικότητες του κόσμου έχει γίνει ο κύριος ένοχος εκ των έσω, ενώ τα παιγνίδια συμφερόντων στα

οποία η διεθνής κοινότητα έχει εμπλακεί σε συνδυασμό με τις διαφοροποιημένες ατζέντες της ε/κ ηγεσίας επηρέασαν την κατάσταση από το εξωτερικό. Με το πέρασμα των χρόνων οι κακουχίες των Τ/Κ έφτασαν σε τόσο μεγάλο βαθμό, ώστε η κοινότητα διατρέχει σήμερα τον κίνδυνο του αφανισμού και της πολιτιστικής διάλυσης.

Ο Βορράς

Ο πρωθυπουργός κ. Έρογλου και ο [τότε] αναπληρωτής του κ. Ακιντζι, μέχρι τώρα καθουσύχαζαν τις ανησυχίες επαναλαμβάνοντας μια πολύ γνωστή, σήμερα, φράση: "έχουμε γράψει επιστολή στην τουρκική πρεσβεία και αυτοί την έχουν μεταβιβάσει στην Άγκυρα. Περιμένουμε...". Από τότε που άρχισε η κρίση των τραπεζών και μετά η κρίση των Φεβρουαρίου, η κυβέρνηση του Τ/Κ είναι σε αναμονή. Αυτό συνιστά από μόνο του αρκετή παραδοχή του γεγονότος ότι, χωρίς την οποιαδήποτε βοήθεια από την Τουρκία η κυβέρνηση είναι ανίκανη να βρει λύσεις. Σε διάστημα 4 μηνών, το ετήσιο κατά κεφαλήν εισόδημα των \$3000 μειώθηκε σε \$1800. Σήμερα, οι άνθρωποι είναι κλεισμένοι στα σπίτια τους, οι φοιτητές αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην αποπληρωμή των διδασκτρών τους (όλα σε συνάλλαγμα) και τα καταστήματα είναι άδεια. Τα περίφημα πικνίκ στο Μπογάζι -για τους Τ/Κ ένας τρόπος να περάσουν ένα παραδοσιακό σαββατοκύριακο, με τους ανθρώπους να συζητούν ενώ ψηνόταν η σουβλα- έχουν όλα χαθεί. Συγκριτικά μιλώντας, το Τόκιο, το Λονδίνο και η Νέα Υόρκη έχουν γίνει λιγότερο ακριβά, ενώ η βόρεια Κύπρος είναι, σε σχέση με το εθνικό εισόδημα, χωρίς αμφιβολία το πιο ακριβό μέρος σ' όλο τον κόσμο. Παρόλ'αυτά, οι πολιτικοί ηγέτες προσπαθούν να διοικήσουν τη χώρα με τις τριάντα λέξεις κλειδιά (κυρίως εθνικιστικής φύσης), οι οποίες χρησιμοποιούνται τα τελευταία τριάντα χρόνια.

Το χειρότερο ήρθε, όταν κάποιος

Μια Ομόσπονδη Κύπρος: Προβλήματα και Προοπτικές

Με την πιο γενική και κοινά αντιληπτή μορφή, η Ομόσπονδια μπορεί να θεωρηθεί σαν μια ιδεολογία, η οποία προτείνει ότι η πιο ιδεώδης οργάνωση των υποθέσεων των ανθρώπων εξυπηρετείται καλύτερα με την αποδοχή της διαφορετικότητας μέσω της ενότητας. Έτσι αντανάκλα την επιθυμία για ένωση αλλά όχι για ομοιογενοποίηση. Με άλλα λόγια, η ομοσπονδιακή ιδέα, θεωρείται γενικά σαν ένας συμβιβασμός ο οποίος περιέχει ένα σύστημα ελέγχου και ισορροπίας μεταξύ της ενότητας και της διαφορετικότητας, της αυτονομίας και της κυριαρχίας...

Ως εκ τούτου, η ανοχή, ο σεβασμός, το παζάρεμα και η αμοιβαία αναγνώριση είναι λέξεις - κλειδιά για την ιδέα της Ομοσπονδίας και η ένωση σε ταυτόχρονο συνδυασμό με την "αυτονομία" είναι τα σύμβολά της.

Η Ομοσπονδία, όσον αφορά τους προανατολισμούς της, μπορεί επίσης να θεωρηθεί ταυτόχρονα σαν εδαφικό και σαν μη-εδαφικό πρόγραμμα σε πολυεθνικές κοινωνίες. Μερικοί σχολιαστές πιστεύουν ότι χωρίς την εδαφικότητα, η κοινωνία δεν μπορεί να περιγραφεί σαν Ομοσπονδία... Γίνεται ένα σύστημα λειτουργικότητας, πλουραλισμού ή κάποιας μορφής αυτοδιοίκησης.

Παρόλες τις διαφορές ανάμεσα στους οικοδόμους της Ομοσπονδίας, όσον αφορά τις φιλοσοφίες και συχνά τη διαφορετικότητα στα προγράμματα, το αντικείμενο στο οποίο από κοινού

αποσκοπούν οι υποστηρικτές είναι η εξασφάλιση και επιβεβαίωση της αναπαραγωγής μιας ειδικής μορφής πολιτικής θεσμοθέτησης, η οποία αντανάκλα και αναγνωρίζει τη διαφορετικότητα. Μπορούμε να αναφερθούμε σε αυτό το τελικό στάδιο σαν Ομοσπονδία. Πάνω απ' όλα είναι μια αρχή οργάνωσης, η οποία εμπεριέχει την ενότητα και τη διαφορετικότητα.

Με σκοπό να διαχωρίσουν την Ομοσπονδία από άλλες μορφές πολιτεύματος, οι περισσότεροι σχολιαστές τη θεωρούν σαν ένα αποκεντρικό πολιτικό σύστημα που έχει μια συνταγματική κυβέρνηση, μέσα στην οποία οι συνιστώσες μονάδες εμπλέκονται μέσω μιας πολιτικής του συμβιβασμού. Η φύση και η κλίμακα της διαίρεσης των δυνάμεων μεταξύ του κέντρου και της περιφέρειας μπορεί να ξεχωρίσει από το τι

γίνεται σε άλλες μορφές πολιτικών συστημάτων, λόγω του γεγονότος ότι η περιφερειακή αυτονομία και αντιπροσώπευση δεν είναι μόνο πιο αναπτυγμένες, αλλά είναι και συνταγματικά εγγυημένες. Το κέντρο δεν έχει το δικαίωμα να καταργήσει, τροποποιήσει ή επανακαθορίσει τις συνιστώσες μονάδες. Έτσι στην Ομοσπονδία, οι περιφερειακές μονάδες είναι στην ουσία πραγματικά τοπικά κρατίδια.

Ένα από τα κεντρικά ερωτήματα που εγείρει η Ομοσπονδία είναι το εάν ένα πολιτικό σύστημα, που βασίζεται σε μη-πλειοψηφική αρχή, μπορεί να συμβιβαστεί με την Κοινωνική Δικαιοσύνη. Δεδομένου ότι η εθνο-τοπική αντιπροσώ-

πευση μπορεί να εθνο-τοπική αντιπροσώπευση πάνω από την ισότητα των πολιτών, αναφέρεται στις πολυεθνικές ομοσπονδίες το ερώτημα, εάν και για ποιον είναι κατάλληλη η αυτοδιάθεση και αν η υποστήριξη για κάποια συλλογικά δικαιώματα μπορεί να συνυπάρχει με την ελευθερία του ατόμου.

Όσοι αμφιβάλλουν για τα πλεονεκτήματα των πολυεθνικών ομοσπονδιών ανησυχούν για το ότι, με τη δόμηση της πολιτείας πάνω σε πολυεθνικές γραμμές, η Ομοσπονδία επιτρέπει ώστε κάποια σημαντικά κομμάτια πολιτικής να "απάγονται" από φανατικές εθνο-τοπικές ομάδες, που καταφέρνουν να επιβάλουν τη δική τους επιλογή πάνω στους άλλους. Αυτός ο φόβος υπογραμμίζει τον ισχυρισμό ότι, στο χειρίστο τους, οι Ομοσπονδίες έχουν

την τάση να εξασφαλίζουν "την τυρρανία της μειοψηφίας", το οποίο λειτουργεί σαν ένα εμπόδιο της ελευθερίας για όλους.

Όμως η Ομοσπονδία αμύνεται με τη δικαιολογία ότι προστατεύει τα δικαιώματα της μειοψηφίας από την τυρρανία της πλειοψηφίας. Έτσι, η Ομοσπονδία είναι η θεσμοθέτηση των επίσημων ορίων της επιθυμίας της πλειοψηφίας σαν νόμιμη βάση για διακυβέρνηση. Το ομοσπονδιακό σύστημα αρνείται μέσω της ίδιας της διαδικασίας του ότι η εθνική πλειοψηφία είναι επαρκής έκφραση της κυριαρχίας... Επειδή η αρχή της πλειοψηφίας σε πολυεθνικές κοινωνίες μπορεί να γίνει όργανο ηγεμονικού ελέγχου, το μόνο αποτελεσματικό αντίμετρο είναι η θεσμοθέτηση συλλογικών δικαιωμάτων, μέσω της αντιπροσώπευσης και της αυτοδιοίκησης.

Με άλλα λόγια η Ομοσπονδία ασχολείται με τον αποκλεισμό της επικυριαρχίας και ταυτόχρονα του διαχωρισμού... Όμως, στην προσπάθεια να γίνει αυτό, είναι πολύ σημαντικό να μην καταστραφεί η αρχή της δημοκρατίας... Γι' αυτό οι πιθανές πολιτικές διευθετήσεις, ώστε να τοποθετηθούν όρια στην επικυριαρχία και το διαχωρισμό, με σκοπό να επιτύχουν κάποιοι συλλογικοί στόχοι, δεν πρέπει να αντικαθιστούν τις δημοκρατικές αξίες.

Είναι πολύ σημαντικό να κατανοηθούν οι περιορισμοί σαν αυτο-περιορισμοί και να εγκαταλειφθούν τα ολοκληρωτικά σχέδια. Αυτό μας φέρνει στην ουσιαστική έννοια της Συναινέσεως...

Δίνοντας έμφαση στις νομικές πτυχές του ελέγχου και ισορροπιών σε μια Ομοσπονδία, μπορεί να χάσουμε το όραμα της ηθικής/φιλοσοφικής ιδέας της Ομοσπονδίας.

Η Ομοσπονδία δεν είναι ένα αφηρημένο συμβόλαιο ανάμεσα σε αφηρημένους συνεταιρούς. Είναι περισσότερο το αποτέλεσμα συγκεκριμένων ιστορικών εξελίξεων και συνεπάγεται τη θέληση για αμοιβαία αναγνώριση, για συνεργασία, για αλληλεγγύη και την αίσθηση της συνύπαρξης. Εν συντομία, μια συναίνεση ανάμεσα στους συνεταιρούς. Χωρίς τη συναίνεση οι ομόσπονδες δομές δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα οικοδόμημα χωρίς ζωή. Σε μια κοινωνία όπου η έλλειψη συναίνεσης και η έλλειψη ανοχής είναι κυρίαρχες, όπου η κουλτούρα και η εθνικότητα του ενός επιβάλλονται απολυταρχικά

και, αντί για συμμετοχική πολιτική, το κύριο προσδιοριστικό είναι η πολιτική της ταυτότητας, τότε σε μια τέτοια κοινωνία είναι αδύνατο να μιλήσουμε για οποιαδήποτε ομοσπονδιακή αρχή. Η Ομοσπονδία μπορεί να υπάρξει μόνο εκεί όπου υπάρχει αρκετή ανεκτικότητα προς τη διαφορετικότητα και επιλέγεται η συναίνεση, ακόμα και όταν υπάρχει η δύναμη να δράσει κάποιος μονόπλευρα. Η συνήθης προϋπόθεση για δράση σε ομόσπονδα συστήματα είναι η ικανότητα να οικοδομείται συναίνεση. Για να μπορέσει μία Ομοσπονδία να αντισταθεί στην αποτυχία, οι ηγέτες και τα μέλη πρέπει "να νιώθουν ομόσπονδα", πρέπει να παροτρυνθούν ώστε να σκέφτονται τον εαυτό τους σαν ένα λαό με ένα κοινό συμφέρον, ικανοί να ξεπεράσουν όλες τις άλλες σκέψεις για ομαδικά συμφέροντα. Αυτό, λοιπόν, είναι ισοδύναμο με μία ιδεολογική δέσμευση στην Ομοσπονδία, όχι μόνο σαν ένα μέσο αλλά και σαν ένα τέλος, δηλαδή σαν ένα αγαθό "που αξίζει από μόνο του" και είναι μια αξία απάντηση "στην πρόκληση της Ιστορίας".

Κανένας δεν αναμένει την Ομοσπονδία σε μία πολυεθνική - πολυ-πολιτισμική κοινωνία να βασίζεται πάνω σε μία κοινή ταυτότητα, αλλά βέβαια πρέπει να οικοδομηθεί πάνω σε ένα νέο σκελετό του "κοινού νοήματος" και του μετα-εθνικού πατριωτισμού.

Ο Εθνοτικός Εθνικισμός και τα Ανταγωνιστικά Νοήματα

Βλέποντας τα προβλήματα και προοπτικές της Ομοσπονδίας στην Κύπρο, κάτω από το πρίσμα του τι αναφέρθηκε πιο πάνω, οι δυσκολίες είναι αρκετά φανερές. Αλλά πριν ασχοληθούμε με αυτές, τις έκδηλες δυσκολίες της Ομοσπονδίας στην Κύπρο, ας κοιτάξουμε στο ιστορικό παρελθόν τους.

Η ανάπτυξη ενός εθνικισμού στην Κύπρο, με βάση το Volksgeist και όχι το κράτος και την παράλληλη ιδεολογική διαμόρφωση της Εθνότητας σαν ένα εθνο-πολιτιστικό και όχι πολιτικό γεγονός, οδήγησε σε δύο

ξεχωριστά Volkspemeinschaft, όπου το κράτος έγινε αντιληπτό σαν μια οργανική πολιτιστική γλωσσική εθνική οντότητα.

Ο απώτερος σκοπός για ένωση με τη μητέρα Ελλάδα και τη μητέρα Τουρκία αντίστοιχα, σαν η πολιτική έκφραση αυτής της επιθυμίας, έγιναν ο κύριος σκοπός των εθνικισμών στην Κύπρο. Το αποτέλεσμα ήταν η άρνηση συμμετοχής στην οικοδόμηση - κράτους μέσα στην Κύπρο και η ανάπτυξη των δύο αμοιβαία αλληλοποκλεισμένων εθνοπολιτιστικών κοινοτήτων. Η Κύπρος δεν εννοείτο σαν αυτοτελές έδαφος, στο οποίο μία ανεξάρτητη πολιτεία μπορούσε να δημιουργηθεί, αλλά σαν ένα τμήμα εδάφους, το οποίο έχει νόημα μόνο αν είναι μέρος της μεγάλης οικογένειας του ελληνικού ή/και του τουρκικού έθνους.

Η ανάπτυξη του ελληνικού εθνικισμού στην Κύπρο, μέσω της διαδικασίας επέκτασης της ελληνικής διανόησης του 19ου αιώνα, που πήγαζε από το βασίλειο της Ελλάδας και όδευε στην ανατολική περιφέρεια του Ελληνισμού - μια πολιτική που σκόπευε στην ιδεολογική προπαρασκευή για την εφαρμογή του πολιτικού προγράμματος της Μεγάλης Ιδέας, πολιτικοποίησε τις εθνολογικές παραδόσεις στην Κύπρο και τις μετέτρεψε σε δυναμικά στοιχεία της πολιτικής αλλαγής. Η ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης και της εθνικής διεκδίκησης, η οποία κατέληξε σ' ένα πολιτικό όραμα εθνικής χειραφέτησης μέσω της ένωσης με την Ελλάδα, απέκλειε σαν αίρεση και προδοσία τον οραματισμό οποιασδήποτε άλλης μορφής συλλογικής ύπαρξης εκτός της ένωσης με την Ελλάδα. Αυτή η διαδικασία οδήγησε τους Ελληνοκύπριους να δουν και να χειριστούν το κυπριακό ζήτημα αποκλειστικά σαν ένα πρόβλημα αυτοδιάθεσης των ανθρώπων της Κύπρου υπό την έννοια της ελληνικής εθνικότητας. Δεν ήταν προετοιμασμένοι και πρόθυμοι να αντιμετωπίσουν το ζήτημα από την οπτική γωνία του πολιτικού έθνους, το οποίο θα εξασφάλιζε τα πολιτικά δικαιώματα των πολιτών, και των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων.

Τουναντίον, η επέκταση του ελληνικού εθνικισμού στην Κύπρο είχε σαν αποτέλεσμα να παραβλεφθεί, ακόμη και να ξεχαστεί, η τουρκοκυπριακή κοινότητα.

Οποιαδήποτε κριτική της ένωσης με

Αλλά εδώ βρίσκονται τα δύσκολα και οδυνηρά προβλήματα της εσωτερικής ισότιμης δικαιοσύνης και της κοινωνικής ενότητας. Σίγουρα η κοινωνική ενότητα στην Κύπρο δεν μπορεί να βασιστεί στις κοινές παραδόσεις, πολιτισμούς και γλώσσες που χαρακτηρίζουν επιτυχημένα εθνικά κράτη. Τουναντίον, η κυπριακή ενότητα πρέπει να θεμελιωθεί, όπως θα έλεγε ο Habermass, πάνω σε ένα μετα-εθνικό συνταγματικό πατριωτισμό, που βασίζεται πάνω σε κοινές αρχές δικαιοσύνης και δημοκρατίας. Αυτό πάλι φαίνεται να είναι δύσκολος στόχος, δεδομένου ότι σε μια κοινωνία, που αναγνωρίζει δικαιώματα σε διαφορετικές ομάδες, τα μέλη των ομάδων είναι ενσωματωμένα μέσα στην πολιτική κοινότητα όχι μόνο σαν άτομα, αλλά επίσης μέσω της ομάδας και τα δικαιώματα τους βασίζονται, εν μέρει, στη συμμετοχή τους στην ομάδα. Εάν υπηκοότητα σημαίνει να είναι κάποιος μέλος σε μια πολιτική κοινότητα, τότε, με τη δημιουργία αλληλοκαλυπτομένων πολιτικών κοινότητων, τα δικαιώματα που πηγάζουν από συμμετοχή σε ομάδα, αναγκαστικά δημιουργούν ένα είδος διπλής υπηκοότητας και την πιθανότητα συγκρούσεων αναφορικά προς το με ποια κοινότητα οι πολίτες ταυτίζονται πιο έντονα. Επιπλέον, αυτό μπορεί απλά να υποδαυλίσει τις φιλοδοξίες εθνικιστών ηγετών, οι οποίοι δεν θα ευχαριστιούνται με τίποτα λιγότερο από το να έχουν το δικό τους εθνο-κράτος, ή θα χρησιμοποιήσουν τα δικαιώματα της ομάδας σαν βάση για την εφαρμογή ενός είδους Οθωμανικού - Millet - Συστήματος, όπου η αλληλεπίδραση μεταξύ των ομάδων θα είναι αυστηρά περιορισμένη και τα ατομικά δικαιώματα θα είναι εξ' ολοκλήρου αποκρηγμένα.

Από την άλλη, η άρνηση δικαιωμάτων αυτοκυβέρνησης μπορεί επίσης να καταστείλει την κοινωνική ενότητα και την ισότιμη δικαιοσύνη, με το να ενθαρρύνει την απόσχιση ή με το να παραδίδει τη μικρότερη κοινότητα στο έλεος της πλειοψηφίας.

Έτσι, αυτό που είναι αναγκαίο είναι ο συνδυασμός οικουμενικών ατομικών δικαιωμάτων με «κοινοτικά δικαιώματα», ειδικά για κάθε ομάδα. Αλλά και εδώ επίσης αντιμετωπίζουμε ακόμα ένα εμπόδιο, επειδή σε μια ασύμμετρη κοινωνία, για να επιτευχθεί δικαιοσύνη ανάμεσα στις ομάδες, απαιτείται τα μέλη των διαφορετικών ομάδων να πάρουν διαφορετι-

κά δικαιώματα. Αυτή η επίλυση της διαφοράς μπορεί να επιβάλει περιορισμούς στα μέλη της μεγαλύτερης κοινωνίας. Ως εκ τούτου, μια από τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Κύπρος είναι η ανεύρεση μιας αποδεκτής μορφής «ασύμμετρης Ομοσπονδίας», η οποία εκχωρεί εξουσίες σε μια περιοχή που δεν δίνονται σε άλλη περιοχή. Δεν βλέπω καμιά αντίφαση μεταξύ της ισότητας και της ασύμμετρης ομοσπονδίας, δεδομένου ότι οι περιορισμοί δεν επιβάλλονται μονόπλευρα, αλλά είναι προσδιορισμένοι απ' όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη μέσω κοινής συναίνεσης.

Και επιπλέον αυτοί οι περιορισμοί δεν είναι μόνιμοι και δεν είναι εγγεγραμμένοι στο σύνταγμα της Ομοσπονδίας. Καθώς η διαδικασία της ενσωμάτωσης προχωρεί με την πάροδο του χρόνου μετά από την αρχική διευθέτηση, αυτοί οι περιορισμοί θα πρέπει να αφαιρεθούν βαθμιαία, ώστε να επιτευχθεί πλήρως η συναίνεση στο νησί. Όμως, με σκοπό να υπερπηδηθούν οι πιθανές δυσκολίες μιας ομοσπονδιακής διευθέτησης, χρειαζόμαστε κάτι περισσότερο από ένα *modus vivendi* ανάμεσα στις δυο ξεχωριστές κοινότητες. Χωρίς ένα ουσιαστικό δεσμό, που θα οδηγούσε τα μέλη της μιας εθνικής κοινότητας να κάνει θυσίες για την άλλη, το ομόσπονδο κράτος θα είναι από τη φύση του ασταθές. Και χωρίς αμοιβία συνεργασία, κοινό σκοπό και συναίνεση, καμιά δύναμη δεν μπορεί να κάνει την Ομοσπονδία εφικτή στην Κύπρο. Σε αυτό το σημείο μπορούμε να αναφερθούμε στην Ευρωπαϊκή Ένωση σαν ένα μεγαλύτερο οικονομικό και πολιτικό σύστημα, το οποίο μπορεί να είναι πολύ χρήσιμο για αυτή την ομοσπονδιακή διευθέτηση, η οποία αποκλείει το διαχωρισμό και την επικυριαρχία. Μέσω της συμμετοχής στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο φόβος των Τουρκοκυπρίων ότι θα τους υποτάξουν και οι ανησυχίες των Ελληνοκυπρίων *vis-a-vis* της Τουρκίας μπορούν πιο εύκολα να μειωθούν.

Υπάρχει, επίσης, λόγος να πιστέψουμε ότι η Κύπρος, σαν μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα πάψει να είναι αντικείμενο ελληνοκυπριακού ανταγωνισμού.

Ένας Άγγλος θεωρητικός του 19ου αιώνα, ο A.V. Dicey, είπε κάποτε ότι μια σταθερή πολυεθνική ομοσπονδία απαιτεί «ένα πολύ ιδιόρρυθμο φρόνημα» από τους πολίτες της, αφού

«πρέπει να επιθυμούν την ένωση και να μην θέλουν την ενότητα. Έχουμε την ανάγκη ενός μετα-εθνικού πατριωτισμού, που μας ενώνει, χωρίς να μας λιώνει».

Βέβαια, τα προβλήματα μιας πιθανής Ομοσπονδίας ανήκουν σε αυτούς που προσβλέπουν στην Ομοσπονδία σαν μια εφικτή προοπτική για την Κύπρο και όχι σε αυτούς που επιμένουν στην πολιτική της ταυτότητας. Επειδή η πολιτική της ταυτότητας καταστρέφει το σκοπό της Ομοσπονδίας, η οποία υπόσχεται να ελέγξει και να συμβιβάσει τις ποικίλες ταυτότητες. Τα ακόλουθα λόγια του P. Ντενκτάς αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα του πώς η πολιτική της ταυτότητας ματαιώνει την όλη ιδέα της Ομοσπονδίας: «Είμαι παιδί της Ανατολίας. Είμαι Τούρκος με όλη μου τη ψυχή και οι ρίζες μου είναι στην Κεντρική Ασία. Είμαι Τούρκος από κουλτούρα, γλώσσα και ιστορία από τα βάθη του εαυτού μου. Έχω την πολιτεία μου, τη μητέρα πατρίδα μου. Όλες αυτές οι λέξεις όπως κοινό κράτος, κυπριακή κουλτούρα, Ελληνοκύπριοι, Τουρκοκύπριοι, είναι άδειες λέξεις. Οι Ελληνοκύπριοι είναι απλά Έλληνες, εμείς είμαστε Τούρκοι. Αυτοί έχουν την Ελλάδα τους, εμείς έχουμε την Τουρκία μας - γιατί πρέπει να ζήσουμε κάτω από το ίδιο κράτος;». Ναι, για μερικούς ανθρώπους δεν υπάρχει τέτοιο πρόβλημα, όπως η Ομοσπονδία, αλλά σίγουρα δεν υπάρχει επίσης και η προοπτική...

Βιβλιογραφικές Αναφορές

1. Will Kymlica; Multicultural Citizenship, Oxford, 1995
2. Will Kymlica; Liberalism, Community and Culture, Oxford, 1989.
3. Graham Smith (ed); Federalism - The multiethnic Challenge, Longman, New York, 1995
4. Charles Taylor; Multikulturalismus und die Politik der Anerkennung, Fisher, Frankfurt am Main, 1993.
5. Κιτρομηλίδης Μ. Πασχάλης; Greek Irredentism in Asia Minor and Cyprus, Middle Eastern Studies, June 1990.
6. Niyazi Kizilyurek; Ulus otesi Kibris, Nicosia 1993. (Δίγλωσση έκδοση με ελληνικό τίτλο «Η Κύπρος πέραν του Έθνους»).

Απόδοση από τα αγγλικά στα ελληνικά Σταύρος Μαραγκός.

Π
α
ι
δ
ε
ι
α

Ενιαίο Λύκειο χωρίς φόβο Απόψεις χωρίς πάθος

Χριστίνας Δ. Καρατζιά

Η λήξη της σχολικής χρονιάς, επιβάλλει, αν θέλει κάποιος να βαδίσει με σιγουριά στα επόμενα βήματα, ένα απολογισμό. Στόχος του απολογισμού, η αξιολόγηση όσων επιτεύχθηκαν στη σχολική χρονιά που πέρασε κι ο εντοπισμός κάποιων παραγόντων που συνέβαλαν στην ικανοποιητική ή ελλιπή εφαρμογή των όσων προνοούσε η αλλαγή στο Λύκειο.

Αιχμή του δόρατος στη σχολική χρονιά που πέρασε αποτέλεσε η εγκατάλειψη του Λυκείου Επιλογής Μαθημάτων και η εφαρμογή του Ενιαίου στην Α' Λυκείου με την προοπτική της επέκτασής του τα επόμενα δυο χρόνια στη Β' και Γ' Λυκείου. Στο κείμενο που ακολουθεί θα επιχειρήσω να διατυπώσω σκέψεις και απόψεις σε μια προσπάθεια συμβολής στη βελτίωση του θεσμού από την επόμενη σχολική χρονιά.

Το Ενιαίο Λύκειο εφαρμόστηκε ως αποτέλεσμα

της γενικής διαπίστωσης ότι το προηγούμενο σύστημα του Λυκείου Επιλογής Μαθημάτων είχε ολοκληρώσει από πολλού τον κύκλο του, αφήνοντας πίσω του σοβαρά προβλήματα και ενοχοποιημένο ως ένα βαθμό και για τα αδιέξοδα στην εκπαίδευση, αφού από την αρχή λειτούργησε μάλλον ως Λύκειο Επιλογής Συνδυασμών παρά Μαθημάτων.

Στόχος επομένως και φιλοσοφία του Ενιαίου Λυκείου υπήρξε η δυνατότητα επιλογής μαθημάτων, η οποία επιπλέον μετατοπιζόταν κατά μια σχολική τάξη, από την Α' Λυκείου στη Β' Λυκείου, καθιστώντας έτσι όψιμη την επιλογή.

Παράλληλα η λειτουργία της Α' Λυκείου, ως τάξης γενικής κατεύθυνσης, ενίσχυσε τη δυνατότητα αυτή, ενώ η εισαγωγή μιας σειράς αλλαγών τόσο εσωτερικών όσο και εξωτερικών άνοιξε την προοπτική εκσυγχρονισμού του δημόσιου σχολείου, ώστε

αυτό να μπορεί ν' ανταποκριθεί στις απαιτήσεις των καιρών.

Η απόφαση για τη μεταρρύθμιση αυτή, παρόλο που το αίτημα ήταν ώριμο λήφθηκε χωρίς να προηγηθεί στο βαθμό που έπρεπε ο κοινωνικός διάλογος και ως εκ τούτου δεν επιτεύχθη η αναγκαία για ένα τέτοιο εγχείρημα συναίνεση.

Φυσικά όταν στο χώρο της εκπαίδευσης αλλά και σ' άλλους τομείς προβάλλεται ένα όραμα που απαντά στις προκλήσεις των καιρών, η κοινωνική συναίνεση, αν και επιθυμητή ίσως και αναγκαία, δεν συνιστά παράγοντα εκ των ων ουκ άνευ. Άλλοι παράγοντες και με δεδομένη την κοινωνική συναίνεση μπορούν στην πορεία να συμβάλουν θετικά ή αρνητικά, σε βαθμό που να ανατρέψουν ή να οδηγήσουν σ' αίσιο τέλος, αναλόγως, οποιοδήποτε σχεδιασμό.

Ένα δεύτερο αρνητικό στοιχείο στην όλη προσπάθεια,

υπήρξε η έλλειψη της υλικοτεχνικής υποδομής. Οι ειδικές αίθουσες π.χ., παρά τις διακηρύξεις και τις ελπίδες ότι θα ήταν έτοιμες και θα λειτουργούσαν από την αρχή της σχολικής χρονιάς, σε πολλές περιπτώσεις δεν λειτούργησαν, παρά μόνο στο τελευταίο τρίμηνο. Αυτό μεγάλωσε τα προβλήματα, δεν εμπόδισε όμως απόλυτα την εφαρμογή του Ενιαίου Λυκείου. Εξάλλου, είναι γνωστό και αποδεχτό πως η υποδομή από μόνη της είναι αναγκαία αλλά δεν επαρκεί στην όποια μεταρρύθμιση. Επιπλέον η πειστική ανάγκη για αποπεράτωση των ειδικών αιθουσών και εξοπλισμό τους, δεν θα υπήρχε αν δε λαμβανόταν η πολιτική απόφαση για εφαρμογή του νέου τύπου σχολείου από τη σχολική χρονιά που διανύσαμε. Είναι γεγονός που δεν αμφισβητεί και η πιο κακόπιστη κριτική πως η επίσηυση και αποπεράτωση κάποιων έργων υποδομής δεν θα γινόταν αν δεν πίεζαν οι ειλημμένες αποφάσεις και η πραγματικότητα μια του Ενιαίου Λυκείου. Φυσικά απομένουν πολλά ακόμα να γίνουν, όπως η ανέγερση νέων σχολικών κτιρίων που θα επιλύσει ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα της δημόσιας εκπαίδευσης.

Σημαντική προϋπόθεση για την επιτυχία μιας μεταρρύθμισης αποτελεί πάντοτε η έγκαιρη ενημέρωση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, αφού αυτοί είναι που στηρίζουν τις όποιες αλλαγές. Σ' αυτό το σημείο οφείλουμε να παραδεχτούμε πως αυτή η επιμόρφωση δεν ήταν

επαρκής. Έτσι οι εκπαιδευτικοί δεν βοηθήθηκαν όσο θάπρεπε, για να απαλλαγούν από τα μοντέλα, τις μεθόδους και τις προσεγγίσεις του παρελθόντος και να υιοθετήσουν νέους δρόμους και τρόπους στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Η επιμόρφωση θα συνέβαλλε στη μείωση της ανασφάλειας που είναι φυσικό να αισθάνεται κάποιος όταν καλείται να εγκαταλείψει το παλιό και να υιοθετήσει το καινούριο.

Ανασταλτικό παράγοντα στην υιοθέτηση του καινούργιου τόσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και από τους μαθητές διαδραμάτισαν κι άλλοι λόγοι. Η αποσπασματικότητα της αλλαγής που περιοριζόταν στο Λύκειο, δεν επεκτεινόταν στο Γυμνάσιο και δεν έδινε απάντηση στους τρόπους εισδοχής, στα Ανώτερα και Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, δημιουργήσε πρόσφορο έδαφος για αμφιβολίες, μεμφιμοιρίες και αντιδράσεις.

Αυτές τις αντιδράσεις ενίσχυαν και υπέθαλπαν όσοι δεν πίστεψαν στο όραμα της αλλαγής για δικούς τους ο κάθε ένας λόγους.

Όσοι για παράδειγμα για πολιτικούς - κομματικούς λόγους τάχθηκαν από την αρχή εναντίον της εφαρμογής του Ενιαίου Λυκείου, σε πολλές περιπτώσεις θεωρούσαν ως κύριο έργο τους μέσα στα σχολεία την καταγραφή ελλείψεων, αδυναμιών και προβλημάτων που θα δικαίωναν την αρχική τους θέση. Επίσης αντίδραση στην ουσιαστική λειτουργία των νέων δράσεων στο Ενιαίο Λύκειο, προέβαλλαν όσοι

λόγω θέσης / εξουσίας αισθάνθηκαν το έδαφος να φεύγει κάτω από τα πόδια τους και το γόητρο και την εξουσία τους να υποχωρούν. Σε συνδυασμό με την όχι επαρκή επιμόρφωση, πολλοί περιχαράκωθηκαν στις εξουσίες τους, που τους επέτρεπαν να περιορίσουν τις μεταρρυθμίσεις σε γραφειοκρατική και γι' αυτό τυπική υπόθεση.

Οι απλοί καθηγητές με τη σειρά τους αβοήθητοι ως ένα βαθμό ν' αντιμετωπίσουν τη νέα κατάσταση αλλά και με ευθύνη που βαραίνει και τους ίδιους δεν αγκάλισαν την αλλαγή όπως και όσο θα έπρεπε και για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, με αποτέλεσμα να μην συνειδητοποιήσουν αρμοδιότητες και εξουσίες, που τους εκχωρούσε το νέο σύστημα, τις οποίες γι' αυτό και δεν αξιοποίησαν στο βαθμό που θάπρεπε, ώστε να επιτύχουν την αυτονομία της σχολικής μονάδας που προϋποθέτει την αυτονομία του εκπαιδευτικού. Είναι γεγονός που πρέπει να σημειωθεί πως σ' εκείνα τα σχολεία που ο Καθηγητικός Σύλλογος από χρόνια είχε υιοθετήσει τις δημοκρατικές διαδικασίες, αξιοποιώντας τις δημοκρατικές πρόνοιες της εκπαιδευτικής νομοθεσίας που ενίσχυαν την παρουσία και τη θέση του εκπαιδευτικού και του Κ. Συλλόγου, σ' αυτά τα σχολεία η μεταρρύθμιση βρήκε έδαφος προσφορότερο. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί ο θεσμός του Υπεύθυνου Τμήματος, που λειτούργησε ουσιαστικά όπου και στα προηγούμενα χρόνια το σχολείο είχε δώσει ιδιαίτερη σημασία στον παιδαγωγικό ρόλο του θεσμού αυτού.

Με όλα αυτά, πρόθεση δεν είναι ο μηδενισμός, αλλά η διατύπωση απόψεων και παρατηρήσεων που ίσως φανούν χρήσιμες. Εξάλλου υπάρχει και μια διαπίστωση, που αποτελεί πραγματικότητα. Τα πράγματα έχουν τροchioδρομηθεί και πσωγυρίσματα δεν προνοούνται αλλά και δεν επιτρέπονται.

Αυτό που υπολείπεται είναι ο κάθε εταίρος στην εκπαιδευτική - μαθησιακή διαδικασία ν' αναλάβει το μερίδιο των ευθυνών του και με συλλογική δουλειά κι έχοντας ως κέντρο της προσοχής το μαθητή και το καλό της εκπαίδευσης να προσφέρει ό,τι εμπίπτει στη δική του σφαίρα δράσης.

U

Σαπφώ και Αφροδίτη: το ερωτικό πάθος σε θρησκευτικό πλαίσιο

Κατερίνας Ευσταθίου-Σελάχα
Ευγενίας Νικηφόρου

Εισαγωγή

Ανάμεσα στα ποιήματα της Σαπφώς εντοπίζονται κανείς θρησκευτικούς ύμνους, ενώ κάποια απ' αυτά περιγράφουν θρησκευτικές τελετές. Ταυτόχρονα, στην ποίησή της δεσπόζει το ερωτικό στοιχείο. Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να παρουσιάσει πώς λειτουργεί ο ερωτισμός της Σαπφώς και του περιβάλλοντός της - του «κύκλου» της - στο συγκεκριμένο θρησκευτικό πλαίσιο, που η ίδια παρουσιάζει μέσα από το έργο της.

Η θέση της γυναίκας στον αρχαϊκό κόσμο

Α. Γενικά

Είναι αλήθεια πως οι γνώσεις μας για τη θέση και το ρόλο της γυναίκας στην αρχαϊκή εποχή είναι ανεπαρκείς και προέρχονται κυρίως από άντρες, γεγονός που πρέπει να μας κάνει ιδιαίτερα επιφυλακτικούς. Παρόλ' αυτά, είναι αναγκαίο να εκμεταλλευτούμε τις λίγες πηγές που έχουμε, για να μπορέσουμε να εξακριβώσουμε, όσο αυτό είναι δυνατό, τη θέση της γυναίκας στην αρχαϊκή εποχή, έστω και μέσα από τα μάτια των ανδρών. Γι' αυτό, θεωρήσαμε απαραίτητο να εξετάσουμε τον τρόπο, με τον οποίο η γυναίκα παρουσιάζεται στο έργο δύο ποιη-

Φώτο: Νίκος Οικονομόπουλος

7. Σύμφωνα με τη Σούδα (Campbell 1982.2) η Ανακτορία καταγόταν από τη Μίλητο, η Τελέσιπα και η Γογγύλα από την Κολοφώνα και η Ευνεϊκα από τη Σαλαμίνα.

8. Τα απ. LP128 και LP103, στα οποία τις προσκαλεί, πιστεύουμε ότι αποτελούν πιθανότατα μέρος τελετουργίας.

9. Στη ραψωδία Ξ (214-349) η Ήρα δανείζεται από την Αφροδίτη τη ζώνη της (κεστός ιμάς), πάνω στην οποία ήταν κεντημένα όλα τα γυναικεία ξελογιάσματα και κάνει έρωτα με το Δία χωρίς το αποτέλεσμα να είναι η τεκνοποίηση.

10. Σχετικά με τα δύο ποιήματα (LP94 και LP96) ο Αθήναιος γράφει ότι οι ερωτευμένοι συγκινούνται περισσότερο στη θέα πραγμάτων που ανθίζουν (Αθ. 12,554b n.v.).

11. Η ίδια άποψη εκφράζεται στο ίδιο έργο, στ. 148-49.

12. Στην Ιλιάδα (Ξ: 346-349) εκεί όπου ο Δίας και η Ήρα κάνουν έρωτα φυτρώνουν υάκινθοι και λωτοί και άλλα λουλούδια.

13. Ο Δίας και η Ήρα αφού κάνουν έρωτα κοιμούνται (Ψ. 359).

Βιβλιογραφία

A. Εκδόσεις

• Allen T.W. -Halliday W.R.- Sikes E.E., 1980. The Homeric Hymns Amsterdam: Adolf M.Hakker

• Campbell D.A. (εκδ.), 1982. Greek Lyric: Sappho and Alcaeus Cambridge, Mass. And London, Engl.: Harvard University Press

• Lobel E. -Page D., Poetarum Lesbiorum Fragmenta Oxford: Clarendon Press

• Monro D.B. -Allen Th.W., Homeri Opera New York: Oxford University Press

• Page D.L. (εκδ.), 1968. Lyrica Graeca Selecta New York: Oxford University Press

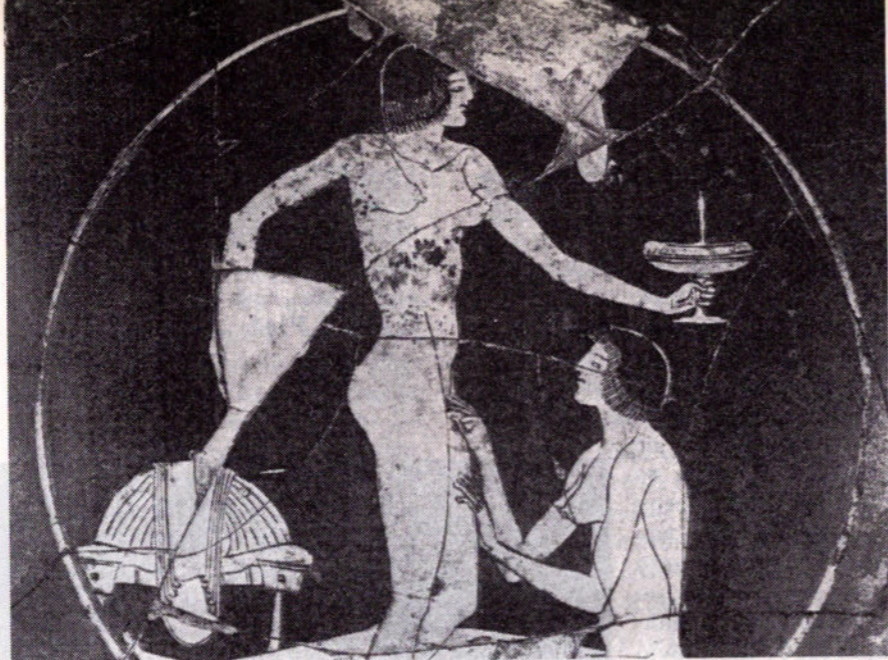
• Solmsen F. (εκδ.), 1937. Theogonia Opera et Dies New York: Oxford University Press

• Ross W.D., 1959. Aristotelis Ars Rhetorica New York: Oxford University Press

• West M.L. (εκδ.), 1980. Delectus ex Iambis et Elegis Craecis New York: Oxford University Press

B. Άρθρα

• Calame Cl., 1996. "Sappho's Group: an initiation into Womanhood" Reading Sappho (επιμ. Ellen Greene) Berkeley Los Angeles London: University of

California Press, 113-124

• Greene El., 1996. "Sappho, Foucault, and women's erotics" Arethusa 29, 1-14

• Hallett J.P., 1982. "Beloved Cleis" QUCC 39,21-31

• _____, 1996. "Sappho and her social context: Sense and Sensuality" Reading Sappho (επιμ. Ellen Greene) Berkeley Los Angeles London: University of California Press, 125-142

• Heikkilä K., 1992. "Sappho Fragment 2 LP: some homeric readings" Arctos 26, 39-53

• Lardinois A., 1996. "Who Sang Sappho's Songs?" Reading Sappho (επιμ. Ellen Greene) Berkeley Los Angeles London: University of California Press, 150-172

• McEvelley Th., 1971. "Sappho, Fragment ninety-four" Phoenix 25, 1-11

• _____, 1972. "Sappho, Fragment 2" Phoenix 26, 323-333

• _____, 1973. "Sapphic Imagery and Fragment 96" Hermes 101, 257-277

• Parker H.N., 1993. "Sappho Schoolmistress" TAPhA 123, 309-347

• Petropoulos J.C.B., 1993. "Sappho the Sorceress -Another look at Fr.1. (LP)" ZPE 97, 43-56

Γ. Μελέτες

• Bowra C.M., 1997. Αρχαία Ελληνική Λυρική Ποίηση τόμ.Α' (μετάφρ. Καζάζης Ι.Ν.) Αθήνα:MIET

• Burkert W., 1993. Αρχαία Ελληνική Θρησκεία: Αρχαϊκή και Κλασική Εποχή (μετάφρ. Μπεζαντάκος Ν.Π.-Αβαγιάνου Α.) Αθήνα: Καρδαμίτσα

• Burnett A.P., 1983. Three archaic poets: Archilochus, Alcaeus, Sappho Cambridge, Mass.: Duckworth

• Calame Cl., 1977. Les chœurs de jeunes filles en Grèce Archa que τόμ.1, Roma: Edizioni dell'ateneo &bizzarri

• Campbell D.A., 1983. The Golden Lyre: The Themes of the Greek Lyric Poets London: Duckworth

• Gentili B., 1988. Poetry and its Public in Ancient Greece: From Homer to the Fifth Century (αγγλ. μετάφρ. Cole Thomas A.) Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press

• Κερένυι Κ., 1996. Η μυθολογία των Ελλήνων Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας

• Mossé Cl., 1991. Η γυναίκα στην αρχαία Ελλάδα (μετάφρ. Στεφανής Αθ.Δ.) Αθήνα: Παπαδήμα

• Nagy G., 1996. Poetry as performance: Homer and beyond New York: Cambridge University Press

• Page D., 1998. Sappho and Alcaeus New York: Oxford University Press

• Pantel S.P. (εκδ.), 1992-94. A history of women in the West Cambridge, London: Harvard University Press Pirenne

• Delforge V., 1994. L'Aphrodite grecque Athènes-Liège: Centre International d'Étude de la Religion Grecque Antique

• Rudhardt J., 1996. Έρως και Αφροδίτη, τα κοσμογονικά συστήματα των αρχαίων Ελλήνων (μετάφρ. Πετρόπουλος Ν.Κ.) Αθήνα: Καρδαμίτσα

• Σκιαδάς Α.Δ., 1999. Αρχαϊκός Λυρισμός 2 Αθήνα: Καρδαμίτσα

Η εργασία αυτή αποτελεί μέρος μιας άλλης εκτενέστερης.

β

ι

β

λ

ι

ο

π

α

ρ

ο

υ

σ

ι

α

σ

η

«Η άνοδος του Ντενκτιάς στην κορυφή»

Αρίφ Χασάν Ταχσίν

Μετάφραση: Θανάσης Χαρανάς

Εκδόσεις: Πολιτική & Διπλωματία

Λούπη Ηγουμενίδη

Χτες, υπήρχαν Τουρκοκύπριοι στην Κύπρο...

Στην αρχή έσπειραν τον φόβο στις καρδιές τους.

Αντιστάθηκαν...

Μετά τον «λυτρωμό»,

κατέρρευσαν.

Σήμερα, στον Βορρά της Κύπρου, υπάρχουν οι Τούρκοι της Κύπρου και οι Τούρκοι που ζουν στην Κύπρο...

Αύριο, «θα υπάρχουν μόνο οι Τούρκοι που ζουν στην Κύπρο», στη θέση των Τούρκων της Κύπρου...

Όταν άρχιζα, δεν ήξερα, δεν μπορούσα να ξέρω το τι μας περίμενε.

Καθώς έγραφα συνειδητοποίησα τον αφανισμό...

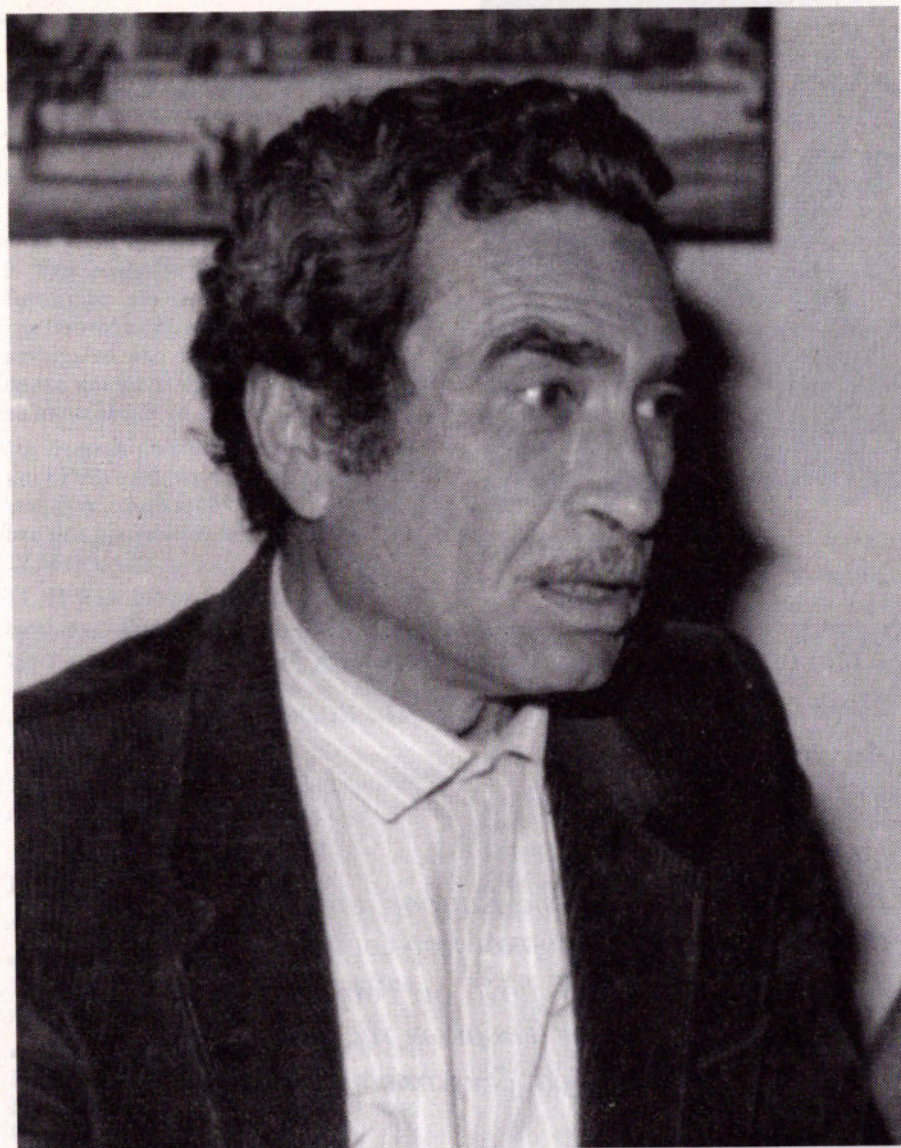
Αρίφ Χασάν Ταχσίν

Ο συγγραφέας

Ο Αρίφ Ταχσίν ξεκίνησε την επαγγελματική του σταδιοδρομία ως ειδικός αστυνομικός, την εποχή του αγώνα της ΕΟΚΑ. Αργότερα, έγινε δάσκαλος και διετέλεσε στέλεχος της συνδικαλιστικής οργάνωσης των Τουρκοκυπρίων δασκάλων. Υπήρξε μέλος της ΤΜΤ, αλλά στη συνέχεια, ως συνδικαλιστής, συγκρούστηκε με τους Τούρκους αξιωματικούς που στελέχωναν την οργάνωση.

Το βιβλίο

Ο Ταχσίν, στο βιβλίο αυτό, καταγράφει τα απομνημονεύματά του από την εποχή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι τις παραμονές της τουρκικής εισβολής του 1974. Κατά τη διάρκεια της τριακονταπενταετίας αυτής συνέβησαν στην Κύπρο σημαντικά γεγονότα που έχουν σηματοδέψει τη νεότερη ιστορία του νησιού. Ένα από τα πρόσωπα που είχαν πρωταγωνιστικό ρόλο την περίοδο αυτή ήταν ο Ραούφ Ντενκτιάς. Ο Ταχσίν κατα-

προνομιούχα θέση της ελληνοκυπριακής κοινότητας. Γύρω στο 1957, με την επικράτηση του δυναμικού, τότε δικηγόρου, Ραούφ Ντενκτάς, ο τουρκοκυπριακός εθνικισμός αποκτά οργάνωση και επιθετικότητα, διεκδικώντας την αυτόνομη αναγνώριση των δικαιωμάτων του από τους Άγγλους, όπως απαιτούσαν και οι Ελληνοκύπριοι αγωνιστές της ΕΟΚΑ.

Ο Ντενκτάς, σε συνεννόηση με ακραία εθνικιστικά στοιχεία της ελληνοκυπριακής πλευράς- ο Αρίφ αφήνει καθαρά υπονοούμενα για τον Γιωρκάτζη- ακολούθησε την πολιτική της προβοκάτσιας για να βαθύνει το μίσος και να μονιμοποιήσει την αντιπαράθεση μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων.

Ο ρόλος της ΤΜΤ και επώνυμων παραγόντων, όλων των αποχρώσεων, στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, γίνεται ανάγλυφος μέσα από τις γραμμές των άρθρων του Αρίφ Ταχσίν. Δηλώνει, όμως, με βεβαιότητα ότι όλοι, ανεξάρτητα από τις απόψεις που είχαν, ήταν μαθητές της «τουρκικής σχολής», δημιουργήματα δηλαδή του τουρκικού εθνικισμού.

Στο πολύ ενδιαφέρον, λοιπόν, βιβλίο του, ο Αρίφ Ταχσίν εκφράζει μαζί με τη χρονογραφική αναφορά του στα γεγονότα της τελευταίας σαρανταετίας ως το 1974, την αγωνία του για το μέλλον των Τουρκοκυπρίων που καταντούν εϊδος προς εξαφάνιση, αφού στο βορρά επικρατούν πλέον οι έποικοι. Η αγωνία του αυτή, μαζί με την πεποίθησή του ότι η Κύπρος είναι για τους Κυπρίους, ανεξαρτήτως εθνικής καταγωγής, καθιστούν το βιβλίο του ένα πολύτιμο οδηγό σκέψης για όσους αμφιβάλλουν αν υπάρχουν περιθώρια συνύπαρξης των δύο κοινοτήτων. Κι ας είναι απαισιόδοξος: «Για να σας πω την αλήθεια, εγώ, που έχω δει τόσα ρεζιλίκια σ' αυτόν τον τόπο, δεν πιστεύω ότι οι Κύπριοι θα βάλουμε μυαλό. Αν ζητάτε τη γνώμη μου, οι Κύπριοι είναι ένας ανόητος, άχρηστος (σημ. μετ. ο συγγραφέας εδώ χρησιμοποιεί την ελληνική λέξη) και αχαϊρευτος λαός. Η μεγαλύτερή μου ευχή είναι οι νέες γενιές να με διαψεύσουν».

γράφει το εξαιρετικά ενδιαφέρον παρασκήνιο της ανόδου του Ντενκτάς στην κορυφή, από τα πρώτα στάδια του Κυπριακού μέχρι το 1973, όταν εξελέγη αντιπρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Παράλληλα, ο συγγραφέας καταθέτει τις εμπειρίες του για τις σχέσεις μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, προτού καν μπει στη ζωή του η Ένωση και η Διχοτόμηση, όπως τις βίωσε, παιδί ακόμα, στο χωριό του, τη Μανσούρα, μέχρι την ένοπλη σύγκρουση της δεκαετίας του 1960. «Τι σόι χώρα είναι αυτή και τι σόι άνθρωποι είμαστε εμείς οι Κύπριοι;» γράφει. «Άλλοι σκοτώσαμε και σκοτωθήκαμε για την Ελλάδα, άλλοι για την Τουρκία. Ή, τουλάχιστον, έτσι νομίζαμε. Πάντως όχι για την Κύπρο. Άρα, ποιού αγώνα ήμαστε οι ήρωες;»

Η μαρτυρία του Αρίφ Ταχσίν είναι για κάθε Κύπριο αναγνώστη πολύτιμη, αλλά και για κάθε αναγνώστη που θέλει να διαμορφώσει αντικειμενική αντίληψη για τα ιστορικά γεγονότα που οδήγησαν την Κύπρο στα σημερινά αδιέξοδα.

Πρόκειται για μια σειρά άρθρων που δημοσιεύτηκαν στην τουρκοκυπριακή εφημερίδα ΣΟΖ, σε μια προσπάθεια του συγγραφέα να συμβάλει στην αναγνώριση των πραγματικότητων και την κατάθεση μιας μαρτυρίας εκ των ένων.

Όπως είναι γνωστό στις παλαιότερες γενιές και άγνωστο στις νεότερες, η συμβίωση Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων ήταν ομαλή, πριν τον αγώνα της ΕΟΚΑ και το ξύπνημα του τουρκοκυπριακού εθνικισμού, παρόλο που πάντα τη σκίαζε μια καχυποψία και κυρίως η

Σελίδες θεωρητικής σκέψης και ανάλυσης

Ψυχανάλυση:
Μια πρόκληση
στη φιλοσοφία

Ψυχανάλυση: Μια πρόκληση στη φιλοσοφία

Γράφει ο **Αριστείδης Μπαλάς**

Η φιλοσοφία της επιστήμης και η φιλοσοφία γενικότερα οφείλουν να αντιμετωπίσουν τη ψυχανάλυση με πολύ μεγάλο σεβασμό. Όχι μόνο για τους προφανείς λόγους που έχουν σχέση με τη σοβαρότητα του ίδιου του εγχειρήματος τόσο στο πρακτικό όσο και στο θεωρητικό επίπεδο, αλλά επιπλέον - και εδώ θέλω κυρίως να σταθώ σε τούτο το κείμενο - γιατί η ύπαρξη της ψυχανάλυσης, η εξέλιξη και η ανάπτυξή της, οι διαφωνίες στο εσωτερικό της, ακόμα και οι διαιρέσεις ή οι διασπάσεις του κινήματος που τη συγκροτεί έχουν να διδάξουν πολλά τη φιλοσοφία γενικά και τη φιλοσοφία της επιστήμης ειδικότερα. Θα τολμούσα μάλιστα να προσθέσω και θα προσπαθήσω να το εξηγήσω ευθύς αμέσως, ότι η φιλοσοφία και η φιλοσοφία της επιστήμης υστερούν χαρακτηριστικά και έκδηλα απέναντι στη ψυχανάλυση και άρα η επαφή τους μαζί της θα τις κάνει να αλλάξουν κατά τρόπο ιδιαίτερα δημιουργικό. Ίσως και ριζικό.

Μιλώντας επαγγελματικά από το εσωτερικό της σύγχρονης, εν πολλοίς αγγλόφωνης φιλοσοφίας της επιστήμης και έχοντας ο ίδιος σπουδάσει φυσικές επιστήμες, μπορώ, νομίζω, σχετικά εγκύρως να ισχυριστώ ότι η φιλοσοφία της επιστήμης και η φιλοσοφία γενικότερα κυριαρχείται σχεδόν

κατ' αποκλειστικότητα από το πρότυπο που παρέχει η φυσική και, κατ' επέκταση αλλά λιγότερο, οι υπόλοιπες φυσικές επιστήμες. Το γεγονός αυτό εξηγείται εύκολα αν επιστρατεύσουμε το εξής απλό, αν όχι απλοϊκό, σχήμα: οι μεγάλες και ριζοσπαστικές επιστήμες φέρουν κατά τη λειτουργία τους αυτό που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε *νέα μορφή ορθολογικότητας*. Η νέα αυτή μορφή ορθολογικότητας προκαλεί αναπόφευκτα τη φιλοσοφία, η οποία, εκ κατασκευής ούτως ειπείν, τρέφεται από ό,τι συγκροτεί, ακριβώς, την εγκυρη γνώση κάθε εποχής. Η νέα αυτή μορφή ορθολογικότητας, δηλαδή, αναγκάζει τη φιλοσοφία να σταθεί κριτικά απέναντί της, να προσπαθήσει να την καταλάβει και να την οικειοποιηθεί με τα δικά της προσίδια μέσα με αναπόδραστο αποτέλεσμα το να αναπροσαρμόσει τον εαυτό της στη βάση αυτής της νέας ορθολογικότητας και να μετασχηματιστεί η ίδια.

Τα μεγάλα παραδείγματα είναι δύο. Η φιλοσοφία του Πλάτωνα, πρώτα, και, από εκεί, ολόκληρη τελικά η δυτική φιλοσοφική σκέψη δεν νοείται χωρίς τη συγκρότηση της γεωμετρίας και των μαθηματικών. Από τη μια μεριά, η μορφή ορθολογικότητας που φέρει η «ανακάλυψη» της μαθηματικής απόδειξης αιτείται την ουσιαστική της κατανόηση και την κατάλληλη κάθε φορά επέκταση της βεβαιότητας, της οποίας το πρότυπο αποτελεί στις άλλες σφαίρες του επιστητού: στον ουρανό, στο φυσικό

κόσμο, στην ηθική, στην πολιτική, στην αισθητική. Από την άλλη, η διάκριση μεταξύ των φύσει ατελών εμπειρικών σχημάτων που χαράζουμε στην άμμο ή στο χαρτί και των τέλειων ή ιδανικών για τα οποία μιλά η γεωμετρία ανοίγει το δρόμο για την πρώτη και απολύτως καθοριστική φιλοσοφική διάκριση ανάμεσα στο βασίλειο της εμπειρίας και εκείνο των ιδεών, ανάμεσα στο εντεύθεν και στο εκείθεν, ανάμεσα στον κόσμο και στο νου.

Το δεύτερο μεγάλο παράδειγμα είναι η Επιστημονική Επανάσταση του 17ου αιώνα. Το έργο του Κοπέρνικου, του Κέπλερ, του Γαλιλαίου, για να μείνουμε στα κυριότερα ονόματα, όπως ολοκληρώθηκε με τη μεγαλειώδη νευτώνεια σύνθεση, ανέδειξε μια ακόμα μορφή ορθολογικότητας: η εγκυρη μελέτη του φυσικού κόσμου συνθέτει, ακριβώς την αυστηρότητα των μαθηματικών με την ακρίβεια των πειραματικών συναλλαγών με τον κόσμο, συναλλαγών που μπορούν να επαναλαμβάνονται κατά βούληση. Το δε σημαντικότερο κέρδος αυτής της σύνθεσης είναι η παρεχόμενη έτσι δυνατότητα να μπορεί να προβλεφθεί η εξέλιξη των φυσικών φαινομένων, μια δυνατότητα που φαίνεται να ανάγεται στη λυδία λίθο, όχι μόνον του πότε μια φυσική θεωρία είναι κατ' αρχήν αληθής ή ορθή να λογίζεται επιστημονική.

Αν ήταν το έργο του Πλάτωνα εκείνο που αφ' ενός στήριξε φιλοσοφικά τη γεωμετρία και αφ' ετέρου άνοιξε τη σκέψη στη φιλοσοφία γενικά, η φιλοσοφική νομιμοποίηση της Επιστημονικής Επανάστασης προσφέρθηκε κατά βάση από το έργο του Καρτέσιου.

Είναι η ισχυρή διάκριση που εισηγήθηκε και εδραίωσε ο ίδιος ανάμεσα στην υπόσταση ή το πράγμα που σκέπτεται, τη *res cogitans*, από τη μια μεριά, και την υπόσταση ή το πράγμα που έχει έκταση, τη *res extensa*, από την άλλη, εκείνη που επέτρεψε την αναδυόμενη επιστήμη της φυσικής να δει κριτικά τον εαυτό της ως, ακριβώς, την επιστήμη της έκτασης. Παράλληλα, η απολύτως φτινή, κενή συγκεκριμένου περιεχομένου έννοια της έκτασης παρείχε, μέσω του ουσιαστικού γεωμετρικού χαρακτήρα της, τη μεταφυσική βάση που νομιμοποιούσε τη χρήση της γεωμετρίας και των μαθηματικών γενικότερα στη μελέτη όχι μόνο των ουρανών, αλλά ολόκληρου του φυσικού κόσμου. Η άλλη υπόσταση, η *res cogitans*, δηλαδή ό,τι περιλαμβάνει το νου και τα «πάθη της ψυχής», αφέρθηκε στην αρμοδιότητα μιας ψυχολογίας που σχετιζόταν άμεσα με την ηθική.

Για λόγους σύνθετους, που δεν είναι του παρόντος, η ψυχολογία γενικά δεν αναπτύχθηκε με την ορμή και την αποφασιστικότητα της φυσικής. Μάλιστα, οι επιτυχίες της τελευταίας υπήρξαν τόσο εντυπωσιακές ώστε να δημιουργηθεί γενικά η ιδέα ότι είναι αποκλει-

στικά εκείνη η οποία, τουλάχιστον σε τελευταία ανάλυση, είναι σε θέση να παρέχει πραγματικά εγκυρη γνώση, γνώση που να αξίζει το όνομα επιστημονική. Με άλλα λόγια, η ψυχολογία, η «επιστήμη», αν θέλουμε, του πράγματος που σκέπτεται, δεν κατόρθωσε να εδραιώσει επαρκώς την ιδιαιτερότητά της και την ουσιαστική αυτονομία της. Έτσι άρχισε να σχηματίζεται και να κυριεύει όλο και περισσότερο τη σκέψη επιστημόνων και φιλοσόφων η εικόνα ότι τα φαινόμενα του νου και της ψυχής θα μπορούσαν να εξηγηθούν επιστημονικά μόνο μέσα από την ανάπτυξη της βιολογίας, της φυσιολογίας κ.λπ., δηλαδή μέσω της διεύρυνσης και της ανάπτυξης της μιας και μόνης επιστήμης της έκτασης. Όπως γνωρίζουμε όλοι καλά, η εικόνα αυτή είναι σήμερα πανίσχυρη. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει κατά κανένα τρόπο ότι το σύνολο πλαίσιο του καρτεσιανού δυϊσμού ξεπεράστηκε και καταργήθηκε. Απλώς το ένα σκέλος του άρχισε να φαίνεται ικανό να μονοπωλήσει από μόνο του το επιστητό ολόκληρο.

Το έργο του Φρόιντ είναι εξαιρετικά σημαντικό γιατί φέρει κι αυτό, τουλάχιστον κατά τη γνώμη μου, μια νέα μορφή ορθολογικότητας. Μπορεί ο δημιουργός του να παρέμενε εν μέρει εγκλωβισμένος στην αντίληψη ότι τα φαινόμενα της ανθρώπινης υποκειμενικότητας, που έφερε στο φως και μελέτησε ο ίδιος, μπορούν να εξηγηθούν «τελικά» μόνο όταν αναπτυχθεί επαρκώς η νευροφυσιολογία, αλλά τόσο το περιεχόμενο όσο και η δυναμική του έργου αυτού όχι μόνο αντιστρατεύονται αποφασιστικά αυτή την υπόθεση αλλά και υπονομεύουν το πλαίσιο του καρτεσιανού δυϊσμού στο σύνολό του. Για τη ψυχανάλυση, όχι μόνο τα φαινόμενα του νου ή της ψυχής δεν μπορούν να αναχθούν στα φαινόμενα της βιολογίας και των συναρτημένων εκεί φυσικών επιστημών, αλλά η ίδια η διάκριση *res extensa* και *res cogitans*, έκτασης και σκέψης, δηλαδή τελικά σώματος και ψυχής, ουσιαστικά δεν έχει νόημα. Ολόκληρο το φροϊδικό έργο δείχνει απτά, άμεσα, πρακτικά και θεωρητικά, πως ο ζων ανθρώπινος οργανισμός είναι ταυτόχρονα και αξεδιάλυτα σώμα και ψυχή, ότι το σώμα και τα μέρη του φέρουν ανεξίτηλα φορτία συμβολικά, ενώ ταυτόχρονα η σκέψη δεν μπορεί να είναι ασώματη και τα «πάθη της ψυχής» αναπόφευκτα σωματοποιούνται.

Με βάση τα όσα είπαμε προηγουμένως ήταν εύλογο να περιμένουμε πως μια τόσο ριζική πρόκληση σε ολόκληρο το πλαίσιο σκέψης που μας έχει κληροδοτήσει η Επιστημονική Επανάσταση θα κινητοποιούσε άμεσα και αποφασιστικά τη φιλοσοφία ολόκληρη. Θα τον υποχρέωνε, δηλαδή, να σκύψει προσεκτικά πάνω από το έργο του Φρόιντ και να προ-

σπαθήσει να το καταλάβει, όχι υπό τους όρους ορθολογικότητας των φυσικών επιστημών - πράγμα που εν μέρει όντως έκανε αλλά με πενήχρα αποτελέσματα - αλλά υπό τους πραγματικά νέους δικούς της, ώστε να οικειοποιηθεί για λογαριασμό της, να αποσαφηνίσει με τη δέουσα αυστηρότητα και να αναπτύξει περισσότερο αυτή ακριβώς τη νέα μορφή ορθολογικότητας και τα συνελόμενά της. Είναι προφανές, ωστόσο, πως κάτι τέτοιο δεν έγινε.

Για να δούμε το γιατί δεν χρειάζεται να πάμε μακριά. «Κατά περίπτωση» θα μπορούσαμε να πούμε, την ίδια περίοδο που αναδυόταν και αναπτυσσόταν το έργο του Φρόιντ, τόσο η μορφή ορθολογικότητας, που φέρουν τα μαθηματικά, όσο και εκείνη που φέρει η φυσική βρέθηκαν στη δίνη μιας πρωτοφανούς κρίσης. Οι μη ευκλείδειες γεωμετρίες, τα παράδοξα της θεωρίας των συνόλων, τα ακατανόητα φαινόμενα που οδήγησαν στη διατύπωση της θεωρίας της σχετικότητας και της κβαντικής μηχανικής θορύβησαν ιδιαίτερα τους φιλοσόφους. Ό,τι έμοιαζε επιστημονικά ακλόνητο και φιλοσοφικά εδραιωμένο έχανε την υπόστασή του και χανόταν μπροστά στα μάτια τους, ενώ όλα εκείνα που η φιλοσοφία πίστευε ακράδαντα πως είχε οριστικά καταλάβει και ξεπεράσει αποδεικνύονταν απροσδόκητα έωλα. Απέναντι σε αυτή την κατάσταση, η φιλοσοφία δεν μπορούσε να έχει την πολυτέλεια να ασχοληθεί σοβαρά με τη ψυχανάλυση. Όλες οι δυνάμεις της ουσιαστικά αφιερώθηκαν στην προσπάθεια κριτικής αφομοίωσης των νέων δεδομένων που αμφισβητούσαν την ίδια καιρία. Έτσι, νέες φιλοσοφικές προσεγγίσεις, η αναλυτική φιλοσοφία, ο λογικός εμπειρισμός, η φαινομενολογία, είδαν το φως για να ανταποκριθούν στην κρίση και να οικειοποιηθούν εκ νέου τις «παλιές» αυτές μορφές ορθολογικότητας. Καθώς, όμως, οι προσεγγίσεις αυτές είχαν και πάλι να κάνουν με τα μαθηματικά και τη φυσική, το πλαίσιο που συγκροτούσε ο καρτεσιανός δυϊσμός ουσιαστικά δεν επερωτήθηκε. Μόνο που τώρα η έκταση κέρδιζε, όπως είπαμε, την αποκλειστικότητα. Οι φυσικές επιστήμες με τη νέα δυναμική τους έτειναν να εξαφανίσουν κάθε αυτονομία του νου, δίνοντας την εντύπωση - ή την ελπίδα - ότι τα πάντα μπορούν τελικά να αναχθούν στην έκταση. Γι' αυτό η ψυχανάλυση εξακολούθησε να απασχολεί ελάχιστα τη φιλοσοφία και αυτά είναι εν πολλοίς τα χαρακτηριστικά της κατάστασης που διαγούμε σήμερα.

Εν πολλοίς, αλλά όχι απόλυτα, σήμερα η έκπληξη που δημιούργησαν οι επαναστατικές αλλαγές στα μαθηματικά και στη φυσική έχει πλέον απορροφηθεί. Και η συναφής φιλοσοφική αναζήτηση μπορεί μεν να συνεχίζεται

χωρίς ορατή κατάληξη, αλλά το ενδιαφέρον των φιλοσόφων έχει αρχίσει να στρέφεται και προς άλλες κατευθύνσεις, και μάλιστα κατευθύνσεις ιδιαίτερα απρόσμενες. Με άλλα λόγια, το φιλοσοφικό τοπίο τείνει να αλλάξει, γιατί κάποια νέα εγχειρήματα που ξεκίνησαν υπό τη σημασία της έκτασης, δηλαδή στο πλαίσιο ενός ακραίου ανταγωνισμού, θέτουν ξανά στο προσκήνιο το ζήτημα της υπόστασης που σκέπτεται δηλαδή του νου, με όρους που δεν έχουν πλέον καμιά σχέση με τον καρτεσιανό δυϊσμό. Αναφέρομαι συγκεκριμένα στην επιστήμη των υπολογιστών. Και αναφέρομαι σε αυτή γιατί κάποιες πρόσφατες ιδέες εκεί μπορούν να σχετισθούν, τουλάχιστον έμμεσα, με την ψυχανάλυση.

Απλουστεύοντας ανεπίτρεπτα πράγματα ιδιαίτερα σύνθετα, μπορούμε να πούμε πως κάποιοι από τους επιστήμονες και τους φιλοσόφους, που ασχολούνται συστηματικά με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, έχουν αρχίσει να συνειδητοποιούν ότι η ανάπτυξη του κλάδου τους προς τα εκεί όπου θα μπορούσαμε να αρχίσουμε πραγματικά να μιλάμε για τεχνητή νοημοσύνη σκοντάφτει στη σωματικότητα, ακριβώς των φορέων της νόησης. Αρχίζει δηλαδή, να διαπιστώνεται ότι οι λειτουργίες της νόησης δεν είναι απλώς υπολογιστικές ή αλγοριθμικές, όπως σχεδόν όλοι θεωρούσαν μέχρι πολύ πρόσφατα, αλλά εξαρτώνται καθοριστικά από το γεγονός ότι τα νοήματα όντα διαθέτουν σώμα. Προς αυτή δε την κατεύθυνση αρχίζει να αναπτύσσεται συστηματικά η εξής διάκριση: εγγενώς ούτως ειπείν, υπάρχουν δύο διαφορετικές οπτικές για τη γνώση και την αλήθεια που δεν ανάγονται η μια στην άλλη. Από τη μια μεριά, έχουμε γνώση «κατά την οπτική του τρίτου προσώπου» και, από την άλλη, γνώση «κατά την οπτική του πρώτου προσώπου».

Οι επιστήμονες και η φιλοσοφία έχουν μέχρι σήμερα ασχοληθεί σχεδόν αποκλειστικά με την οπτική του τρίτου προσώπου. Τόσο η κλασική έννοια της αλήθειας, ως επάρκεια ή *adequatio* του πράγματος με το νου ή ως αντιστοίχιση της πρότασης ή της απόφασης με τις καταστάσεις πραγμάτων στον κόσμο, όσο και η κλασική έννοια της θεωρίας, ως σύνολο πολύπλοκα αρθρωμένων προτάσεων με φιλοδοξίες αλήθειας, υπόκεινται αποκλειστικά στην οπτική του τρίτου προσώπου: η αλήθεια αυτών των προτάσεων και η γνώση που προσκομίζουν δεν εξαρτάται κατά κανέναν τρόπο από το υποκείμενο που τις εκφέρει, από τις περιστάσεις εκφοράς, από την ψυχολογική του διαμόρφωση ή από τις καταστάσεις του νου. Ωστόσο, η συστηματική προσπάθεια μελέτης της νόησης εν όψει της δημιουργίας τεχνητής νοημοσύνης διαπιστώνει ότι υπάρχει επιπλέον ένα είδος γνώσης που παραμένει

άρρηκτα συνδεδεμένο με τη «στενή» οπτική του υποκειμένου που κατέχει αυτή τη γνώση. Η διάκριση του εμπρός από το πίσω, η δυνατότητα αυτόματου προσανατολισμού στο χώρο, η αίσθηση των ορίων τα οποία δεν μπορούν να ξεπεράσουν οι κινήσεις των μελών του σώματος, η δυνατότητα επιλογής μέσα σε ένα πλαίσιο δράσης του κατάλληλου κάθε φορά αντικείμενου κ.λπ. είναι μορφές γνώσης, απολύτως καιρίες για την επιβίωση, οι οποίες απ' ό,τι φαίνεται, δεν μπορούν να αναλυθούν σε αλγόριθμους ή να αναχθούν σε γνώσεις τις οποίες μπορεί κανείς να μάθει όπως μαθαίνει μια θεωρία. Όλες δε αυτές είναι γνώσεις που συναρτώνται ευθέως με τη σωματικότητα του φορέα τους.

Ιδού λοιπόν ένας τομέας στον οποίο η ψυχανάλυση προηγείται των φυσικών επιστημών και ένας από τους τρόπους με τους οποίους η ίδια προκαλεί καιρία τη φιλοσοφία. Γιατί σίγουρα δεν λέω τίποτε νέο όταν ισχυρίζομαι πως η ψυχανάλυση, από την ίδια τη σύστασή της, απ' ενός γνώριζε ανέκαθεν την ύπαρξη των δύο αυτών οπτικών και απ' ετέρου κατορθώνει να τις συναρθρώσει ιδιαίτερα αποτελεσματικά κατά την πρακτική της.

Από τη μια μεριά, η ψυχανάλυση συνιστά μια συγκεκριμένη θεωρία. Κατέχει τις δικές της συστηματικά αρθρωμένες έννοιες, μπορεί να διατυπώσει υποθέσεις και ισχυρισμούς που διεκδικούν την αλήθεια, σε ένα καλά ορισμένο πλαίσιο συμφραζομένων, μπορεί να αναπτύσσει, να εκλεπτύνει, να τροποποιεί, να αλλάζει

τις έννοιες και τις επιμέρους θεωρίες της με τρόπο πειθαρχημένο. Γι' αυτό η ψυχανάλυση μπορεί κατ' αρχήν να διδαχθεί, γι' αυτό τα ουσιαστικά της στοιχεία μπορούν να αποτελούν αντικείμενο πολλαπλών συζητήσεων, σεμιναρίων και συνεδρίων. Όλα αυτά εντάσσονται στην οπτική του πρώτου προσώπου. Από την άλλη μεριά όμως, η ψυχανάλυση φέρει εξίσου καθοριστικά την οπτική του πρώτου προσώπου. Θέλω να πω πως οι ψυχαναλυτικές συνεδρίες δεν μπορούν να νοηθούν ανεξάρτητα από την προσωπική οπτική τόσο του αναλυτή όσο και του αναλύμενου. Κάθε αναλυτική συνεδρία είναι απολύτως μοναδική γιατί ακριβώς συγκροτείται από τη συνάντηση δύο απολύτως μοναδικών προσώπων με απολύτως μοναδικές περιστάσεις, με τρόπο ώστε αυτά που διαμείβονται μεταξύ τους να μην αφορούν, τουλάχιστον κατά μια έννοια, παρά μόνο τους ίδιους.

Το φιλοσοφικό «παράδοξο» τώρα, δηλαδή η πρόκληση που συνιστά αυτή η όψη της ψυχανάλυσης για τη φιλοσοφία, συνίσταται στο γεγονός ότι η ψυχανάλυση κατορθώνει να συναρθρώσει λυσιτελώς την οπτική του πρώτου με την οπτική του τρίτου προσώπου, ώστε απ' ενός οι αναλυτικές συνεδρίες να οδηγούν σε συγκεκριμένο ψυχολογικό αποτέλεσμα και απ' ετέρου το «υλικό» που αναδεικνύεται ή παράγεται εκεί να μπορεί να λειτουργήσει θεωρητικά, δηλαδή κατά την οπτική του τρίτου προσώπου, ώστε να επιρροηθεί ή να διαψευσθεί, να εμπεδωθεί ή να αμφισβητηθεί εκείνη η ή άλλη ψυχαναλυτική υπόθεση, εκεί-

νη ή η άλλη επιμέρους ψυχαναλυτική θεωρία. Η πρόκληση αυτή στη φιλοσοφία δεν απαντάται εύκολα. Για να μπορέσει η φιλοσοφία να ανταποκριθεί και να την αφομοιώσει, οφείλει να εξετάσει κριτικά, να επερωτήσει, ενδεχομένως ακόμη και να τροποποιήσει σημαντικά, τουλάχιστον έναν από τους ακρογωνιαίους λίθους της, την ίδια την έννοια της γνώσης. Γιατί φαίνεται πλέον ως περίπου προφανές ότι ο λίγο πολύ γενικά αποδεκτός, ήδη από την εποχή του Πλάτωνα, ορισμός της γνώσης ως αληθούς δικαιολογημένης πεποίθησης περιορίζεται στην οπτική του τρίτου προσώ-

να, για κάτι που μπορεί να λειτουργήσει ως τέτοιο και να κινητοποιηθεί ή να χρησιμοποιηθεί αντίστοιχα.

Η ψυχανάλυση όμως δεν προκαλεί τη φιλοσοφία μόνο σε αυτό στο σημείο. Για να δούμε δε πώς πρέπει να προχωρήσουμε σε μια επί τροχάδην σύγκριση με τη φυσική. Εδώ θα είμαι εξαιρετικά σύντομος γιατί τα συναφή επιχειρήματα έχω αναπτύξει αλλού κατά τρόπο διεξοδικό.¹

Με δύο λόγια λοιπόν, η φυσική έχει αναδειχθεί στην επιστήμη κατ' εξοχήν γιατί, όπως είπαμε στην αρχή, διαθέτει δύο κεντρικά, από γνωσιοθεωρητική άποψη, πλεονεκτήματα: την ικανότητα των θεωριών της να προβλέπουν σε μαθηματική ακρίβεια την εξέλιξη των φαινομένων που μελετούν και τη δυνατότητα των αντίστοιχα επακριβών πειραμάτων της να επαναλαμβάνονται κατά βούλησιν. Αν όμως εξετάσουμε τη φυσική από λίγο πιο κοντά, θα διαπιστώσουμε ότι τα δύο αυτά καθοριστικά χαρακτηριστικά πληρώνουν, από γνωσιοθεωρητική πάντα άποψη, ένα ορισμένο, διόλου ευκαταφρόνητο, τίμημα. Αναφέρωμαι συγκεκριμένα στο γεγονός ότι η φυσική αποτέμνει τα φαινόμενα που εντάσσονται στο αντικείμενο της μελέτης της κατά τρόπο που της απαγορεύει τόσο το να αντιμετωπίσει φαινόμενα ή αντικείμενα ενικά όσο και το να επιληφθεί της καθαυτή ιστορίας των φαινομένων ή αντικειμένων αυτών.

Η φυσική, δηλαδή, δεν είναι εγγενώς σε θέση να ξεχωρίσει τούτο το συγκεκριμένο μήλο από το διπλανό του ή ακόμη τα μήλα από τα αχλάδια, τα φρούτα από τις πέτρες κ.ο.κ. Για τη φυσική όλα αυτά τα τόσο διαφορετικά αντικείμενα είναι απολύτως ταυτόσημα, όντας απλώς «υλικά σημεία» με ορισμένη «μάζα» που συνιστούν μόνο απολύτως ισοδύναμα παραδείγματα, πλήρως εναλλάξιμες περιπτώσεις εφαρμογής, του φαινομένου, ας πούμε, της «ελεύθερης πτώσης». Επιπλέον, η φυσική, εγγενώς και πάλι, παραμένει καταστατικά αδιάφορη για όσα έχουν συμβεί κατά το παρελθόν και για τα όσα πρόκειται να συμβούν στο μέλλον στα αντικείμενα που η ίδια εμπλέκει για τη μελέτη του ενός ή του άλλου φαινομένου. Το αν θα φαγωθεί ή θα αφεθεί να σατίσει το μήλο που η ίδια χρησιμοποίησε για να συναγάγει ή για να ελέγξει τους νόμους της «ελεύθερης πτώσης» δεν μπορεί να αποτελεί μέλημα της φυσικής. Με δύο λόγια, η φυσική, για να προχωρήσει στο ιδιαίτερο δικό της γνωσιακό έργο, είναι υποχρεωμένη να διαγράψει πλήρως από το οπτικό της πεδίο τόσο την ενικότητα όσο και την ιστορία.

Από την άλλη μεριά, η ψυχανάλυση σίγουρα δεν διαθέτει την προβλεπτική ικανότητα της φυσικής και τη δυνατότητά της να επαναλαμβάνει κατά βούλησιν τα οικεία πειράματα. Σε

που και άρα μάλλον δεν είναι σε θέση να δεξιωθεί την ποικιλία μορφών γνώσης που παρέχει η ψυχανάλυση. Ας πούμε, το κύριο χαρακτηριστικό του είδους γνώσης που αποκομίζει ο αναλύμενος για τον εαυτό του δεν είναι ότι αποκτά αληθείς δικαιολογημένες πεποιθήσεις ή ότι μπορεί να διατυπώσει τη γνώση αυτή σε προτασιακή μορφή, μολονότι κατά κανόνα συμβαίνουν και αυτά. Δηλαδή αν η εν λόγω γνώση περιοριζόταν έτσι στην οπτική του τρίτου προσώπου, τότε θα αρκούσε για τη «θεωρία» του αναλυομένου απλώς να του «εξηγήσει» ο αναλύτης τι τρέχει με αυτόν και ο ίδιος να το καταλάβει θεωρητικά. Και βέβαια όλοι γνωρίζουν (κατά την οπτική του τρίτου προσώπου!) πως η ψυχανάλυση δεν λειτουργεί καθόλου με αυτό τον τρόπο. Ωστόσο, ο αναλύμενος όντως αποκομίζει κάποιου είδους γνώση, ακόμη και αν δεν είναι σε θέση να την αναγάγει σε πεποιθήσεις και να τη διατυπώσει ο ίδιος σε προτασιακή μορφή: πρόκειται για κάτι ζωτικής σημασίας που, ακριβώς, έμαθε, και μάλιστα συνήθως επώδου-

αντιστάθμισμα, όμως, είναι απολύτως υποχρεωμένη να αντιμετωπίσει ρητά και ολοκληρωμένα τόσο την ενικότητα όσο και την ιστορία των αντικειμένων που η ίδια εμπλέκει στις λειτουργίες της. Το ασυνείδητο κάθε αναλυομένου (αλλά και κάθε αναλύτη) είναι απολύτως μοναδικό, ενώ η ιστορία τόσο του ενός όσο και του άλλου είναι απολύτως καθοριστική για όσα μπορούν να συστήσουν τη συναφή «θεραπεία», αλλά και για όσα καλούνται να συμβάλουν στη συγκρότηση, την επέκταση, τις τροποποιήσεις κ.λπ. της συναφούς θεωρίας. Απλουστεύοντας για άλλη μια φορά ανεπίτρεπτα τα πράγματα, μπορούμε να ισχυριστούμε πως εκείνα που μπορεί η φυσική δεν τα μπορεί η ψυχανάλυση και εκείνα που μπορεί η ψυχανάλυση δεν τα μπορεί η φυσική.

Και εδώ ακριβώς αγγίζουμε ένα δεύτερο φιλοσοφικό «παράδοξο», ένα ακόμη σημείο όπου η ψυχανάλυση προκαλεί τη φιλοσοφία. Γιατί η ψυχαναλυτική θεωρία, όπως άλλωστε κάθε θεωρία, συγκροτείται από έννοιες και σχέσεις εννοιών. Όμως κάθε έννοια, ως εκ του γεγονότος ότι αποτελεί ακριβώς έννοια, φέρει ένα δείκτη καθολικότητας, ένα δείκτη που της επιτρέπει να αναφέρεται σε διαφορετικά αλλά ισοδύναμα «στιγμιότυπα», σε ποικίλες αλλά πλήρως εναλλάξιμες περιπτώσεις εφαρμογής. Η εν λόγω καθολικότητα, δηλαδή, συνιστά το ακριβές αντίθετο της ενικότητας. Οπότε η φιλοσοφική απορία γίνεται αναπόφευκτη: πώς είναι δυνατόν η ψυχανάλυση να αντιμετωπίζει μόνο φαινόμενα απολύτως ενικά, φαινόμενα που έχουν τη δική τους απολύτως μοναδική ιστορία, και ενώ το κάνει και για να το κάνει, να χρησιμοποιεί ταυτόχρονα καθολικές έννοιες, έννοιες που ως προς αυτό τουλάχιστον το χαρακτηριστικό τους, δεν διαφέρουν σε τίποτε από τις έννοιες που κινητοποιούν οι θεωρίες οι οποίες, προσφυσώς, είναι εγγενώς ανίκανες να αντιμετωπίσουν την ενικότητα και την ιστορία;

Ούτε αυτό το «παράδοξο» είναι εύκολο να αντιμετωπιστεί. Για να προχωρήσει η φιλοσοφία προς την άρση του, οφείλει να εξετάσει κριτικά, να αναπτύξει και να διευρύνει την έννοια «έννοια», να εξετάσει κριτικά, να αναλύσει και να διατυπώσει επαρκώς τις σχέσεις που συνδέουν ή μπορούν να συνδέσουν τις διάφορες έννοιες και τις διάφορες κατηγορίες εννοιών με τα «στιγμιότυπα» τους, με τις περιπτώσεις εφαρμογής τους, αλλά και να σκύψει πάνω στα ίδια αυτά τα «στιγμιότυπα», να τα εξετάσει κριτικά για να εδραιώσει το πώς, με ποιους όρους και υπό ποιες συνθήκες, αυτά αποτελούν ή μπορούν να αποτελέσουν, ακριβώς «στιγμιότυπα» της μιας ή της άλλης έννοιας, της μιας ή της άλλης κατηγορίας εννοιών.

Ξεκίνησα λέγοντας πως η φιλοσοφία παραμέ-

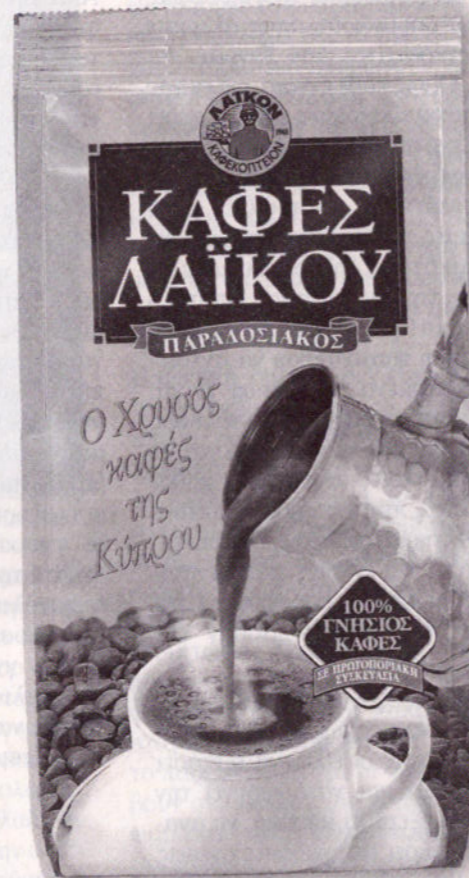
νει εν πολλοίς εγκλωβισμένη στο πρότυπο που παρέχει η φυσική: επιστημονική γνώση, με την πλήρη σημασία του όρου, είναι, μπορεί να είναι, μόνο εκείνη που παρέχει η φυσική και, κατ'επέκτασιν, οι υπόλοιπες φυσικές επιστήμες. Είναι αυτό το πρότυπο που υπαγορεύει ότι η γνώση μπορεί να εκφέρεται μόνον υπό την οπτική του τρίτου προσώπου, ότι η καθολικότητα των εννοιών αντιφάσκει πλήρως με την ενικότητα, ότι τα φαινόμενα μπορούν να μελετηθούν επιστημονικά μόνο αν αποτελούν πλήρως και απολύτως εναλλάξιμες περιπτώσεις εφαρμογής εννοιών που διαθέτουν αποκλειστικά αυτή τη μορφή καθολικότητας. Η ύπαρξη δείχνει πως όλα αυτά τα συμπεράσματα δεν είναι τελικά τόσο καλά εδραιωμένα όσο μας επέτρεπαν και μας επιτρέπουν να θεωρούμε οι κυρίαρχες, τουλάχιστον, φιλοσοφικές προσεγγίσεις.

Από την άλλη μεριά ωστόσο, η ψυχανάλυση φαίνεται να αρκείται σεμνά στην επιτέλεση του δικού της, έτσι ή αλλιώς σημαντικού έργου, χωρίς να διεκδικεί τίποτε περισσότερο από τη φιλοσοφία. Δηλαδή η ίδια μοιάζει να στέκεται παθητικά απέναντι στα επιχειρήματα που η τελευταία συσσωρεύει και συσσωρεύει συναφώς ακολουθώντας με τον ένα ή τον άλλο τρόπο το πρότυπο της φυσικής. Θέλω να πω πως η ψυχανάλυση φαίνεται σαν να τείνει να εγκαταλείψει το πεδίο της φιλοσοφικής μάχης, παραιτούμενη από το να διεκδικήσει για λογαριασμό της τον τίτλο της επιστημονικής γνώσης. Τα λίγα και ατελή που προηγούνται θέλουν να υπαινιχθούν τη δυνατότητα μιας στάσης περισσότερο μαχητικής: δεν είναι βέβαιο πως η φυσική συνιστά τη μόνη δυνατή μορφή ορθολογικότητας, δεν είναι βέβαιο πως οι φυσικές επιστήμες αποτελούν τον μόνο δυνατό τρόπο πρόσκτησης έγκυρης γνώσης. Η ψυχανάλυση, προκαλώντας με τον τρόπο της τη φιλοσοφία, ανοίγει το δρόμο για μια έννοια γνώσης πιο πλούσια, περισσότερο πλουραλιστική. Κι ίσως αυτό κατορθώσει κάποτε να αποτελέσει ένα ακόμη θεραπευτικό αποτέλεσμα της.

1. Βλέπε Αριστείδης Μπαλτάς, «Αντικείμενο και πειραματικός έλεγχος επιστημονικών θεωριών: φυσική και ψυχανάλυση», *Ψυχολογία*, Τόμος 4, Τεύχος 2 (Ειδικό τεύχος), Αύγουστος 1997, σ. 158-176.

2. Βλέπε παραπάνω.

Ο Χρυσός καφές της Κύπρου

Άρωμα
Γεύση
Φρεσκάδα

γραφτείτε
συνδρομητές
στο Εξ υπαρχής

εξ υπαρχής

Δελτίο εγγραφής συνδρομητών

Όνοματεπώνυμο .....

Διεύθυνση: .....

Οδός - αριθμός ..... Πόλη - Τ.Τ. ....

Επαρχία .....

Τηλ. Οικίας.....Φαξ Οικίας.....

Τηλ. Εργασίας.....Φαξ Εργασίας.....

Επάγγελμα .....

Σπουδές .....

Τιμή συνδρομής: Εσωτερικού ετήσια £25.00. Ελλάδα £25.00. Υπόλοιπες χώρες Ευρώπης £30.00. ΗΠΑ £32.00. Αυστραλία £41.00

Επιταγές στο όνομα: Επικοινωνία Πολιτών Γέφυρα Λτδ

Νέα πορεία εξέλιξης!

Καταγράφοντας μια εξαιρετικά πετυχημένη πορεία με όραμα και στόχους που εναρμονίζονται πλήρως με τα μηνύματα της σύγχρονης εποχής, το Συγκρότημα Woolworth κατάφερε να είναι σήμερα στην κορυφή του λιανικού εμπορίου, περιλαμβάνοντας ένα μεγάλο φάσμα προϊόντων και υπηρεσιών.

Μέσω των εξειδικευμένων στρατηγικών επιχειρησιακών μονάδων: πολυκαταστήματα Woolworth, καταστήματα Zako, Next και Villeroy & Boch, αποκλειστικών αντιπροσωπειών σε είδη ρουχισμού και καλλυντικών, του εξειδικευμένου πολυκαταστήματος Avenue καθώς και τις στρατηγικές συμμαχίες με τις εταιρείες: Γερμανός, Superhome Center, Artopolis και Δωδώνη, το Συγκρότημα Woolworth δημιουργεί και εξελίσσει το εμπορικό τοπίο της Κύπρου, πάντα με νέες τάσεις και δεδομένα.

Στοιχεία αναπόσπαστα της ποιοτικής και αξιόπιστης προσφοράς προς τον πελάτη, είναι ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας, η τεχνογνωσία και η εμπειρία ενός μεγάλου οργανισμού.

Με την παγκύπρια κάλυψη της αγοράς, το συνεχώς αυξανόμενο κύκλο εργασιών, τη σωστή στελέχωση και την περαιτέρω μελλοντική ανάπτυξη, μέσω του αναπτυξιακού προγράμματος, το Συγκρότημα Woolworth σηματοδοτεί μια νέα πορεία εξέλιξης.

www.woolworthgroup.com.cy

ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ: Ευαγόρα Παλληκαρίδη 95, Λατσία, Λευκωσία τηλ. 02-487575, φαξ 02-487444, e-mail: contact@woolworth.com.cy